

# ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ

(ਵਿਅੰਗ ਰਚਨਾਵਾਂ)

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਕਾਲੇਕੇ'

## **ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ :**

1. ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ (ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ)
2. ਦਸਤਕ ਦਰਦਾਂ ਦੇ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
3. ਦੋ ਪੱਤਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
4. ਸ਼ੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ (ਹਾਸ ਵਿਅੰਗ)
5. ਵਿਸ਼ ਗੰਦਲਾਂ (ਕਾਵਿ-ਵਿਅੰਗ) ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ
6. ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ (ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 2018)

# ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ

(ਵਿਅੰਗ ਰਚਨਾਵਾਂ)

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਕਾਲੇਕੇ'



ਤਸਵੀਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ  
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

**SHUDH VAISHNU DHABA**

**By:**

Surjit Singh 'KaleKe'

©– Surjit Singh 'KaleKe'

VPO : 'KaleKe'

Teh. Baghapurana

Distt. Moga (Punjab)

**Rs. - 250/-**

**2019**

**ISBN : 978-93-85862-57-1**

***Printed and Bound in India***

*Published by:*

***Tasvir Prakashan***

***Gurdwara Basti,***

***Mandi Kalanwali-125201***

***Distt. Sirsa (Haryana)***

***Mob. 09416124729***

***Email : tashvirprakashan@gmail.com***

***Printed By :***

***R.K.Offset Prosses, Delhi.***

## **ਸਮਰਪਣ**

ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ  
ਹਾਸੇ ਬਿਖੇਰਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਕਲਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

## ਤਤਕਰਾ

1. ਮੁੱਖ ਬੰਦ/7
2. ਚਿਤਵਨ/11
3. ਸ਼ੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ/15
4. ਲਿਫਾਫੇ/21
5. ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ/29
6. ਸਫ਼ਰੀ ਬੈਲਾ/34
7. ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ/39
8. ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ/47
9. ਤੀਜਾ ਮੋਰਚਾ/51
10. ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ/56
11. ਐਵੇਂ ਵਖਤ ਨੂੰ ਫੜੋ ਲੋਕ/65
12. ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਹੈ ਜੀ!/71
13. ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ/76
14. ਮਸ਼ਵਰਾ ਮੁਫਤ/81
15. ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀ/85
16. ਲੇਖਕ ਮੀਆਂ, ਅਲੋਚਕ ਮੀਆਂ/91
17. ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ-ਇਹ ਜੀ ਲੇਖਕ ਨੇ/97
18. ਬਾਪੂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀ.ਏ. ਬਣਨਾ/100
19. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ/106
20. ਫਰਲੋਅਇਜ਼ਮ/108
21. ਡਾਇਰੀ ਬਨਾਮ ਡੈਅਰੀਆ/113
22. ਦਾਸਤਾਨੇ-ਦਾਰੂ ਬਨਾਮ ਸਾਰੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਫੇਲ੍ਹ/117
23. ਗਰਮ ਪੈਂਟ/128

## ਮੁੱਖ ਬੰਦ

ਇਸ ਨੂੰ ਇਤਫ਼ਾਕ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਕੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਿਰੀ ਲੁਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਡੇਢ ਦਹਾਕੇ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਅੰਗ ਪੁਸਤਕ 'ਸ਼ੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ' ਦੁਆਰਾ ਵਿਅੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਦਸਤਕ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਕਾਲੇਕੇ' ਇੱਕ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ' (ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ), 'ਦਸਤਕ ਦਰਦਾਂ ਦੇ' (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਅਤੇ 'ਦੋ-ਪੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। 'ਸ਼ੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ' ਉਸਦੀ ਚੌਥੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਾਵਿ-ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ 'ਵਿਸ਼ ਗੰਦਲਾਂ' (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਧੀਨ) ਅਤੇ 'ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ' ਦੇ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ-2018 ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਚੈਤਾ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਕਤ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਫ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਅੰਗ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਹਸਤਾਖਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਲਟੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਅੰਗ (ਵਾਰਤਕ) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਵਿਧਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਸ-ਵਿਅੰਗ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਹਲਕੀ ਫੁਲਕੀ ਵਿਧਾ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪਲਟੀ ਵੀ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਥਨ (ਚਿਤਵਨ) ਵਿੱਚ ਹਾਸ-ਵਿਅੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਵਿਧਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵਧੀਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦੋਪਦੀ (ਦੋਪਤੀ) ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਯੋਧਨ 'ਤੇ ਬੇਵਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਟਾਖਸ਼ (ਵਿਅੰਗ) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣ

ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅੰਗ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਧਾ ਹੈ।

ਵਿਅੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਲੱਗਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਵਿਅੰਗ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗਲੇਫ ਕੇ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪਲੇਠੀ ਟਾਈਟਲ ਰਚਨਾ 'ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ' ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ 'ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਿਆਂ' ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਤਰ-ਦਿਮਾਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੈਰ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਵਰਗੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਲਿਫਾਫੇ' ਵਿੱਚ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਉਠ ਰਹੇ ਗਭਰੂਆਂ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਦਾ ਬਾ-ਖੂਬੀ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਘੋਟ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਪੁੱਠਾ-ਸਿੱਧਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਗਾੜ ਕੇ ਅਤੇ ਪੁੱਠੇ-ਸਿੱਧੇ ਤਖ਼ਲਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਗੁਣ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ। 'ਤੀਜਾ-ਮੋਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਟੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਢਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਨੇੜਿਉਂ ਤੱਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਨਤਾ ਦੇ 95 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਕ ਲੋਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਤੱਕ ਤੋਂ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸੂਤਰ-ਧਾਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰੇ ਹੀ ਸਨ। ਕਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ (ਤਤਕਾਲੀ ਸਪੀਕਰ ਲੋਕ ਸਭਾ) ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਕੇ ਵਰਤ ਤੋੜਨ ਲਈ ਰਾਜੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੌਲਾ ਪੈਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦੇਣਾ ਕਦੋਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ 'ਪੰਜਾਬ' ਦੇ ਪਰ (ਖੰਭ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਤਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਜੋਂ ਉਹ ਇਹ 'ਠੋਸ' ਦਲੀਲ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਲ ਐਨਾ ਮਾੜਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨਾ ਅੱਜ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸਲਤਨਤ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਤੋਂ) ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਦੇ 'ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ' ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਣਵੰਡਿਆ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਲਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਬ, ਫਿਰ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ (ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇੱਕ 'ਲੰਗੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ' ਲੈ ਕੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਹੀ ਪਾਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।

'ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ' ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਰੇਲ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵੀਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀਆਂ ਲਈ ਕੰਡੇ ਹੀ ਬੀਜ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰੇਲਵੇ-ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਿੱਤ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਰੇਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਖਾਮੀਆਂ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵਰਗੀ ਵਕਾਰੀ ਗੱਡੀ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਲ-ਗੱਡੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਦੀ ਅਜੀਬ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਉਘੇੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ ਵਰਗੇ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਰੌਚਿਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਬਖੀਏ ਵੀ ਉਧੇੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬੜੀ ਚਾਬਕ-ਦਸਤੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਰੌਚਿਕਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੰਦੂ ਖੇੜਾ ਗਾਇ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤਤਕਾਲੀਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਏ ਰੇਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਬਹੁਮੁੱਲਾ 'ਪਲੱਸ-ਪੁਆਇੰਟ' ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰ ਅਣਗੌਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਈਵੈਂਟ ਨੂੰ ਫਲੈਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਿਸੇ ਕ੍ਰਿਸਮੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ 'ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲਾ', 'ਗੁੱਡ ਬੁੱਕਸ', 'ਬਾਪੂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀ.ਏ. ਬਣਨਾ' ਅਤੇ 'ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀ' ਵਰਗੀਆਂ ਦਮਦਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਉਂਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਾਸਤਾਨੇ-ਦਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੌਚਿਕ ਕਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਝਲਕ ਭਲੀਭਾਂਤ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸਦੀਆਂ ਵਿਅੰਗ-ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਾਧਾਰਣ

ਪਾਠਕ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੰਦੂ ਖੇੜਾ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ, ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ ਵਰਗੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੋਵੇ। ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਉਹ ਬੜੀ ਹੀ ਤਕਨੀਕੀ ਜਿਹੀ ਬੁਰਸ਼-ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੀਕੇ ਅਤੇ ਰਾਖੀ ਸਾਵੰਤ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਪਾਠਕ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਲੁਤਫ਼ ਲੈ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਕਰੈਕਟਰ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਮਾਧਿਅਮ ਦੁਆਰਾ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਜਾਣੀ, ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੌਚਿਕਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੜਕਦੀ।

ਕਾਲੇਕੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਹਲਕਾਪਨ, ਪੇਤਲਾਪਨ ਜਾਂ ਉਲ੍ਹਾਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਅਯਾਮੀ, ਬੇਬਾਹ ਮੈਟਰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਮੀਰ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਤੇਜਨਾ, ਇੱਕ ਸਸਪੈਂਸ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅੰਗ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਓ ਆਇਆ ਆਖਣਗੇ ਉੱਥੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੰਦ ਵੀ ਮਾਨਣਗੇ।

**-ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ**

ਸਾਹਿਤ ਸੰਪਾਦਕ  
ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੱਗਬਾਣੀ, ਜਲੰਧਰ  
ਮੋ. 98760-95392

## ਚਿਤਵਨ

ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹਨ, ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ। ਵਿਅੰਗ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿੱਧਾ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅੰਗ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਹਾਸਾ-ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਉਹ ਵਿਅੰਗ ਨੂੰ ਹਲਕੇ-ਫੁਲਕੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਵੀ ਹਾਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਆਮ ਜਿਹਾ ਪਾਤਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਤਾਸਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਖੌਤੀ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਭਰਮ ਵੀ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਬੋਲੀ ਗਈ ਗੱਲ ਅਤੇ ਹਰ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਹੀ ਝਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਕੋਈ ਭੰਡ ਮਸ਼ਖਰਾ ਜਾਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਕਲੀਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਚੇ ਬਗੈਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਅੰਗ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਖਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਯੋਧਨ ਤੇ ਬੇਵਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਅੰਗ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਜੰਗ ਅਤੇ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਅੰਧੇ ਦਾ ਅੰਧਾ' ਆਮ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭਰਜਾਈ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦਿਉਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅੰਗ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਮਜ਼ਾਕ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁੱਖਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਯੋਧਨ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅੰਗ ਕਸਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਸੋ ਸਿੱਟਾ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੰਜੀਦਾ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਇੱਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਚਾਨਕ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਖਿੜਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇੱਕ ਚੁਟਕਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ, ਦਰਅਸਲ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਹੀ ਅੱਜ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਸਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਕੁੱਝ ਸੱਜਣ ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਇੱਕ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਪਾਤਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਣ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਪੇਤਲੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਵਰਗੀਆਂ ਹਾਸੇ-ਹੀਣੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਅੰਗ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਰੋਸਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਸਾਉਂਦਾ ਹਸਾਉਂਦਾ ਕਿਤੇ ਖੁਦ ਹੀ ਉਹ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਅਸਲੀ ਵਿਅੰਗ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਤਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਅੰਗ ਕਸਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਹੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਰੋਇਆ ਜਾਵੇ। ਵਿਅੰਗਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵੱਜਿਆ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਕਿੱਧਰੋਂ, ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਵੱਜਿਆ, ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਲਈ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇੱਕ ਬੁਝਾਰਤ ਹੀ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਪਰ ਕਿਉਂ ਵੱਜਿਆ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਅੰਗ 'ਕਿਉਂ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰਾ ਸਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਸਫਲ ਵਿਅੰਗ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਪਰ ਕਸਿਆ ਗਿਆ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੁਨਾਮੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਅੰਗਕਾਰਾਂ ਸੁਥਰਾ, ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਦਾਤਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਮੈਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਅੰਗ (ਵਾਰਤਕ) (ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਾਰਤਕ ਵਿਅੰਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਵਿਧਾ ਹੈ) ਦਾ ਮੋਢੀ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਲਿਖਣ ਦੀ ਚੇਟਕ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਲਮ 'ਚਾਚਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀਆ' ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ, ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਧਰੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਅੰਗ (ਵਾਰਤਕ) ਦਾ ਗੁਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਐਲ. ਗਰਗ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰਗ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਅੱਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ, ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਘਨੱਈਆ ਲਾਲ ਕਪੂਰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਵਿਚਰੇ ਅਤੇ ਹੰਢੇ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਾਂਝ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਅੱਗੇ ਕੇ. ਐਲ. ਸੁਸੋਭਿਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੋ

ਲੇਖਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਮੈਨੂੰ ਜ਼ੋਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ੇਅਰ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਰੋਨੇ ਵਾਲੋਂ ਕੋ ਕਹੋ ਉਨਕਾ ਭੀ ਰੋਨਾ ਰੋ ਦੇਂ, ਜਿਨਕੇ ਮਜਬੂਰੀਏ ਹੈਲਾਤ ਨੇ ਰੋਨੇ ਨਾ ਦੀਆ'। ਰੋਣਾ ਧੋਣਾ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਜਬੂਰੀਏ ਹੈਲਾਤ ਦੀ ਸਿਤਮਜਰੀਫੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਪਾ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਜੋਕੇ ਵਿਅੰਗਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਤੋਂ ਭਲੀਭਾਂਤ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਇੱਕ ਵਿਅੰਗਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਜ ਦਾ ਵਿਅੰਗਕਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਚੌਕੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰਵਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕਟਾਕਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਘਰਵਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੁੱਠਾ ਸਿੱਧਾ ਉਚਾਰਣ ਜਾਂ ਅਰਥ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਵੇਲੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਜਾਂ ਮੁਲਕ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਵੇਲਣਾ ਚਲਾਵਾਂ ਮਾਰਿਆ ਅਸੀਂ ਉਹ ਕੈਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂ ਉਹ ਟੀ.ਵੀ. ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੱਜਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਬਚਾਅ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਕਮੇਡੀ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਮੇਡੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਠਹਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹਸਾਉਣ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਵਿਅੰਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹੱਸਣ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸ ਨਿੱਜੀ ਜਿਹੀ ਹਾਸੀ ਨੂੰ ਠਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੀ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮਾਪਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਕਮੇਡੀ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਅੰਗਕਾਰ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹਿਤ, ਸਿਆਸੀ, ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੰਤਰ ਜਿਹੇ ਨੀਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਟਕੋਰਾਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਕਮੇਡੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਘੈਂਟ ਕਮੇਡੀਅਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸੱਤ ਹੱਸਣ ਵਾਲੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਹੱਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਕਮੇਡੀ 'ਤੇ। ਕਮੇਡੀ ਦਾ ਅਤਰੋ ਚਤਰੋ ਵਾਲਾ ਦੌਰ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਮਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕਾਂ/ਕਲਾਕਾਰਾਂ/ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਸਥਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਆਈਟਮ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾਂ ਹਾਂ)

ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਅੰਗਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਦੂਸਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ

ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅੰਗ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਪਾਠਕ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲ ਸਮਝਾਂਗਾ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਂਝ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਹਰ ਅਣੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜਾਰ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਸ: ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਜੱਗਬਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਹਨੁਮਾਈ ਅਤੇ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ) ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫ਼ਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ: ਅਵਤਾਰ ਬਖਤੂ (ਕੋਟ ਬਖਤੂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ) ਦੇ ਅਣਥੱਥ ਯੋਗਦਾਨ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੰਜਾਮ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਆਮੀਨ!

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਕੇ**

(Maths Master Retd.)

ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਡਾਕ. ਕਾਲੇਕੇ

ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਮੋ. 94174-10736

## ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ

ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਐਮ. ਪੀ. ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਸ਼ੀਡਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀ.ਏ., ਸੀ.ਏ. ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਰਾ ਵਗੈਰਾ, ਨੱਥੂ-ਖੈਰਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਲੱਲੀ ਛੱਲੀ ਬੰਦੇ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਮੰਤਰੀ, ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਐਮ.ਪੀ., ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀ.ਏ. ਸੀ.ਏ., ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਮਚੇ ਚਮਚੀਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਲਾਗੜ ਦੋਗੜ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਪਹੁੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂ ਮਿਲਵੀ ਜੁਲਵੀ, ਸਾਡੀ ਸਹੇਤ ਤੇ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹਾਂ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜੱਦੀ-ਪੁਸ਼ਤੀ ਖੂਬੀਆਂ ਰਲਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਗਰਾਫ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਲੈਨਿਨ ਸਾਹਬ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਡਿਗਦਾ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੀ ਘੜੀ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੌਮਾ 'ਚ ਪਈ ਸਾਹ ਫਰੋਲਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਵਾਲਾ ਉਠ ਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਾ ਕਦੇ ਡਿਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਡਿੱਗਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨਾਲੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਵੀ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਕਿਧਰੇ ਸਿਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੁੰਡੀ ਦੇ ਯਾਰ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ ਦੇ ਹਰ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਲਰਕਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਫਤਰ ਦੇ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਲਰਕਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ। ਡਰਾਈਵਰ ਕੰਡਕਟਰ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਕੰਡਕਟਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਂਗ ਅਤੇ ਲੈਂਗ ਆਦਿ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਫ ਕਰਨਾ! ਲੈਂਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੋਈ ਲੋਕ ਹੋਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਦਾਅ ਵੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਂਗ ਅਤੇ ਲੈਂਗ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਂਗ ਪੀ ਕੇ ਲੱਤੇ ਲੱਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਹੋਟਲ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਢਾਬਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸ ਹੋਟਲ ਤੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਣਾ, ਕਿਸ ਰੋਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਕਿਸ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਮੀਟ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ ਦੀ ਸਸਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਸਤੇਆਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸ

ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਭੁੱਕੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਥੀ-ਇਨ-ਵਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦਾ ਘੇਰਾ ਐਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਢਾਬੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਢਾਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਢਾਬਿਆਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ, ਪੂਛਾਂ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਇਹ ਵੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਮਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਹੁਣ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਖਾਧੇ ਗਏ ਲੈਂਗ ਪੀਸਾਂ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਮਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਵੀ ਮੁਫਤ ਦਾ ਮਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਰਦਾ ਤਰਦਾ ਮਾਲ ਛਕ ਕੇ ਬਾਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਿਆਜ਼ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪੱਕੇ ਆੜੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਸਾਡਾ ਖ਼ਾਸ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਭਾਵ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਅਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਹ ਚਲਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਬੰਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ, ਵਾਹ ਲੱਗਦੀ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਬਿਜਾਏ, ਦੋ ਚਾਰ ਵੱਧ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਤੇ ਇੱਕ ਆਉਣ ਦਾ, ਦੋ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਹੀ ਲਾ ਲਓ। ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਉਥੇ ਰੈਸਟ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ, ਆਖਰ ਬੰਦਾ ਮਸ਼ੀਨ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਹੱਡ ਮਾਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਕਸਰ ਥਕਾਵਟ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਕਾਵਟ ਜਿਸਮਾਨੀ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿਹਨੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਫੁੱਲ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਕੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸ਼ੀ ਗਣੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ। ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਾਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਬੰਦਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਗੁਰਦੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਕਿ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਅਤੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪ ਵੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਇੰਟ ਦੀ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੱਚਤ ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਜੁਗਾੜ ਸਹੀ ਫਿੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਤਾਰਾ ਹੋਟਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਵੀ ਮਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪੰਜ ਰੂਪੈ ਦੇ ਛੋਲੇ-ਭੂਟੂਰੇ ਖਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਵੀ ਰਾਤ ਕੱਟਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹਾ ਮੀਆਂ ਖੈਰ।

ਜੇ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਜੁਗਾੜ ਨਾ ਵੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਭਵਨ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਭਵਨ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਉਥੇ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਂਝ ਵੀ ਸਸਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗਾਹਕ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਖਰਚ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭੋਰਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਅਸੀਂ ਗਾਹਕ ਦੀ ਜੇਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਬ ਤਾਂ ਦਰਅਸਲ ਉਹ ਸਾਡੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਪੈਂਟ ਸ਼ਰਟ ਜਾਂ ਕਮੀਜ਼-ਪਜਾਮੇ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਖਰ ਕੰਮ ਵੀ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਭਾਵ।

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਆਦਤ ਸਾਨੂੰ ਸਸਤੇ ਭਾਵਾਂ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਪੂਰੀ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ। ਦਾਰੂ ਪੀਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਕਿਸੇ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਲੁੜਕ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਕੰਮ ਚੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਬੱਸ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸੌਂ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਰਾਤ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਤੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਖਤੀ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣ ਕੇ ਆਈ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਾਕਿਆ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਲੋੜਬੰਦ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਕਟ ਕਾਲੀਨ ਭਾਵ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਟੂਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹਿੰਟ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਂਝ ਖਰਚਾ ਪੱਠਾ ਤਾਂ ਭਲਾ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਹਾਰੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਭਲਾ ਮਾਵਾਂ-ਧੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਟੈਮ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਹੀ ਗਨੀਮਤ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦੈ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ

ਤਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਥਿਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਦਫ਼ਤਰ ਥਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਉ ਨਹੀਂ ਥੜੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਹੀ ਲੁੱਪਰੀ ਲਾਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੱਥ ਹੀ ਸਹੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਸਹੀ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲੋੜਵੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਟਿਕਾਣੇ ਜਾਣੀ ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਦਾਰੂ ਦੀ ਬੋਤਲ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਠੋਕੇ ਤੋਂ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਹਰ ਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਰੂ ਦੀ ਬੋਤਲ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਵੇਟਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਆਮ ਹੀ ਰੁਟੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਵੇਟਰ ਆਦਿ ਵੀ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਡੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਵੇਟਰ ਵਿਚਾਰਾ ਭੱਜਿਆ ਭੱਜਿਆ ਆਇਆ, “ਓ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਯੇਹ ਕਿਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਬੋਤਲ ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, “ਪਤੰਦਰਾ ਅੱਜ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਿੱਤ ਹੀ ਆਉਣੈ ਆਂ ਤੇ ਏਵੇਂ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਕੀ ਬਿੱਲੀ ਛਿੱਕ ਮਾਰਗੀ।” “ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਅਬ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਚਲਤਾ।” “ਕਿਉਂ, ਹੁਣ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗੀ।” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। “ਵੋਹ ਸਾਲਾ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਅੱਬ, ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਹੈ, ਸਾਲਾ ਖੁਦ ਫਟਾ ਲਗਾਤਾ ਹੈ ਸੜਕ ਪੇ ਲਿਟਾ ਕਰ ਪੀਨੇ ਵਾਲੋ ਕੋ।” ਭਈਏ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੜਕ ਤੇ ਲੰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਪਟੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਜੀ ਭਈਏ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਜਰਾ ਜਲਦੀ ਕਰ ਲੋ।” ਸੋ ਕਿੰਨਾਂ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਡੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦਾ।

ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਟ-ਸ਼ੈਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦੇਈਏ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੋਗੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਦਿਖਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਸ ਦੇ ਹਰ ਸਟਾਪੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਚੰਗੀ ਖਾਤਰਦਾਰੀ ਬਾ-ਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁੱਜਦੇ ਹਾਂ। ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਪੰਜਵੇਂ ਮਿੰਟ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਲਈ ਬੱਸ ਚਲਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਲਾਇੰਟ ਨੂੰ ਥੀ-ਵੀਲੂਰ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਸੁਝਾਅ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰੁਪਈਏ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਤਾਲੀ ਲੱਗਣ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਅਲਬੱਤਾ ਕੰਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਥੀ-ਵੀਲੂਰ ਦੇ ਥਾਂ 150 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗਾਹਕ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਕਸਰ ਪਹਿਲੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਧਾਕ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਲਾਈਵ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਆਹ ਜਾਕਿਰ ਹੁਸੈਨ ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ ਆ ਗਿਆ ਜੀ। ਏਥੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਾਂਗੇ ਜੇ ਟੈਮ ਲੱਗਾ ਤਾਂ। ਹੁਣ ਜੀ ਅਸੀਂ ਮੱਧਿਆ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਹ ਆ ਗਿਆ ਜੀ ਮਟਕਾ ਚੌਕ। ਮਟਕਾ ਚੌਕ 'ਤੇ ਧਰਨੇ ਆਮ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਾਠੀਚਾਰਜ ਵੀ ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਝਟਕਾ ਚੌਕ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਚੌਂਦਾ ਤੇ ਸੋਲਾਂ ਸੈਕਟਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਪੀ.ਜੀ. ਆਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਕਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਬੱਸ ਅੱਗੇ ਆ ਗਿਆ ਦੋ ਸੈਕਟਰ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ। ਔਹ ਉੱਚੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਨਾ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਸੈਕਰੀਟੇਟ, ਬੱਸ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣੈ ਆਪਾਂ। ਆਹ ਆ ਗੀ ਜੀ ਝੀਲ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਖਨਾ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਆ। ਆਹ ਲੰਮੀ ਸਾਰੀ ਲੁੱਕ ਦੇ ਡਰੰਮਾਂ ਦੀ ਕੰਧ ਵੀ ਦਿਸਦੀ। ਇਹ ਹੈ ਜੀ ਰੌਕ ਗਾਰਡਨ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ, ਬੇਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਟ ਪਸਿਟ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀਆਂ ਵਧੀਆਂ ਵਧੀਆਂ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਨੇਕ ਚੰਦ ਨੇ। ਔਹ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਉੱਚੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਉਹ ਹੈ ਜੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਹੀ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਹੋਸਟਲ ਹੈ। ਏਥੇ ਜੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਦੀ। ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਲੋ ਜੀ ਆ ਗਿਆ ਸੈਕਟਰੀਏਟ। ਏਹਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਬੜੇ ਗੇੜੇ ਖੁਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਂ ਤਾਂ ਲਿਫਟ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਆਪਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਚੱਲਾਂਗੇ। ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਫਟ 'ਤੇ ਦੇਖੀ ਜਾਊ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਾਹ ਲੈ ਲਈਏ। ਕੋਈ ਮਿਲਕ ਸ਼ੋਕ ਜਾਂ ਮੈਂਗੋ ਸ਼ੋਕ ਹੋ ਜੇ ਫੇਰ ਹੀ ਲਾਵਾਂਗੇ ਸੈਕਟਰੀਏ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਫੇਰ ਕੰਮ ਦੂਜਾ।

ਸੋ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਲਈ। ਕੰਮ ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਾਮੂਲੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਣਜਾਣ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੀ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦੈ। ਕੰਮ ਭਾਵੇਂ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ਼ਾਮ ਤਾਂ ਆਖਿਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੰਮ ਨੀਤੀ ਹੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਦਫਤਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਕੰਮ ਵਾਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਤਾਂ ਆਖਿਰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦੈ, ਤੇ ਪੈਸਾ ਮਾਲਕ ਦਾ, ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਹੀ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਜੀ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਲਕ ਪੂਰਾ ਖੁਸ਼ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨੰਬਰ ਪੂਰੇ ਬਣਗੇ ਦੂਜਾ ਮਾਲਕ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

ਦੱਸੋ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਬਹਿਣੈ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ। ਐਂ ਕਰਦੇ ਆਂ, ਬੱਸ ਫੜੀਏ ਤੇ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈਕਟਰ ਈ ਚਲਦੇ ਆਂ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੋਟਲ ਈ ਮਹਿੰਗੇ ਆ ਨਾਲੇ ਉਥੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਭਵਨ ਵੀ ਲੋਟ ਆ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਵਨ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਵੱਢੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਥੀ ਸਾਡੀ ਲਕੋ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਹਿਤ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੀ ਕਾਇਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਸਾਥੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ।

ਸਤਾਰਾਂ ਸੈਕਟਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਤ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ। ਸਾਥੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉਤੇਜਨਾ ਜਿਹੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਬੜਾ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੇ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਤੋੜਾ ਖੋਹੀ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਬਈ ਬਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਮਨ 'ਚ ਆਈ, ਸਾਲਾ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਕੁੰਮ ਕਰਾਕੇ ਹੁਣ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਲੱਗਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਏਸ ਬਾਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਖਰਚ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਪਾਸਾ ਵੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਨੀਂ। ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਇਹ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਬਾਤ ਆਖ ਦਿੱਤੀ, “ਆਪਾਂ ਬਾਈ ਗਲਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆ ਗਏ।” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ।” “ਨਹੀਂ ਬਾਈ ਹੋਰ ਚੱਲੀਏ ਕਿਤੇ।” ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਮਾਯੂਸੀ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ। “ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਠੀਕ ਐ ਐਥੇ ਈ ਯਾਰ। ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ।” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ। “ਬਾਈ ਏਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੁੱਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਢਾਬਾ ਤੇ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਖਾਣੀ ਪੀਣੀ ਹੋਈ, ਮਸਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬਣਿਆ ਹੈ।” “ਅੱਛਾ! ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਏ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਾ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰ।” ਮੈਂ ਹਸਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਆਖਿਆ। “ਏਥੇ ਸਾਰਾ ਕੁਸ ਈ ਆਉ। ਲਿਖੇ ਲੁਖੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ ਏ ਏਥੇ। ਅਸੀਂ ਨਿੱਤ ਏਥੇ ਈ ਆਉਣੈ ਆਂ। ਸਾਰਾ ਕੁਸ ਈ ਚਲਦੈ ਏਥੇ।” “ਅੱਛਾਂ!” ਬਾਈ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਵੇਟਰ ਨੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਬੋਤਲ ਲਿਆਕੇ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਬਰਾਂਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਏਕ ਬੇਟਰ ਚਿੱਕਨ ਫੁੱਲ ਸਾਹਬ ਵੇਟਰ ਨੇ ਆਰਡਰ ਮੰਗਿਆ। ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। “ਹਮ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ, ਸਾਬ ਬਟਰ ਚਿਕਨ ਹੀ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਟਰ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ।

\*\*\*

## ਲਿਫਾਫੇ

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਬਣਨ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਈਨ ਸਸਟਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕਦਮ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਈਨ ਸਿਸਟਮਮਜ਼ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਲਛਣ, ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ, ਉਸਦੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਉੱਠਣ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਚਾਲ ਢਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਬਦੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਸਿੰਘ, ਕੁਮਾਰ, ਲਾਲ, ਦਾਸ ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅਲਰਜੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸੱਪ ਦੀ ਕੁੰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਗ' ਗਿੱਲ, 'ਬ' ਬਰਾੜ, ਜਾਂ 'ਗ' ਗੋਇਲ ਅਤੇ 'ਬ' ਬਾਂਸਲ ਆਦਿ ਅਤੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਲੇਖਕ ਹੋਵਣ ਦਾ ਐਲਾਨ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਂ ਕੰਮ ਚੱਲਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਜੱਟਕੇ ਜਿਹੇ ਤਖਲਸਾ ਤੋਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਉਚਾਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਬਣਗੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਰਾਹੀ ਪਾਂਧੀ, ਮੁਸਾਫਰ ਆਦਿ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਤਲੇ ਗੋੜ 'ਚ ਬਣਗੇ ਭੌਰੇ, ਪਤੰਗੇ, ਪਪੀਹੇ ਤੇ ਪਰਵਾਨੇ ਆਦਿ। ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ ਕਾਮਰੇਡ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਨੇਰੀ ਆ ਗਈ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਸਾਥੀ ਹੀ ਸਾਥੀ ਹੋਗੇ। ਦਾਦਾ ਵੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਪੋਤਾ ਵੀ ਸਾਥੀ ਡਰਾਈਵਰ ਵੀ ਸਾਥੀ ਕੰਡਕਟਰ ਵੀ ਸਾਥੀ। ਸਾਹਬ ਵੀ ਸਾਥੀ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਵੀ ਸਾਥੀ ਮੀਆਂ ਵੀ ਸਾਥੀ ਬੀਵੀ ਵੀ ਸਾਥਣ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਵਹਿ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੋਗੇ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਲਾਲ ਸਾਥੀ ਨੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਥ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਫਰਜ਼ੰਦ ਵਿਜੇ ਸਾਥੀ, ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਜਲੰਧਰ 'ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਖੈਰ ਕਹਿਣ 'ਚ ਕੀ ਹਰਜ਼ ਹੈ ਸਾਥੀ ਸਾਥ ਨਿਭਾਣਾ।'

ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਰੀਸ ਕਰਨ ਦੀ ਚੱਲਪੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਾੜੇ ਧੀੜੇ ਦੀ ਰੀਸ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ। ਰੀਸ ਕਰੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਚੋਟੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕਰੇ। ਜਿਵੇਂ ਦਾਗ ਦੇਹਲਵੀ, ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ, ਸਾਬਰ ਲਖਨਵੀ ਆਦਿ। ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ ਤੇ ਉਸਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਲਾਦਿਓ 'ਵੀ' ਤੇ ਬਣ ਜੋ ਲੇਖਕ। ਤਾਂ ਤੇ ਏਥੇ ਕਿਤੇ ਜੁੜਣ ਜੁੜਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਇਓ ਫੇਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ। ਅਖੇ 'ਜੱਟ ਜੱਟ ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਫੱਟ'। ਤੇ ਜੱਟ ਕਹਿੰਦਾ 'ਤੇਲੀ ਤੇਲੀ, ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੋਹਲੂ'। ਤੇਲੀ ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਜੁੜਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੱਟ ਕਹਿੰਦਾ ਜੁੜਨ ਜੁੜਾਉਣ ਦਾ ਨੀਂ ਪਤਾ, ਬਰਾਬਰ ਭਾਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮਰੇਂਗਾ। ਸੋ ਜੀ ਜੁੜੇ ਨਾ ਜੁੜੇ। ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ

ਫੜੋ ਮਗਰ ਲਾ ਦਿਓ 'ਵੀ' ਤੇ ਬਣਜੋ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਭਾਵ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਮੋਗਵੀ, ਬਾਘੇਪੁਰਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਘਿਆਲਵੀ, ਰੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਡਵੀ ਅਤੇ ਲੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਡਵੀ। ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਝੋਟਿਆਂ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਝੋਟਿਆਂਵਾਲਵੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ ਤਾਂ। ਲਿਖਣਾ ਕੁੱਝ ਆਵੇ ਨਾ ਆਵੇ, ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਰੋ ਪੂਰੀਆਂ ਤੇ ਬਣ ਜੋ ਲੇਖਕ ਜਾਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ। ਸੋ ਏਸ ਵੀ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਬਰਕਾਰਾਰ ਹੈ। ਏਸ ਨੇ ਤਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਭੂਤਨੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਦਾ ਫਤੂਰ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਸਨੇ ਜੀ ਆਵਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਛੱਡਿਆ, ਜਾਤ ਗੋਤ ਵੀ ਛੱਡਿਆ, ਇੱਕ ਪੁੱਠਾ ਸਿੱਧਾ ਜਿਹਾ ਤਖੱਲਸ ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤਾ 'ਵੀ' ਸੋ ਬਣਗੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਭਾਵ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਮ ਬਣ ਗਿਆ 'ਫਲਾਨਾ ਫਲਾਨਵੀ' ਹੁਣ ਇਸ ਫਲਾਨਾ ਫਲਾਨਵੀ ਤੋਂ ਬਾਈ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਈ ਬਾਹਮਣ ਹੈ, ਬਾਣੀਆਂ ਹੈ, ਜੱਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਬਾਈ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਹੈ, ਮੁਹੰਡਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਇਸਾਈ ਪਾਰਸੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਹ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਈ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੁੜੀ, ਭਾਵ ਮੇਲ ਜਾਂ ਫੀਮੇਲ। ਜਾਂ ਚਾਰੇ ਚੌਕਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਲੜਾ ਮੇਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਪਰਾਲਿੰਗਕ ਜਾਂ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਜਿਸਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਜਣਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ 'ਕਾਲਕੇ' ਤੋਂ ਕਾਲੇਕਿਆਂਵੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਥੋਡਾ ਵੀ ਨਾਮ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਖੈਰ ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਕਈ ਵਾਰ, ਆਖਰ ਸ਼ੋਹਰਤ ਵਧਾਉਣ ਨੂੰ ਕੀਹਦਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਆਖੀਦਾ ਹੈ 'ਚਲੋ ਛੱਡੋ' ਹੁਣ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੈ ਦੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਜਾਈਏ ਕਿਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਸੋ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਈਦੈ। ਚਲੋ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਕਾਲੇਕਿਆਂਵੀ ਬਣਨੋਂ ਤਾਂ ਬਚਗੇ।

ਉਂਝ ਵੀ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੱਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਰਾਊਕੇ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਮਲੇ ਭਾਵ ਰਾਊਕੇ ਕਮਲੇ ਜਾਂ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਊਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਵੀ ਦੋ-ਚਾਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਰੱਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੱਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰਾਊਕਿਆਂਵੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚਗੇ। ਭਾਵ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਰਾਊਕੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਨਾ ਕਿ ਰਾਉਕਿਆਂਵੀ। ਹੁਣ ਦੇਵ ਰਾਉਕੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਜੱਦੀ-ਪੁਸ਼ਤੀ ਗੁਣ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗੁਣ ਤੇ ਮਾਣ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ, ਆਖਿਰ ਪੁੱਤ-ਸਪੁੱਤ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਜੀ ਮੋਗੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਲਕਿ ਵਿਅੰਗਕਾਰ ਕੇ.ਐਲ. ਗਰਗ ਜੀ। ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਹ ਐਨੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਐਨੀ ਸਾਹਿਤਕ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਏ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਖੈਰ ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਪੂਰ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਗਲੀ ਸੰਗਲੀ ਰਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਜੀ ਭਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕੱਢਗੇ ਕਿਤੇ।

ਉਝ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇ.ਐਲ. ਗਰਗ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਅਫੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੇ.ਐਲ. ਗਰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਗਰਗ ਮੋਗਵੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕੱਦ ਗਿੱਠ ਡੇਢ ਗਿੱਠ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੱਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤਖੱਲਸ ਦੀ। ਤਖੱਲਸ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਸਾਹਿਤਕ ਅੰਗੜਾਈ ਤੋਂ। ਭਾਵਕਤਾ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੂਤਰਧਾਰ ਹਨ। ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਮੱਸ ਫੁੱਟਦੀ ਹੈ ਭਾਵਕਤਾ ਗੱਭਰੂ ਨੂੰ ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਖ਼ਤ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਖ਼ਤ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਹਿਬੂਬ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਆਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਸ਼ਕ ਅਤੇ ਮਾਸ਼ਕ ਦੋਨਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਛਿੱਤਰ ਪਤਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਅਰੋ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਖ਼ਤ ਲੀਕ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਮਹਿਬੂਬਾ ਦੇ ਭਰਾ ਭਤੀਜੇ ਜਾਂ ਚਾਚੇ ਤਾਏ ਫਿਰ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਮਜ਼ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੋੜ ਤੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣ ਤੇ ਮਿਰਜਾ ਵਿਚਾਰਾ ਸੰਨ੍ਹੇ ਸੰਨ੍ਹ ਬਾਝ ਭਰਾਵਾਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵਾਹਵਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲਵ ਲੈਟਰ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਣਗੀਆਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਈ ਅਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਸਿੱਟ ਸੁੱਟ ਬਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤਾਬ ਕਾਪੀ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੂਆ, ਚਾਚੀ, ਤਾਈ ਆਦਿਕ ਭਾਵ ਲੇਡੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਛਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ। ਖੈਰ ਲੇਡੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਧੌਲ ਧੱਪੇ ਜਾਂ ਗੁੱਤ ਗੁੱਤ ਪੁਟਾ ਕੇ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਭਤੀਜੇ ਚਾਚੇ ਤਾਏ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਜੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਵੀ ਪੀਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬੰਦ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਗੱਲ ਤਖਲਸਾਂ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਲੋ ਤੁਹਾਡੀ ਹੁਣ ਘੈਂਟ ਸਾਹਬ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਹੀ ਦੇਈਏ।

ਘੈਂਟ ਸਾਡੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਆੜੀ ਸਨ। ਘਰੋਂ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਉਹ ਸੋ ਸੋ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਫੁਕ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਘੈਂਟ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਵਾਹਵਾ ਚਿਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੂੜੀ ਹਰੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਇਹ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੰਗ ਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਲਲਾਰੀ ਜਾਂ ਰੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਰੰਗਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਆਮ ਪੱਗ ਦੀ ਰੰਗਾਈ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਆਨੇ ਸੀ ਏਸ ਪੱਗ ਦੀ ਰੰਗਾਈ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਏਨੇ ਕੁ ਦੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਪੱਗ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਸਰਦੇ ਬਰਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਇਹ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਂਝ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੋਚਦਾ ਜੇ ਕਿਤੇ ਐਸ ਰੰਗ ਦੀ ਪੱਗ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਬਣ ਜੇ ਤਾਂ ਬਹਿਜਾ ਬਹਿਜਾ ਹੋ ਜੇ। ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਘੈਂਟ ਸਾਹਬ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲਾ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਿ ਕਾਲਜ 'ਚ ਕਿਤੇ ਸ਼ਨੀ, ਐਂਤ ਤੇ ਸੋਮ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਇਕੱਠੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਕਾਲਜ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਛੁੱਟੀਆਂ ਬਾਅਦ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਜਣੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੰਦਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਨ ਗੇਟ ਤੱਕ ਲਹਿਰਾਂ ਬਹਿਰਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਦੂਰੋਂ ਇੱਕ ਗੂੜੀ ਹਰੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕੰਨ ਚੁੱਕ ਲਏ। ਔਹ ਯਾਰ ਕਿਹੜਾ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਆਉਂਦੈ। ਸਾਰੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਰਾ ਦੂਰ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ ਘੈਂਟ ਲੱਗਦੈ। ਹੈਂ ਘੈਂਟ ਜਿਹੜਾ ਸੁਣੇ ਉਹ ਹੀ ਹੈਗਾਨੀ ਜਾਹਰ ਕਰੇ। ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਉਹਦੀ ਹਰੀ ਪੱਗ ਸੀ ਜੋ ਘੈਂਟ ਸਾਹਬ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਸੋ ਜੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਹਰੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਘੈਂਟ ਹੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਘੈਂਟ ਗੇਟ ਵੱਲ

ਅੰਦਰ ਵਧੇ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰੀ ਜਾਣ। ਮੁਬਾਰਕਾਂ, ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਘੈਂਟ ਸਾਹਬ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ। ਆਹ ਤਾਂ ਬਈ ਕਮਾਲ ਕਰਤੀ ਘੈਂਟ ਸਾਹਬ, ਪਾਰਟੀ ਹੋਗੀ ਬਈ। ਪਾਰਟੀ ਘੈਂਟ ਸਿਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਘੈਂਟ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦੇਈਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੂਰੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਾਲ 'ਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਬੜਾ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਘੈਂਟ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਕੁਝ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਘੈਂਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਸੇ ਦਾ ਮਜਾਜ ਵੀ ਕੁਝ ਖਸਿਆਨਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਖਿਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਘੈਂਟ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਿਆ ਗੱਲ ਬਿੱਲ ਕੁਲ ਸਾਫ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਿ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਘੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਬੁੜੀ ਦੇ ਸੰਦੂਕ 'ਚੋਂ ਇਕ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਥਿਆਗੀ। ਇਹ ਚਿੱਟੀ ਜਾਲਖਾਂ ਜੇਹੀ ਪੱਗ ਬੁੜਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨੇ-ਪਰਨੇ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਣੀਆਂ ਖੱਡੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੂਤੀ ਧਾਗਿਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਧਾਗੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸਦਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਸਾਇਜ਼ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਗਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੇਟ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਆਨੇ ਗਜ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਰਨੇ-ਪਰਨੇ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੌਣੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮਿਣਤੀ ਅਤੇ ਰੇਟ ਮੁਤਾਬਕ ਏਸ ਪੱਗ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸੱਤ ਆਨੇ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਪੌਣੇ ਸੱਤ ਆਨੇ ਹੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਲਵੋ, ਕਿ ਪੱਗ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਂ ਪੌਣੇ ਸੱਤ ਆਨੇ ਅਤੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮੁੱਲ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ। ਸੋ ਗੱਲ ਬਣੇ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ!

ਪ੍ਰੰਤੂ ਏਸ ਗੂੜੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਜਾਮਣੀ ਰੰਗ ਤਿੰਨਾਂ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾ ਉਘੜਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਾਲਜੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਦੂਰੋਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੰਗਾਮਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਵਾਹਵਾ ਬੰਦੇ ਜੇ 'ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜੀ ਲਲਾਰੀ ਦਾ ਘੈਂਟ ਦੇ ਗਲ 'ਚ ਪਾਇਆ ਸਾਫਾ ਤੇ ਖਿਚੀ ਫਿਰੇ। ਅਸੀਂ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਕਾਰਨ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਉਸੇ ਲਲਾਰੀ ਤੋਂ ਰੰਗਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜੀਨਾਮੇ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਬਣਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਾਂ। ਤਾਂ ਵੀ ਬਈ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਰੌਲਾ ਕੀ ਐ? ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਰੌਲਾ ਕਾਹਦਾ ਯਾਰ, ਲਲਾਰੀ ਜੋ ਪੂਰਾ ਖਿੜਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਗੇ ਇੱਕ ਲੰਡੀ ਜੀ ਜਾਲਖਾ ਜੀ ਪੱਗ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ ਕਿਤੇ ਘਰੋਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ

ਏਹਨੂੰ ਡੇਢ ਰੁਪੈ ਵਾਲਾ ਹਰਾ ਰੰਗ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਬਈ ਪੌਣੇ ਸੱਤਾਂ ਆਨਿਆਂ ਦੀ ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਹੈ ਤੇ ਰੰਗ ਤੂੰ ਡੇਢ ਰੁਪਏ ਵਾਲਾ ਕਰਾਈ ਜਾਨੈ। ਰਹਿਣ ਦੇ। ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰੰਗ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਰਾਉਣੈ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਗੇ ਅੱਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਡੇਢ ਰੁਪਈਆ। ਵੱਡਾ ਘੈਂਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਜੀ ਘੈਂਟ ਦੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸੀਨ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਹਾਸਾ ਰੋਕਿਆਂ ਨਾ ਰੁਕੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਾਂ। ਤੇ ਘੈਂਟ ਵਿਚਾਰਾ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦੀ ਨਾ ਉਤਲੇ ਦੰਦੀ। ਕੇਰਾਂ ਤਾਂ ਜੀ ਅਸੀਂ ਆਖ ਵੇਖਦੇ ਘੈਂਟ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਗੇ ਖੁਦਾ ਜਾਣੇ।

ਤੇ ਹੁਣ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ 'ਦੁੱਖੀ' ਸਾਹਬ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਹੀ ਲਈਏ। ਦੁੱਖੀ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਉਂਝ ਕੋਈ ਹੈਨੀ ਸੀ ਪੁੰਤੂ ਤਖਲਸ ਉਹਨੇ ਚੁਣਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖੀ ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਸਾਹਬ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬਲਾਉਂਦਾ ਉਦੋਂ ਜਰੂਰ ਉਹ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖੀ ਤਖਲਸ ਐਨਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਵੀ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਗਏ।

ਪੇਪਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਲਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਅਕਸਰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਹੀਨਾ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਲੰਘਿਆ ਅਸੀਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਈਏ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਚੁੱਕੇ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਲੱਭਣ 'ਚ ਬਹੁਤ ਔਖ ਆਈ। ਜੀਹਨੂੰ ਪੁਛੀਏ ਅਗਲਾ ਆਖੇ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਖੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿਸੇ ਦੁੱਖੀ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਸੁਖੀ ਸਾਂਦੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਬਾਈ ਕਿਹੜੇ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਈ ਆਪ ਦੁੱਖੀ ਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣੈ ਤਾਂ ਆ ਜੋ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਐਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਾਣੀ ਨਾਨਕ ਦੁੱਖੀਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ। ਖੈਰ ਜੀ ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਦੁੱਖੀ ਸਾਹਬ ਦੇ ਘਰ। ਅੱਗੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੰਜਾ ਡਾਹੀ ਬੈਠਾ। ਅਸੀਂ ਜਾ ਬੁਲਾਈ ਫਤੇ। "ਸਅਸਰੀਕਾਲ ਬਈ ਚੋਬਰੋ ਸਅਸਰੀਕਾਲ ਆਓ ਬੈਠੋ ਲੰਘ ਆਓ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ।" ਅਸੀਂ ਜਾ ਸਾਈਕਲ ਕਰਤੇ ਖੜ੍ਹੇ। "ਹੋਰ ਚੋਬਰੋ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ?" ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। "ਅਸੀਂ ਜੀ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣੈ।" ਅਵੀਂ ਸਹਿਜ ਭਾਅ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ। "ਹੈਅ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਖੀ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਚੋਬਰੋ ਕੋਈ ਨੀਂ ਦੁੱਖੀ ਥੋਨੂੰ ਬਾਈ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਣੇ ਘਰਦਾ। ਕਿਤੋਂ ਹੋਰ ਪਤਾ ਕਰਲੋ। ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਮੇਹਰ ਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖੀ ਸਾਂਦੀ ਵਸਦੇ ਆ। ਕੋਈ ਨੀਂ ਕਿਤੋਂ ਹੋਰ ਪਤਾ ਕਰਲੋ ਤੁਸੀਂ।" ਸਾਨੂੰ ਜੀ ਸਾਡੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ

ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਬਈ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਤੋਰੀਏ। “ਨਹੀਂ ਬਾਬਾ ਅਸੀਂ ਥੋਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣੈ ਜਿਹੜਾ ਰੋਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦੈ।” “ਹੈਅ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣੈ ਪਤੰਦਰੋ ਉਹ ਕਿਧਰੋਂ ਦੁਖੀ ਆ।” ਬੁੜਾ ਤਾਂ ਭੁੜਕ ਉੱਠਿਆ। “ਕਾਹਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਬਈ ਉਹਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਨੀਂ ਕੁਸ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਉਸਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੱਦਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਵੀ ਤੁਰੇ ਆਉਣ ਅੰਦਰੋਂ ਸਿਰ ਜਿਆ ਖੁਰਕਦੇ। “ਆਹ ਤੇਰੇ ਯਾਰ ਬੋਲੀ ਆ? ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਆਏ ਆ?” ਬੁੜੇ ਨੇ ਦੁਖੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹਾਂ ਬਾਬਾ।” ਦੁਖੀ ਨੇ ਵੀ ਸਹਿਜ ਭਾਅ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ। “ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਦੁਖੀ। ਪਤੰਦਰਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਉਏ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਕੁਸ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਸੀ ਦੁਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।” “ਨਹੀਂ ਬਾਬਾ ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖੀ-ਦੁੱਖੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੇ।” ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਐਵੇਂ ਲੱਸੀ ਜੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਵਿਚਾਰਾ।

“ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦੁਖੀ ਐਂ। ਚੰਗਾ ਖਾਨੈ, ਮੰਦਾ ਬੋਲਦੈਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਲੀੜਾ ਪਾਉਣੈ। ਕੰਮ ਦਾ ਤੂੰ ਡੱਕਾ ਨੀ ਦੂਹਰਾ ਕੀਤਾ ਕਦੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਐਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁਖੀ ਐਂ ਤਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਘਰੇ ਬਹਿਜਾ ਰਾਵ ਨਾਲ।”

ਏਨੇ ਨੂੰ ਬੁੜੀਆਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ, “ਆ ਜੋ ਬਿੱਲੂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਆ ਜੋ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ।” ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੈ। “ਆ ਜੋ ਅੰਦਰ ਆਜੋ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਓ। ਏਹਨੂੰ ਕੀ ਪਤੈ ਮੁੰਡਿਆਂ ਖੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ। ਐਵੇਂ ਬੁੜਕੀ ਜਾਂਦੈ। ਮਸਾਂ ਜੁਆਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ ਆਏ ਛੁਟੀਆਂ 'ਚ ਉਹਦੇ ਮਿੱਤਰ ਬੋਲੀ। ਆ ਜੋ ਮਾਂ ਸਦਕੇ।”

ਨਾ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਵਿਚਾਰਾ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਜੋਗਾ। ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਝੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਪੀਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਟਾਫਟ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕੀਤੀ। ਚੰਗਾ ਬਾਬਾ ਸਾਸਰੀਕਾਲ ਆਉਣ ਲੱਗਿਆ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਸਾਸਰੀਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਸਾਸਰੀਕਾਲ ਬੁੜੇ ਨੇ ਵੀ ਬੇਰੁਖੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਤਿਸੁਆਕਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਬੁੜਾ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਹੁ ਜੀ ਘੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਿਹੜਾ ਹੱਸ ਹੱਸ ਸਾਡਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ

ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

‘ਮਰਾਤੇ ਸੀ ਪਤੰਦਰੋ’ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਦੇ ਜਦੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋਇਆ। “ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ।” ਅਸੀਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। “ਬੁੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਠਿੱਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੋਂ ਹਟਦਾ। ਗੱਲ ਗੱਲ ’ਤੇ ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਦੁਖੀ ਸਾਹਬ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜੇ ਦੁਖੀ ਆ ਤਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਾ ਜਾਹ ਪੜ੍ਹਨ। ਆ ਜਾ ਚਲਦੇ ਆਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਨਰਮਾ ਗੁੱਡਣ।”

## ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ

ਦੋ ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਾਂ। 2 ਅਕਤੂਬਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ।

ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਧਰਣ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। 1965 ਦੀ ਭਾਰਤ ਪਾਕ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੇ ਜਿਸਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੌਸਲੇ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਕਿ 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿੱਲ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ।

ਹਾਂ ਤੇ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਰੇਲ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਰੇਲ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲਦਿਆਂ ਬਤੌਰ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਰੇਲ ਹਾਦਸਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਕੁ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ।

ਗੱਲਬਾਤ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮਿਆਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮਿਆਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੇ ਸਮੂਚੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਬਤੌਰ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਰੇਲ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲਦਿਆਂ ਨਿਰੋਲ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਿੱਧਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਜੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਗ ਬਬੂਲਾ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਈ

ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰੇਲ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਈ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਨਿੱਤ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਚਲੋ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣੈ। ਗੱਲ ਗਈ ਵਿਸਰੀ। ਏਹਨੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ। ਅਖੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਨਾ ਸਾਡੇ 'ਚ ਕਿਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ? ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਡੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਡਾਇਲ ਘੁਮਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੈਲੋ ਹੈਲੋ ਹੋਈ। ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਰੀਸੀਵਰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। “ਹਾਂ ਜੀ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਕੌਣ ਸਾਹਬ?” ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਆਇਆ। “ਧੰਨਭਾਗ! ਧੰਨਭਾਗ!! ਸਾਡੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਨਾਚੀਜ਼ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਧੰਨਭਾਗ ਹੈ ਜੀ ਧੰਨਭਾਗ। ਫਰਮਾਓ ਕਿਵੇਂ ਯਾਦ ਫਰਮਾਇਆ ਜੀ!” “ਯਾਦ ਕਾਹਦਾ ਫਰਮਾਉਣੈ ਆਹ ਥੋਡੇ ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਹਟੇ ਆਂ।” ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਬੋਲਿਆ। “ਅੱਛਾ ਜੀ ਫੇਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਆ।” “ਚੰਗੇ ਕਾਹਦੇ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਫੱਟੀ ਪੋਚ ਕੇ ਰੱਖਤੀ ਥੋਡੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ।” ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। “ਕਿਉਂ ਜੀ ਕੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਹੋਗੀ ਜੀ।” ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਬੜਾ ਛਿੱਥਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਾਹਦੀ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਵੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਆਹ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਥੋਡੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਦੋ ਜਨਾਨੀਆਂ ਜੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ। ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰਿੜਕੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਅਖੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਰੇਲ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲਦਿਆਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਤੌਰ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਨਾ ਅਸੀਂ ਭਲਾ ਬਿਨਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰੇਲ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਈ ਰਹਿੰਦੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਿੱਤ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਰਹੀਏ? ਤੁਹਾਡੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਜਵਾਂ ਈ ਫੱਟੀ ਪੋਚਕੇ ਰੱਖਤੀ।”

“ਅੱਛਾ ਜੀ! ਏਹ ਤਾਂ ਜੀ ਏਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ ਜੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਅਣਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।” ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਛਿੱਥਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਤੇਰੇ ਅਣਜਾਣ ਪੁਣੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਖੇਹ ਕਰਕੇ ਰੱਖਤੀ...ਅਖੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ।”

“ਨਾਲੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚੋ ਬਈ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵੇਲੇ ਰੇਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਰੇਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗਨੀਮਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਸਾਂ ਸੌ ਕੁ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ। ਅੱਜ ਦੇਖੋ ਨਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰੇਲਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਾਸਟਾਂ, ਸੁਪਰ ਫਾਸਟਾਂ, ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਈ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਵੀ ਵੱਜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਉਥੇ ਕੀ ਕਰੂ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਾਲੀ ਏਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ।”

“ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਪੀਣਾ ਨੀ ਸੀ। ਖਾਣਾ ਨੀ ਸੀ। ਦੁਆਨੀ ਉਹਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੇ ਨੀਂ ਲਾਈ ਹੋਣੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਝੁੱਗਾ ਚੌੜ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਪਤਾ ਈ ਐ ਥੋਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੜਿਆ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਐਂ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਸਰ ਗਿਆ ਫੇਰ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਜੁਆਕਾਂ ਨੇ ਘਰੇ ਨੀਂ ਵੜਨ ਦੇਣਾ। ਜੇ ਕਦੀ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਅਜਿਹੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰ ਬੈਠੀਏ ਤਾਂ।”

“ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚੋ ਬਈ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਨਾ ਸੂਤ ਭਰ ਐਧਰ ਨਾ ਐਧਰ। ਟੈਮ ਦਾ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਭਲਾ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਂਦੀ ਹੈ, ਛਕਾਟੇ ਮਾਰਦੀ, ਵਿਸਲਾਂ ਮਾਰਦੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਖੁਰਲੀਆਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੰਨ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਾਟਕਾਂ ਵਾਲਾ ਗੇਟ ਮੈਨ ਟੱਲੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ। ਫਾਟਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਹੀ, ਬੰਦ ਹੈ ਬੰਦ ਸਹੀ। ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਰੱਬ ਰਾਖਾ ਤੇ ਉਧਰ ਬੱਸਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਟਰਾਲਿਆਂ, ਸਕੂਲ ਵੈਨਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਏ ਆ ਮੁਬੈਲ ਦੱਬੀ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਆ ਦੱਬੀ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਆ। ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ 'ਚ ਲਿਆ ਠੋਕਦੇ ਆ ਤਾਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਈ ਆਵਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੋਈ। ਤੇ ਏਥੇ ਦੱਸੋ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਕੀ ਕਰੂ? ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੈਤਿਕਤਾ ਲਾਈ ਆ ਕਮਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ।”

“ਆਹ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਸੁਣਿਆ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰੇਲ ਗੱਲ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਸੀ ਨਾ ਉਹਦਾ। ਉਹ ਜੀ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹੀ। ਉਸਦਾ ਇੰਜਨ ਦੱਸਦੇ ਆ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਡੱਬੇ ਟੱਪ ਕੇ ਤੀਜੇ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ਸੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਬਈ? ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ।”

“ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈ। ਗੱਲ ਢਾਕਾ (ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼) ਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇੱਕ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖੜੀ ਖੜੀ, ਬਿਨਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਗਾਰਡ 26 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬੈਕ ਹੀ ਭੱਜੀ ਗਈ। ਲੋ ਕਰ ਲਓ ਗੱਲ। ਏਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।”

“ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇੱਕ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਟੈਰਾ ਟਰਾਲਾ ਫਾਟਕ ਭੰਨ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਈ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਇਆ। ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਆਂਹਦੀ ਆ ਜਾ ਫਿਰ ‘ਬੜੇ ਬੜੇ ਕੀ ਮੈਨੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਐਸੀ ਤੈਸੀ’।”

“ਚਲੋ ਜੇ ਹੁਣ ਰੇਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲ ਹੀ ਪਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜਨਾਬ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਨਜਾਣ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੈਂ ਜੀ? ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਕੌਣ ਸੀ?” ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਜਨਾਬ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਉਹ ਸਖ਼ਸ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੇ 1977 ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਇਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗ਼ੈਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਜਾਣੀ ਤਤਕਾਲੀਨ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ੰਦ ਜਾਣੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਜਨਾਬ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਐਲਾਨ। ‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਬਰਾਤ ਰੇਲ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਹੀ ਜਾਏਗੀ’।”

“ਮਿੱਥੇ ਦਿਨ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇੱਕ ਸਬੂਤੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਦੁਲਹਨ ਵਾਂਗ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਨਾਬ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਜਾਣੀ ਤਤਕਾਲੀਨ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ, ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ‘ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਬਧੂ’ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਜਿਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵੀ ਆਮ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਬਰਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਭਰਕੇ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਈ।”

“ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੈਂਡ ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਗਾਊਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਜਨਾਬ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਬਰਾਤੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਭੰਗੜਾ

ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਂਗ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਮੁਗਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ, ਸਿਗਨਲ ਅੱਪ ਜਾਂ ਡਾਊਨ, ਕਾਂਟੇ ਆਦਿ ਬਦਲਣ ਦੇ ਝੰਜਟ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਫਾਟਕ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰਹਿਤ ਗੇਟ ਫਾਟਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਰੋਲ ਰੇਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮੇਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਹੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੇਰੋਕ-ਟੋਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਲੰਘਣ, ਲੰਘਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੰਘਣ ਇਹ ਰੇਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ।”

“ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਬਰਾਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਅਤੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਲੈਣ (ਭਾਵੇਂ ਯੂ.ਪੀ. ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ) ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਮੇਲ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

“ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਬਈ ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ਸੀ ਥੋਡੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਾਰੀ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਰਟ ਲਈ ਐ।”

“ਸੋ ਆਪਣੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਈ ਜੀ ਸਮਝਾਂਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਂਹ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਕਈ ਫੇਰ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਕੁਤਾਹੀ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠਣ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਜਨਾਨੀਆਂ ਜੀਆਂ ਮੇਰੇ ਡਿੱਕੇ ਆਗੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੱਟੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁੰਡੇ ਅਤੇ ਦੱਸੁੰਗਾ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਆ ਨੈਤਿਕਤਾ।”

## ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲਾ

ਮੈਂ ਇੱਕ ਥੈਲਾ ਹਾਂ। ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲਾ। ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀ ਥੈਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰਾ ਵਾਹ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਤਕ ਚੇਟਕ ਲੱਗੀ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਦੋ ਚਾਰ ਇਹ ਥੈਲੇ ਹੰਢਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਸਕੂਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤਾਂਝੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਵੀ ਘਟਦਾ ਘਟਦਾ ਘੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਕੁਝ ਵੱਧਦਾ ਵੱਧਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ ਤੋਂ ਲੈਦਰ ਬੈਗ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਯਾਦ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸੇ ਸਫ਼ਰੀ ਜਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀ ਥੈਲੇ ਦੀ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੈਦਰ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਉਹ ਖੂਬੀਆਂ ਕਿੱਥੇ ਜੋ ਇੱਕ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲਾ ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਾਡੀਆਂ ਫਟੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 20-25 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਨਵੀਂ ਨਜ਼ਮ ਕਹਿਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬੜੀਆਂ ਬਾਖੂਬੀ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਮੈਲੇ ਕੁਚੈਲੇ ਹੋਏ ਕਮੀਜ਼ ਪਜਾਮੇ, ਠਾਠੀਆਂ, ਟਾਨਿਕਾਂ ਗੋਲੀ ਗੱਟਾ ਅਤੇ ਕਈ ਕਦਾਈਂ ਬਚਿਆ ਖੁਚਿਆ ਦਾਰੂ ਦਾ ਅਧੀਆ ਪਊਆ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਲੈਦਰ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਐਨੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਹਾਲੇ ਵੀ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਮਰ ਭਰ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਨੀ ਸਾਡੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਾਣੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅਲਰਜੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਕਿੱਲੀ ਟੰਗੇ ਇਸ ਸਫ਼ਰੀ ਥੈਲੇ 'ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਣਾ ਜਿਥੋਂ ਥੈਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਆਮ ਤੁਰਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਨਜ਼ਰ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਵੱਜੇ। ਨਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣੀ, “ਥੈਲੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਲਿਆਂ ਤੇ ਨਾ ਟੰਗਿਆ ਕਰੋ। ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪਾਵੇ ਨਾਲ

ਟੰਗਦਿਆ ਕਰੋ ਪਰੋ। ਉਂ ਈ ਭੈੜਾ ਲੱਗਦੈ, ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਲੇ ਤੇ ਟੰਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮੰਗਤੇ ਦੀ ਆਟਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਬਗਲੀ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।” ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਬੈਲੇ ਦਾ ਕੋਡ ਵਰਡ ਬਗਲੀ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਹੱਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਾਹਲਾ ਜੱਭੂ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਸਾਡੇ ਬੈਲੇ ਨੂੰ ਕਿੱਲੇ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਕਿਤੇ ਪਾਸੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗੀ। ਬੈਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਰੂ ਕਿਤੇ ਸੱਜਰੀ ਹੀ ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਾਰੂ ਵੀ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਘਰ ਦੀ ਬਣਾ ਕੇ, ਸੌਂਫਾਂ ਸੂਫਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗਿਫਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਟੱਲੀ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਗ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬੈਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਲਿਆ। ਟੱਲੀ ਹੋਇਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ੀਮਤੀ ਦਾ ਢੱਕਣ ਕਿਤੇ ਲੂਜ਼ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸ ਵਿਚਲੀ ਸਾਰੀ ਦਾਰੂ ‘ਸਪੁਰਦੇ ਬੈਲਾ’ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਹਿਕਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਉਣੀਆਂ ਹੀ ਆਉਣੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਮੰਜ਼ਰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਹੀ ਲਵੋਗੇ। ਉਂਝ ਵੀ ਮਾਜਰਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ।

ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ ਹੋਣੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਲੇ ਨੂੰ ਧੋਣ ਧਬੋਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੈਲੇ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਤਣੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾਉਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਜਿਹੇ ਭਰੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਸੀ ਹੱਸਣੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ‘ਵਕਤ’ ਫਿਲਮ ਦੇ ‘ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਅਚਲਾ ਸਚਦੇਵ’ ‘ਤੇ ਫਿਲਮਾਇਆ ਗਾਣਾ ‘ਐ ਮੇਰੀ ਜੌਹਰ ਜਬੀ’ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੈਲੇ ਦੇ ਧੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ ‘ਤੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਦੇਰ ਰਾਤ ਦਾਰੂ ਪੀ ਕੇ ਘਰ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਗਾਂਹ ਥੋਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਐ।

ਉਦੋਂ ਵੀ ਪੰਗਾ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤਕ ਦੋਸਤ ਮਿਲਣ ਆ ਜਾਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਰੀ ਬੈਲਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਲਟਕਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹੀ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਦੇ ਮੂਡ ਦਾ ਪਾਰਾ ਉਬਾਲਾ ਖਾਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। “ਆਹ ਬਗਲੀਆ ਜਿਹਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਲਹੂ ਪੀਤੈ।” ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਵੇਹਦਿਆਂ ਹੀ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣਾ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕੀ ਹੁੰਦੈ।

ਐਵੇਂ ਬੈਠੇ 'ਸਹਿਤ' ਸਹਿਤ (ਸਾਹਿਤ) ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਡੂਮਣੇ ਚੋਣ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਖੰਘ ਹੋਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਲਪ ਕੇ ਮਰਗੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤੋਲਾ ਸਹਿਤ (ਸ਼ਹਿਦ) ਇਹ ਤੋਂ ਜੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਤੋਂ। ਉ ਸਾਰਾ ਦਿਨ 'ਸਹਿਤ ਸਹਿਤ' ਕਰਦਾ ਫਿਰੂ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਜ਼ਰੂਰ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੋਣੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੁੱਕਾ ਪਾਣੀ ਬਿੱਲਕੁਲ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ "ਤੁਸੀਂ ਦਾਰੂ ਤਾਂ ਬਿੰਦ ਕੁ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਕਾਹਨੂੰ ਖੰਡ, ਚਾਹ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਟੈਮ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਓ ਐਂਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰਲੇ ਵਾੜੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਿਆ ਦਿਆ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀ ਪਿਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਐ। ਐਵੇਂ ਸਾਡੀ ਨਾ ਖੱਲ ਖਾਇਆ ਕਰੋ।"

ਚਲੋ ਜੀ ਹੋਈ ਨਿੱਬੜੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਚੈਨ ਦੇ ਲੰਘੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਏ। ਵੱਡੀ ਬੇਬੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਥੇ ਦੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫਿਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਥੈਲੇ ਲਟਕਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਲੱਛਣਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਵੱਡੀ ਬੇਬੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਭਾਈ ਜੇਹੇ ਫਿਰਦੇ ਆ ਨਾ ਥੈਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਗੇ, ਤੇਰੇ ਡੈਡੀ ਕੋਲੇ। ਬੱਸ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।" ਗੱਲ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਆਈਆਂ ਸਾਡੀ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਬੱਸ ਫੇਰ 'ਆਂਖੋ ਹੀ ਆਂਖੋ ਸੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹੋ ਗਏ।'

ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਬੜੇ ਲੈਸਨ ਲਾਏ ਬਈ ਇਹ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੀ ਫਲਾਣੀ ਕਿਤਾਬ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਛਪਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੇ ਗਿਫਟਡ ਬਰੇਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੱਥਰ ਪਾਣੀ ਰੱਖੀਏ, ਅੰਦਰ ਨਾ ਭਿੱਜੇ' ਵਾਲੀ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਝੂਠ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਪਸ਼ਟ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ 'ਮਹਿਮਾਨ ਆਉਣ ਜੀ ਸਦਕੇ ਅਉਣ ਮੋਸਟ ਵੈਲਕਮ! ਪਰ ਆਹ ਬਗਲੀਆਂ ਜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨਾ ਵੜਨ ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ!!! ਅਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਉਂਝ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਏ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਨੌਂ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਹਰ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਮੋਸਟ ਵੈਲਕਮ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। ਆਖਰ ਇਸ ਥੈਲੇ ਤੋਂ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਥੈਲੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਗੌਰਵ ਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਇਸਨੂੰ ਝੋਲਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਝੋਲਾ ਜਾਣੀ ਮੋਰਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਝੋਲਾ। ਜਾਣੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਧ੍ਰਾਉਣੇ ਜੁਆਈ ਭਾਈ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ। ਸਾਡੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਥੈਲੇ ਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਥੈਲੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੁਦਰਤ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਪੈਂਜੂਇਨ ਅਤੇ ਕੰਗਾਰੂ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਥੈਲੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ। (ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ) ਕੰਗਾਰੂ ਦੇ ਇਹ ਝੋਲਾ ਜਾਂ ਥੈਲੀ ਉਸਦੀ ਗਰਦਨ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੈਂਜੂਇਨ ਦੇ ਇਹ ਥੈਲੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਸੋਭਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਕੰਗਾਰੂ ਅਤੇ ਪੈਂਜੂਇਨ ਆਪਣੇ ਆਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਥੈਲਿਆਂ ਜਰੀਏ ਹੀ ਪਾਲਦੀਆਂ ਪਸੋਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਵੀ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਝੱਟ ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਝੋਲੀ ਆਸਰਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਥੈਲਾ ਕੋਈ ਐਰ ਗੈਰ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ। ਬਕੌਲ ਥੈਲਾ 'ਮੈਂ ਬੜੇ ਕਾਮ ਕੀ ਚੀਜ਼'।

ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਜਾਤਕ ਸਾਥੀ ਹਾਂ। ਹਰ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਨਾਜਕ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਬਾਖੂਬੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਇਹ ਵੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਉਸਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਸਲਨ ਮੋਰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ ਜੁਆਈ ਭਾਈ ਦਾ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੁੜਤਾ ਅਤੇ ਬੋਸਕੀ ਦਾ ਚਾਦਰਾ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਥੈਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ, ਚਿੱਠੀਆਂ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਘਸੀਆਂ ਪਿਟੀਆਂ ਚਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਨੰਬਰ ਵਾਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਦੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਵਰ, ਦਵਾਈਆਂ, ਗੋਲੀਆਂ ਗੱਟੇ ਟਾਨਿਕਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਠੇਕਾ ਮਾਰਕਾ ਜਾਂ ਘਰਦੀ ਦਾਰੂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧੀਆ ਪਊਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਬਚੀ ਖੁਚੀ ਦਾਰੂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਘਟਦੀ ਵਧਦੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਨਕਸਲੀ ਬਾਈਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਈਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਟਕਦੇ ਮੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟੁੱਚੂ ਜਿਹੇ ਦੇਸੀ ਪਿਸਤੌਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ

ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਐਰੇ ਗੈਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ।

ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਲਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਕਿੰਨੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਦੀ ਐਨਕ ਜਾਂ ਰਚਨਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੋ ਹੋ ਗਿਆ ਕੁੰਡਾ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਕਿਤੇ ਥਾਂ ਕੁ ਥਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣ। ਫੇਰ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਐਧਰ-ਓਧਰ ਹੱਥ ਪੱਲਾ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਨਾਲੇ ਮੇਰਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆ ਨਾਲੇ ਆਪ ਠਿੱਠ ਹੁੰਦੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬਾਈ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੋਇਆ। ਹਾਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੱਲ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 20-25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਘਸੀ ਪਿਟੀ ਡਾਇਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਰ ਵਾਰੀ ਉਸੇ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਹਰ ਵਾਰੀ ਨਵਾਂ ਕਲਾਮ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆ।

ਸੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਈ ਜੀ ਥੈਲਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸੇਵਕ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੀਜ਼ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣੀ। ਉਹ ਵਸਤੂ ਭਾਵੇਂ ਨਕਸਲੀਆਂ ਦਾ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ, ਬਰੂਦ, ਪਿਸਤੌਲ, ਬੰਬ, ਪਟਾਕਾ, ਜਾਂ ਮਿੱਸ ਪਾਟਾਕੇ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਮਨਚਲੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦਾ ਬਚਿਆ ਖੁਚਿਆ ਅਧੀਆ ਪਊਆ ਹੋਵੇ। ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਲਾਮ ਹੋਵੇ। ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਆਮ ਜਾਂ ਖਾਸ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਚਾਹੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤਰ ਜਾਣੀ ਲਵ ਲੈਟਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਲਵ ਲੈਟਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤਰ ਕਿਸੇ 'ਮਜ਼ਨੂੰ ਮੀਆਂ' ਦੇ ਛਿੱਤਰ ਪਤਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਬਾਈ ਜੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਆਂ।

## ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਬਰਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਨਾਰਦ। ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਚੁਆਤੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਸੀ। ਭਾਵ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪੰਗਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਰਿਖੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, ਉਹ ਢਾਈ ਘੜੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਿਤੇ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਬਸ ਨਾਰਦ ਉਦੋਂ ਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਨਰਾਇਣ, ਨਰਾਇਣ ਕਰਦਾ ਬੱਸ ਤੁਰੀਆ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਚੁਆਤੀ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਲਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਿਵ-ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੁਅੰਬਰ ਬਾਰੇ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗੀ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਆਇਆ। ਨਾਰਦ ਬਰਮਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਚਿਹਰਾ ਲਾ ਦੇਣ ਤਾਂਕਿ ਪਾਰਵਤੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵਰਮਾਲਾ ਨਾਰਦ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦੇਵੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਰਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਰਦ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪੰਸਦ ਨਾ ਆਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਸ਼ਿਵ-ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਸਟੇਟਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਨੀਵਾਂ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਬਰਮਾ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਵਰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਟ-ਮਿਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਰਮਾ ਜੀ ਨੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ।

ਨਾਰਦ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿੱਚ। ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪਾਰਵਤੀ ਵਰਮਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾਰਦ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਕਰੇ, ਨਾਰਦ ਜੀ ਹਰ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਵਿੱਚ ਧੌਣ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿਆ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਮਾਲਾ ਦੇ ਯੋਗ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿੱਲਖਣ ਚਿਹਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਤੀਜਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ।

ਨਾਰਦ ਜੀ ਬੜੇ ਖਫਾ ਹੋਏ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਦੌੜਿਆ ਦੌੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਲਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਕਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜਨਾਬ ਦੇ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੋ ਨਾਰਦ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਸੀ। ਆਖਰ ਬਰਮਾ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨੇ ਵੀ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਾਹ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਤਰੇਤੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਵਜੋਂ ਜਨਮ ਧਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਵੀ ਪਾਰਬਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਰੂਪੀ ਰਾਖਸ਼ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੋ ਕਹਾਣੀ

ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਵਾਕਿਫ ਹੀ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਰੇ ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਦੁਸਿਹਰਾ ਦੀਵਾਲੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਰਮਾ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਰਮਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਰਦ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਪਾੜ੍ਹਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਬੀਬੀ ਮਾਈ ਹਵਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਝੰਮੇਲਾ ਜਿਹਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰੀਏ ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਫੇਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਚਾੜ੍ਹਤਾ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਗੋੜਾ। ਲੱਗੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਣ। ਭਾਰਤੀ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਬਰਮਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਲਟਨ ਦਾ ਪੈਰਾਡਾਈਜ਼ ਲੋਸਟ ਅਤੇ ਪੈਰਾਡਾਈਜ਼ ਰੀਗੇਨ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਝਲਕ ਮਿਲੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਗਏ ਜੀ ਗਾਲਿਬ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ 'ਤੇ।

ਨਿਕਲਣਾ ਖੁਲਦ ਸੇ ਆਦਮ ਕਾ ਸੁਨਤੇ ਆਏ ਥੇ

ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਬੇ-ਆਬਰੂ ਹੋ ਕਰ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਸੇ ਹਮ ਨਿਕਲੇ।

ਬਸ ਜੀ ਹੋਗੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਲੀਅਰ। ਐਉਂ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਛੱਡਦੇ ਆਂ ਅਸਲੀਅਤ ਲੱਭਣੇ। ਆਖਰ ਫਿਰਵੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਹੋਏ।

ਗੱਲਾਂ ਦੋਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਬਰਮਾ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਅਤੇ ਮਾਈ ਹਵਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਲਦ ਪੈਰਾਡਾਈਜ਼ ਜਾਂ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਅਤੇ ਮਾਈ ਹਵਾ ਵੀ ਕਿਤੇ ਉਸੇ ਬਰਮਾ ਵਾਲੇ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਅਤੇ ਮਾਈ ਹਵਾ ਸੁਰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਤੋੜ ਬੈਠੇ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲੋ ਕੋਈ ਇਲਤ-ਫਿਲਤ ਕਰ ਬੈਠੇ ਤੇ ਸੁਰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਪੁੱਠੇ ਸਿੱਧੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ ਤਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੋ ਤੇ ਕਰੀ ਜਾਓ ਮਨ ਆਈਆਂ। ਸੋ ਕੱਢਕੇ ਮਾਰੇ ਬਾਹਰ ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਰਟੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਤੋੜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚਲੋ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਗੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੋਇਆ ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮੀਆਂ ਬੀਬੀ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਅਤੇ ਮਾਈ ਹਵਾ ਹੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸੁਰਗ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਅੱਗੇ ਫੁਲਸਟਾਪ।

ਸੋ ਗੱਲ ਤਾਂ ਚੱਲੀ ਸੀ ਬਰੁਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਦ ਤੋਂ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਢਾਈ ਘੜੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਤੇ ਰੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸਦਾ ਮਤਬਲ ਹੋਇਆ ਮਿਸਟਰ ਨਾਰਦ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਐਡਰੈਸ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਲੱਗਪੱਗ ਇਹੋ ਹੀ ਤਰਾਸਦੀ ਸਾਡੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਦੇ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕਿਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਮੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਗਲਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਿੰਧੂ-ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਰਥ ਹੈ ਪੰਜ-ਆਬ ਜਾਂ ਪੰਜ ਪਾਣੀ ਭਾਵ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਸ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੱਤ ਦਰਿਆ ਵਹਿੰਦੇ ਹੋਣ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੱਤ ਦਰਿਆ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਦੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਧਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਏ ਸੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆ 'ਪੰਜਾਬ' ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਜਾਣੀ ਜੇਹਲਮ, ਚਨਾਬ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਕਲ-ਕਲ ਝਲ-ਝਲ ਕਰਕੇ ਵਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਣ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਤਸੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਹਾਂ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਘਟਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਗਈ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਛੱਡੋ ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਇਸਦੀ ਛਾਂਗ ਛੰਗਾਈ ਬਾ-ਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

1947 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਪਾਕ ਦੀ ਪੱਕੀ ਵੰਡ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੱਗਪੱਗ 20-25 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕੇ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ 15-20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤੈਅ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੋ ਇਸ 20-25 ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੀਡਰ ਉੱਠ ਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਡਿਗਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਤਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣੇ। ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ

ਰਹਿ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਪੰਜਾਬ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਲੰਗੜਾ ਪੰਜਾਬ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਅਜੇ ਲੰਗੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਹੇਜ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲਾਤੇ ਮੋਰਚੇ। ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਰਜ਼ਾਂਗੇ ਜਾਂ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲੈ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਤੱਕ 90 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਲਾਉਂਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਸੂਬੀ ਪੰਜਾਬਾ ਲੈ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ ਹੀ ਆਖੀ ਜਾਂਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਗੰਢ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਝਿਜਕ ਅੱਗੋਂ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਆਵਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਸੂਬੀ ਪੰਜਾਬਾ ਮਿਲੂਗਾ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਏਸੇ ਰੋਲ ਘਚੋਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੁਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰ ਗਿਆ। ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਭਖਿਆ ਰਿਹਾ। ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਾ ਦਿਸੀ ਤਾਂ ਬਣਾਲੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਫਤਿਹ ਸਿਉਂ ਆਖੇ ਸੜਕੇ ਮਰੂੰਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਿਓ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ। ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖਤੀ ਦਿਲੀ ਸਰਕਾਰ। ਵਿਚਾਰਾ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਤਤਕਾਲੀਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਦੌੜਿਆ ਦਿਲੀਓਂ। ਲਿਆ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਆ ਉਤਰਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ। ਜਿੱਥੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋਰਾਂ ਸ਼ੋਰਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਬਣਕੇ ਜਾਣੀ ਗਲ ਪੱਲੂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਘਾਹ ਵਾਲੀ ਸਖਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਫਹਿਤ ਸਿਉਂ ਕੋਲੇ। ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਸੜਦਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੋਂ ਆਂ। ਅਸੀਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਭਾਲੋ ਆਵਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਅਤੇ ਵਸੋ ਰਸੋ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਬੋਹਰ ਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਆਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖੋ, ਚਲੋ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹੀ, ਨਾਲ ਥੋਡਾ ਰੰਘੜਊ ਰਹਿਜੂ (ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਨਾਲੇ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜੂ। ਸਿਰਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਣੀਆਂ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਜਗਮਲੇਰਾ ਪੁਰ ਐਲਨਾਬਾਦ ਤੱਕ ਦਾ ਜੇ ਸੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸੁੱਧ ਕੂਕਿਆਂ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ 75 ਫੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਨੇ ਭੋਲ ਨਹੀਂ ਭੰਨੀ ਅਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਚ ਲਵੇਟਣਾ ਲਵੇਟ ਦਿੱਤਾ।

ਉਲਟਾ ਫਤਿਹ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੀਬੀ (ਜਾਣੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ) ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਆਪ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੌਂਪ ਕੇ ਜਾਉ। ਨਾਲੇ ਉਨਾ ਚਿਰ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਵਿਰੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਫਤਿਹ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਹ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਅੱਜ ਹੈ। ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਗਿਆਨ ਸੀ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਘੋਸਲ ਮਾਰਕੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤਵੀ ਤਪਣ ਦਿਉ, ਮੌਕਾ ਆਉਣ ਤੇ ਫੁਲਕੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਹੀ ਰਾੜ੍ਹਨੇ ਹਨ। ਸੋ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਫਤਿਹ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਪਤੰਦਰਾ ਤੇਰੇ ਹੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੇਲੀ ਨੀ, ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਕੰਵਾਲੀ ਕੌਮ ਦੇ ਆਖੇ ਸੜ ਕੇ ਮਰੀ ਜਾਨੈ। ਰਹਿਣ ਦੇ ਪਰ੍ਹੇ, ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਸਾਂਭ ਲਾਂਗੇ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ। ਸੋ ਫਤਿਹ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਲ ਜਚ ਗਈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲੋ ਜਚਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋ ਉਸਨੇ ਮਰਨਾ ਜਾਣੀ ਸੜਨਾ ਕਰਤਾ ਮੁਲਤਵੀ ਤੇ ਮੋਰਚਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੇ ਢਾਹ ਦਿਉ ਅਗਨ ਕੁੰਡ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਪੇ ਤਲਵਾਰਬਾਜੀ ਦੇ ਜੌਹਰ। ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਲਕੋ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਦੋਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਪਣੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ 'ਤੇ ਵੱਜਿਆ ਦਿੱਲੀ। ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਰ ਕੱਟ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਸਾਂਭ ਲਈਆਂ। ਜਾਣੀ ਵਾਰੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲੀ। ਉਤਰ ਕਾਟੋ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵਸਣ ਰਸਣ ਲੱਗਾ। ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਬਰਨਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਬਰਨਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਾਤਿਰ ਦਿਮਾਗ ਨੇ ਕੰਦੂ ਖੇੜੇ ਦੀ ਰਾਇ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। (ਕੰਦੂ ਖੇੜਾ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ) ਅਖੇ ਕੰਦੂ ਖੇੜੇ ਦੀ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਫੈਸਲਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਤੂ ਬਰਨਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੇਹੜਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਉਸਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਬਖੇੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਚਲੋ ਜੀ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਬਰਨਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲੰਮੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜਬਰਦਸਤ ਪਲੱਸ ਪੁਆਇੰਟ ਆ ਗਿਆ।

ਚਲੋ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਵਸਣ ਲੱਗਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਥੇ ਟਿਕਣ। ਜੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਪਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਗ ਫਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਚਲੋ ਆਪਾ ਇਸੇ ਨੂੰ ਭੋਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੱਲ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਆਂ। ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਇਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ। ਜਾਣੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰੀਏ ਹੀ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਸਨਦ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਬਣੇ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰੇ ਦੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤ ਸਨ। ਸੋ ਜੋ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੂਬੇ ਪ੍ਰਸਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਸੇ ਹੀ ਨਿਸਬਤ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਫਰੀਦਕੋਟੀਏ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਬਤੌਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦਾ ਹੇਜ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਹੜਾ ਮੋੜੇ। ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰੀਆ ਤੋਂ ਫਰੀਦਕੋਟੀਏ ਬਣ ਗਏ। ਫੇਰ ਵਾਰੀ ਆਈ ਸ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਕਾ ਸਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘੈਂਟ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਤਾਏ ਦੀ ਧੀ ਚੱਲੀ, ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਰਵਾਂ ਇਕੱਲੀ। ਉਸਨੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦਾ ਵੀ ਉਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕੱਠੇ ਦੋ ਜੌੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਮੁਕਤਸਰ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਤੋਂ ਬਣ ਗਏ ਮੋਗਵੀ। ਏਸ ਘਚੋਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਐਡਰੈਸ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਸਪਾਂਡੈਂਸ ਐਡਰੈਸ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ 20-25 ਸਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹੁਣ 10-12 ਸਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਲਿਖਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਮੋਗਾ। ਮੋਗੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਤੱਕ ਤਹਿਸੀਲ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਅਖੇ ਤਹਿਸੀਲ ਵੀ ਮੋਗਾ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵੀ ਮੋਗਾ। ਜਾਣੀ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਅਜੇ ਭੰਬਲਭੂਸਾ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਨਵੀਂ

ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਐਡਰੈਸ ਨਾਲ ਤਹਿਸੀਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਲਿਖਦੇ, ਬੜਾ ਅਟਪਟਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ। ਅਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਸੀਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਆਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਭ ਹੋਏ ਕਿ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ ਵੀ ਤਹਿਸੀਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਘੇਪੁਰਾਣੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਤਹਿਸੀਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ ਬਣ ਗਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰ ਗੜਬੜ ਹੋ ਗਈ। ਗੱਲ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਿਰੇ ਜਾ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਜਾਂ ਛਾਂਗ ਛੰਗਾਈ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ।

ਬੱਚਿਆਂ ਜਾਣੀ ਮੇਰੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਦੇਖੋ ਬਈ ਬੱਚਿਓ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਪੜਦਾਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਪੋਤਰਾ ਜੇ ਜਰਾ ਸੰਭਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੈਂ ਡੈਡੀ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੀ ਸਾਰੀ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਸਣੋਣੀ ਪਈ। ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਬੱਚਾ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਕਢਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ ਜਾਣੀ ਘਰ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਡੈਡੀ ਜੀ ਜਾਣੀ ਤੁਹਾਡੇ ਡੈਡੀ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਡੈਡੀ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ। ਠੀਕ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਮੈਂ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਤੇ ਡੈਡੀ ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਹੜਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਬੱਚੇ ਨੇ ਅਗਲਾ ਸੁਆਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣੇ ਦੀ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਡੈਡੀ ਉਦੂ ਅੱਗੇ? ਬੱਚੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਬਈ ਥੋਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘਰੇ ਹੀ ਆਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਦੂੰ ਗਾਂਹ ਬੱਚੇ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਜਾਣੀ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੋ ਮਿਸਰਾ ਪੇਸ਼ ਹੈ:-

ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸੀ,  
 ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦਕੋਟ ਹੋਇਆ।  
 ਪਰ ਬਰਾੜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਾ,  
 ਅਜੇ ਕੰਮ ਨਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਲੋਟ ਹੋਇਆ।  
 ਪਿੰਡ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਥਾਂ ਅਲਾਟ ਹੋਇਆ,  
 ਰਿਹਾ ਐਧਰੋਂ ਉਧਰ ਹੀ ਆਉਣ ਜੋਗਾ।  
 ਪੂਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ,

ਵਸਦੀ ਫੱਕਰਾਂ ਦੀ ਰਹੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੀ ਮੋਗਾ ।  
ਬਹੁਤਾ ਚਿੰਰ ਤਾਂ ਰਹੀ ਤਸੀਲ ਮੋਗਾ,  
ਹੁਣ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲੜਾ ਹੈ ਦਰਦੀ ।  
\*ਹੁਣ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਘਪੁਰਾਣਾ ਹੀ ਹੈ ।  
ਗੱਲ ਬਾਘਪੁਰਾਣੇ ਦੀ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਏ,  
ਅੱਗੇ ਦੇਖੀਏ ਰੱਬ ਦੀ ਕੀ ਮਰਜੀ ।  
ਪਿੰਡ 'ਕਾਲੇਕੇ' ਨਗਰ ਹੈ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ,  
ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ ।  
ਸ਼ੁਕਰ ਰੱਬ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਹੈ ਡਾਕਖਾਨਾ,  
ਪਿੰਨ ਕੋਡ ਪਰ ਅਜੇ ਨਾ ਯਾਦ ਹੋਇਆ ।

## ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ

ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹਾਕਰ ਅਖਬਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਤੀ ਸਾਹਬ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਚੁੱਕਿਆ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਖ ਖ਼ਬਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਦਾ ਉਹ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਐਧਰ ਉਧਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਦੀ ਉਸ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੀ। ਕੀ ਖ਼ਬਰੇਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ? ਖ਼ਬਰਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਆਲੀਆਂ ਈ ਆ ਘਸੀਆਂ ਪਿਟੀਆਂ ਜੀਆਂ। ਤੂੰ ਆਹ ਲੇਖ ਸੁਣ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਮਾਲ ਕਰਤੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ। ਅੱਛਾ ਸੁਣਾਓ ਫਿਰ, ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਤਸ਼ਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਤਰਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਨ।

‘ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪਤੀ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾਵੇ। ਭਾਵ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਅਖਬਾਰ ਰਸਾਲੇ ਸਪਤਾਹਿਕ ਜਾਂ ਮਾਸਿਕ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਅਖਬਾਰ ਰਸਾਲੇ ਕਿਸੇ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸੁਝਵਾਨ ਤੋਂ ਲਿਆਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਕਮੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਗਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਗਵੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਸਾਲੇ ਅਗਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਗਣ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜੇਕਰ ਪਤੀ ਸਾਹਬ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਮੂਡ ਬਣਿਆ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਵੀ ਕਰ ਜਾਵੇ।’

ਇਹ ਤਾਂ ਜੀ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਪਤਨੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਖਰ ਲੇਖਕ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਵਰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਤੀ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰੌੜਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਦੇਖੋ ਨਾ ਲੇਖਕ ਬੜੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਤਨੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਦੇ ਅਜਿਹੇ

ਸੁਝਾਅ ਕੁੱਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਪਸੰਦ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਖਰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੀ ਦੁਨੀਆਂ? ਪਤੀ ਸਾਹਬ ਵੀ ਮੌਕਾ ਹੱਥ ਆਇਆ ਗੁਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਡਾਰਲਿੰਗ ਬਹੁਤ ਠੀਕ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਆਪਣੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲਾ ਸੁਝਾਅ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਜਚਿਆ। ਹਾਂ ਗੱਲ ਉਸਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਸਾਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੰਗਵੇਂ ਤੰਗਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲਾ ਗੱਲ ਤਾਂ ਚਲੋ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਤਾਂ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਬਣ ਜੂ।” ਪਤੀ ਦੇਵ ਬੋਲਿਆ। “ਹਾਂ ਜੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ।” ਪਤਨੀ ਬੋਲੀ।

ਮੱਛੀ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਇਹ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੌਕਾ ਹੱਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਬੋਲਿਆ, “ਕਿਉਂ ਨਾ ਫਿਰ ਇਹ ਕੰਮ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।” “ਫਿਰ ਤਾਂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ।” ਪਤਨੀ ਬੋਲੀ। “ਪਰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ?” ਉਹ ਪੁਛਣ ਲੱਗੀ।

“ਗੱਲ ਐਂ ਆ ਨਾ ਡਾਰਲਿੰਗ, ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਪਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਖਰੀਦ ਲਿਆਉਣੇ ਆਂ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹੂ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੇਰਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਇੰਝ ਕਰੋ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਡੇਢ-ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਅੱਖੇ ਸੌਖੇ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਈ ਜਾਨੈ ਮੋਗੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਲਿਆਉਣੈ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਨੇ ਆਂ। ਦਰਅਸਲ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੁਣ ਏਸ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਅੱਕਿਆ ਪਿਆਂ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤੋਂ ਏਸ ਬਹਾਨੇ ਹੀ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟ ਜੇ।”

“ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਫੇਰ ਨੇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੇਰ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਨੀ, ਦੋ ਸੌ ਤਾਂ ਹੈ ਨੀਂ ਡੇਢ ਕੁ ਸੌ ਰੁਪਏ ਘਰੇ ਪਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਜੋ ਚੱਲ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇ।” ਪਤਨੀ ਬੋਲੀ। “ਕੋਈ ਗੱਲ ਨੀ, ਡੇਢ ਸੌ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਕਿਰਾਏ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈਗੇ ਆ ਆਪਾਂ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਕਰੀਏ।”

ਪਤੀ ਸਾਹਬ ਨੇ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਫੜ ਕੇ ਪਾਇਆ ਜੇਬ 'ਚ। ਫਟਾ ਫਟ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ।

ਦੋ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਬਾਅਦ ਪਤਨੀ ਵੀ ਸਮਝ ਗਈ ਬਈ ਧੌਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਝੁੱਗੇ 'ਚ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖੁਹਾ ਬੈਠੀ। ਹੁਣ ਡੱਕ ਕੇ ਆਉ ਰਾਤ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੁਆਕਾਂ ਦੇ ਠੂਠੇ ਵੀ ਡਾਂਗ ਮਾਰ

ਬੈਠੀ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਠ ਨੌਂ ਵਜੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਰੀਂ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਡਿਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਤੋਰ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਨਵਾਬੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟ ਗਏ ਅਤੇ ਲੱਗੇ ਆਪਣੀ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ। “ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਡਾਰਲਿੰਗ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪੁਸਤਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਗਾਹ ਮਾਰੀਆਂ। ਦਰਅਸਲ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਛਿੱਲ ਲਾਹੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਰਹਿੰਦਾ ਖੂਹੰਦਾ ਵਿੱਚੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਲਿਆਕੇ ਈ ਨੀਂ ਰਾਜੀ। ਐਂਓ ਆ ਨਾ ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ 'ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਕਦੇ ਅਜਿਹੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੇ ਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਆ। ਨਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਕੀਹਨੂੰ ਫਿਕਰ ਐ। ਕੌਮ ਡਿੱਗੇ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਖੂਹ ਖਾਤੇ 'ਚ। ਕੋਈ ਪੁੱਛਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਅੰਨ੍ਹੀ ਪੀਹਦੀ ਆ ਕੁੱਤੇ, ਚੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਬਈ ਭਲਿਓ ਮਾਨਸੋ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚੰਗੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਆਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭੋਰਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਂ ਤਾਂ ਸੀਰੀਆਂ ਇੱਕ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਚੀਆਂ। ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਸੀ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੋ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਹੈ ਭਲਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਕਿਵੇਂ ਆ ਜੂ। ਜਦੋਂ ਟਾਈਟਲ ਚ ਹੀ ਨਾ ਜਾਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸੁਆਹ ਹੋਊ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਪੁਸਤਕ ਐਂਵੇਂ ਪੈਸੇ ਲਾਉਣੇ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ। ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਸੀ, 'ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ'। ਲਉ ਕਰਲੋ ਗੱਲ। ਇਹਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਬਈ ਇਹ ਤਾਂ ਬੋਤਲ 'ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦੈ। ਅਸੀਂ ਨਿੱਤ ਈ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ। ਐਂਵੇਂ ਮਗਜ-ਪੱਚੀ ਕਰੀ ਜਾਣੀ ਐ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ। ਦਰਅਸਲ ਡਾਰਲਿੰਗ ਇਹ ਮੋਗੇ ਵਾਲੇ ਐਵੇਂ ਟੁੱਚੂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਐ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੋਂ ਲਿਆਉਣੀਆ ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ। ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰੇ ਮੇਹਰ ਚੰਦ ਐਂਡ ਸਨਜ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸੀ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ। ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ 'ਭਾਪਾ' ਉਹ ਹਰੇਕ ਦੇ ਗਲ ਈ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਈ ਆਗੇ ਆ ਮਲਹੋਤਰੇ ਜਿਹੇ। ਨਾ ਇਹ ਜੱਟ ਨਾ ਬਾਣੀਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸੁਆਹ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਐ।”

“ਦਰਅਸਲ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਮਾਰਨੈਂ ਗੇੜਾ। ਡੇਢ ਕੁ ਸੌ ਅੱਜ ਵਾਲਾ ਹੈਗਾ, ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਦਾ ਤੂੰ ਕੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜੁਗਾੜ ਕਰਲੀਂ। ਉਥੇ ਆਪਣੇ

ਦੋਸਤ ਐ ਲਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ਵਾਲੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਈ ਲਾਇਲਪੁਰ ਬੁੱਕ ਹਾਊਸ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮਰਜੀ ਐ ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦ ਲੋ। ਨਹੀਂ ਪਰੋ ਨਾਲ ਈ ਜਲੰਧਰ ਐ। ਉਥੋਂ ਤਾਂ ਮਾਈ ਹੀਰਾ ਗੇਟ 'ਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਰੋਧੀ, ਅਫੀਮ ਵਿਰੋਧੀ ਗਾਂਜੇ ਅਤੇ ਭੁੱਕੀ ਆਦਿ ਵਿਰੋਧੀ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮਰਜੀ ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦ ਲਵੋ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦੈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੈਰੋਇਨ, ਚਰਸ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਆਦਿ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਨਾਲ ਗਾਂਹ ਨੂੰ ਜੁਆਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਉਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ। ਮੋਗੇ ਆਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵੀ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਐ...ਸਾਲੇ ਟੁੱਚੂ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ...।” ਤੇ ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਦੀ ਬਾਈ ਜੀ ਦੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਅੱਖ ਲੱਗ ਗਈ।

ਸੁਬਾ ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਕਾਫੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੈਅ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਬਾਈ ਜੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤੰਗੀ ਤੁਰਸੀ ਦੀ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਮੁਫਤ ਦਾ ਹੱਥ ਆਇਆ ਸੀ।

ਪਤਨੀ ਵਿਚਾਰੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਆਖ ਰਹੀ ਸੀ, ‘ਆਪੇ ਫਾਥੜੀਏ, ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਛੁਡਾਵੇ’।

## ਤੀਜਾ ਮੋਰਚਾ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਸ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਠ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਉਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਠ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬੱਸ ਡਿੱਗਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਹੀ ਡਿੱਗਿਆ ਆਪਾਂ ਚੁੱਕ ਲਵਾਂਗੇ। ਉਹ ਬੱਸ ਇਸੇ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਉਠ ਦੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਤੁਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੁਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਠ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਡਿੱਗਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਡਿੱਗਿਆ ਸੋ ਪੱਲੇ ਕੇਵਲ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਪਈ।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੰਕਲਪ ਉਠਦੇ ਹਨ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਠ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਧਰ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਉਠ ਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਭਲਾ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਕੀਮਤੀ ਸ਼ੈਅ ਸੀ। ਤੀਜੀ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਿੰਮਤ। ਉਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਣੌਤੀ ਹੈ। ਉਠ ਇੱਕ ਰੇਗੀਸਤਾਨੀ ਜਾਨਵਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਜਿੱਧਰ ਮੂੰਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਹ ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵ ਹੈ ਰੇਤਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਜਾਂ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਉਠ 'ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਚਾਲਾਨ ਵੀ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਕਿੱਕਰਾਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਬੜ ਖਾਬੜ ਰਸਤੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਰਜ਼ੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਜਾਣ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਸਤ ਚਾਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਚਲਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਠ ਦੇ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪੋਹਲੀ-ਭੱਖੜੇ ਵਾਲੇ ਵਾਹਣਾ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਸ਼ਖਸ਼ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਉਸ ਉਠ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਆਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਬਿਖੜੇ, ਓਬੜ ਖਾਬੜ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਖੈਰ ਉਸਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਦਾਦ ਤਾਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਮਨੋ-ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਆਦਮੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਿਉਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਦੂਰੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਗਠਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਦੀਹਦਾਂ ਉਹ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀਆਂ ਤਰਤੀਬਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਰਾਜਸੀ ਅਸਿਥਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੁਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਬੇਹੀ ਕੜੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਉਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਰੱਬ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕਰੇ ਉਂਝ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਲੋ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੁਰਗ-ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਹੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਮਰਥਨ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਭੁੱਖ-ਦੋਖੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜ਼ਮਾਦਰੂ ਵਾਹ ਜੋ ਹੋਇਆ। ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਬੈਚਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਨਾਬ ਜਯੋਤੀ ਬਾਸੂ ਦੀ (ਰੱਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਪਦ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤੌਫੀਕ ਬਖਸ਼ੇ।) ਸੌਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਣਹੋਣੀ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਮਰੇਡ ਏਥੇ ਹੀ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ਲੈ ਡਿੱਗਦੇ। ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪਦ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਸੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੀ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਬਸ ਸੁਪਰੀਮੋ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਹਾਲ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਸਾਡਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਹੀ ਚੱਲੇਗਾ। ਫੇਰ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੀ ਜੈਲਲਿਤਾ ਅਤੇ ਬੈਨਰਜੀ ਭੈਣਾਂ ਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵੀ ਕੈਬਨਿਟ ਰੈਂਕ ਦੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਗ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਫਸਾਈ ਰੱਖਣੇ ਆ। ਇਹ ਲੋਕ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਹਉਮਾ ਦਿਖਾਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁੱਠੇ-ਸਿੱਧੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ੁਣੂੰ-ਭਗਵਤ ਦੇ ਹੇਜ ਕਾਰਨ ਮਮਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਡੀਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਡੀਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ। ਐਸਾ ਧੋਬੀ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਵਿਚਾਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮੰਚ 'ਤੇ ਉਭਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਭਲਾ ਲਾਲੂ ਯਾਦਵ ਜੀ ਕਿਉਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੇਟਕ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਸਮੱਗਰੀ, ਭਾਵ, ਆਟਾ, ਦਾਲ, ਲੂਣ, ਮਿਰਚ, ਮਸਾਲਾ ਤੇ ਹਲਦੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਲਾਵਟ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ

ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਇੱਕ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਮਾਇਆ। ਆਖਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਪੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਾ ਲੈਣ ਚਾਹੇ ਬੰਦੇ। ਬੰਦੇ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇੱਕ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਪਣੀ ਸੁਝ ਬੁਝ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‘ਬਾਪੂ’ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸੇ ਉਧੇੜ ਬੁਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ‘ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸੇ ਗੁਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਗ ਮੇਕਰ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁਣ ਜੱਟ-ਮੂੰਹ ਫੱਟ ਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੁਣ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਪਟੀ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਅਚਾਨਕ ਅਤੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੇ ਵਾਜਪਾਈ ਜੀ ਹੋਰੀਂ ਕਰਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਦੇ। ਆਖਰ ਸਿਆਸਤ ਖੇਡ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ। ਪਲ ਵਿੱਚ ਫਰਸ਼ੋ ਅਰਸ਼ ਅਤੇ ਅਰਸ਼ੋ ਫਰਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਜਪਾਈ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੋਰਾਰ ਜੀ ਡਿਸਾਈ ਜੀ ਦਾ ਦਾਅ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਡਿਸਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਉਲੇਖਨੀਯ ਕਾਰਨਾਮਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਚਲੋ ਆਪਣੀ ‘ਟਾਨਿਕ’ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਗਿਆ।

ਇਸ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ‘ਬਸਪਾ’ ਦੀ ਮਾਇਆਵਤੀ ਦੇ ਪੋਟਿਆਂ ‘ਤੇ ਨੱਚਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਦੀ ਦੇਵਗੌੜਾ ਆਦਿ ਦੇ ਤੇਵਰ ਦੇਖਣੇ ਪਏ। ਨਰਸਿਮ੍ਹਾਂ ਰਾਓ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ ਅਤੇ ਵਾਰੀ ਆਈ ਚਾਚਾ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਕੇਸਰੀ ਦੀ। ਦੇਵਗੌੜਾ ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੁਬਾ ਸ਼ਾਮ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਵਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਚਾਚਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇਵਗੌੜਾ ਨੂੰ ਧੋਬੀ ਪਟਕਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰੀ ਆਈ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਜੀ ਦੀ। ਚਲੋ ਇਸੇ ਬਹਾਨੇ ਇੱਕ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ, ਬੇਦਾਗ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ‘ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਅਸ਼ਕੇ ਜਾਈਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰਾਲ ਜੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ,

ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਲਾਜ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੱਦੀ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਜਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਕੇਸਰੀ ਜੀ ਦੇ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਜਲੰਧਰ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੇਸਰੀ ਸਾਹਬ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਈ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਬ ਆਪਣਾ ਕਾਫੀ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਤੇ ਬੁਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਚੋਣ ਬਿਗਲ ਫੇਰ ਵੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਮੁੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਕ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਧਰਮ ਨਿਰਲੇਪ ਕਾਂਗਰਸ ਮੁਕਤ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਮੁਕਤ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਫਰੰਟ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਜੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚੇਹਰੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਘਸੇ ਪਿਟੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚੱਲੇ ਕਾਰਤੂਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ।

ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਕੱਲਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਰਕਾਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ, ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਸੱਤਾ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਦਸ ਸਾਲ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਫੇਰ 2019 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਰੱਸੇ ਪੈੜੇ ਵੱਟਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਆਂ ਜਾਣੀ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਨੂੰ ਆਹਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਿਤਮ ਜਰੀਫੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੋੜ ਵੀ ਇਹੋ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਮੇਹਰਬਾਨ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਬਿਖੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ।

ਇਹ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਜਿਸਨੂੰ 1985 ਵਿੱਚ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਉਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ੰਦ ਰਾਹੁਲ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਉਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਬਣਨ ਜੋਗੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵੀ ਦਰਕਾਰ

ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਜਾਂ ਵਾਗਡੋਰ ਹੁਣ ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਚੁੰਬਕ ਦੇ ਦੋ ਸਮਾਨ ਪੁਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ 'ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਸਿਆਣੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ 'ਵੋਮਿਨ ਐਂਡ ਵਾਚਜ਼ ਸੈਲਡਮ ਐਗਰੀ'।

ਇਸ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਿਤਮ ਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ, ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਲੱਗਪੱਗ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਧਿਰ ਨਾਲ ਰਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੂਤਰਧਾਰ, ਜਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਜੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਕੋਈ ਸੁਰਲੀ ਜਾਂ ਰਾਮਬਾਣ ਚਲਾ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

## ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ

ਬਤੌਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੇ ਐਟੀਕੇਟਸ, ਨਾਰਮਜ ਜਾਣੀ ਸਿਸਟਾਚਾਰ, ਤੋਰ ਤਰੀਕੇ, ਅਤੇ ਆਦਤਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਕੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਤਰ ਦਿਮਾਗ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਦੀ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਟੀਚਾ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਦਾ ਸੀ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਟੈਨਿੰਗ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਸਲਨ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪੀਰੀਅਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ। ਹਿਸਾਬ, ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਕਿੰਨੇ, ਕਲਾਸੀਕਲ ਕੇਡਰ ਜਾਣੀ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ ਡਰਾਇੰਗ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਕਿੰਨੇ। ਕਿਹੜੇ ਪੀਰੀਅਡ ਰਸਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀਰੀਅਡ ਉਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਲਾਸ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈਕਿੰਡ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਵੀ ਰੁਤਬੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸਦੇ ਤਾਂ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਵੀ ਖ਼ਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਤਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਫਰਲੋ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਆਦਾਤਰ ਵਾਹ ਤਾਂ ਸੈਕਿੰਡ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨੁਕਤਾ ਹੱਥ ਲੱਗਣਾ ਝੱਟ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਰੌਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਟੇਲੈਂਟ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਸੰਬੰਧੀ ਸਣੇ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ, ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਸੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਆਉਂਦੇ ਆਪਣਾ ਪੀਰੀਅਡ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਹਰ

ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦਾ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਸੰਬੰਧੀ ਹੁਣ ਜਾਂ ਨਿਕਟ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਵਾਧ ਜਾਂ ਫੇਰ ਬਦਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁੰਭਾਵਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ। ਉਧਰੋਂ ਮੇਰਾ ਟੇਲੈਂਟ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੁੱਜਾਂ ਮਾਰੇ, ਹੁਣ ਦਿਖਾ ਆਪਣਾ ਟੇਲੈਂਟ।

ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਟੇਲੈਂਟ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਂਸ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ, ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਖੈਰ ਜੀ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਬਦਲੀ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਨਵਾਂ ਸੀਜ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਜੁਆਇਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੀਜ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ, ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਸੈਟ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁੱਝ ਅਧਿਆਪਕ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਨਵੇਂ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਸੋ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੱਥ ਆ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਜੀ ਹੁੱਬ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸ਼ਾਬਸ਼! ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ, ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਤਾਂ ਛੁਪੇ ਰੁਸਤਮ ਨਿਕਲੇ। ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਫੂਕ ਛੱਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਹ ਤਾਂ ਜੀ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਹੀਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੀਰਾ, ਉਸ ਨੇ ਸੈਕਿੰਡ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਵੱਲ ਅੱਖ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਅੰਗਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਫੁੱਲ ਕੇ ਭੜੋਲਾ ਬਣ ਗਏ ਆਖਰ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਟੇਲੈਂਟ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਫੇਰ ਕਿੱਥੋਂ ਹੱਥ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ‘ਗੱਲ ਈ ਕੋਈ ਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕੰਮ ਐ ਜੀ।’ ਅਸੀਂ ਜੀ ਹੁੱਬ ਕੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਘਰੇ ਵੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ। ਦਿਨੇ ਵੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ, ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਨੁਕਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਫਿੱਟ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਗਿਆ। ਘਰੇ ਵੀ ਜੁਆਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢੂ ਖਾਉਂ ਸਕੂਲ ਵੀ ਜੁਆਕਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਆਪਣਾ ਪੀੜ ਐ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਚੱਲੋ ਮੈਂ ਆਇਆ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਦੀ ਜਮਾ ਘਟਾਉ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਜਾਣਾ ਜੁਆਕਾਂ ਨੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਅੱਡ ਛਿੱਤਰੋ ਛਿੱਤਰੀ ਹੋਈ ਜਾਣਾ।

ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਆ ਕੇ ਥੋਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬਹਿਕ ਮੱਖੀਆਂ ਜੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਨੇ ਆਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬਹਿਕ ਘਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਐਨਾ ਕੰਮ ਐ

ਏਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ? ਓ ਆਹ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਆ ਹੈ ਨਾ, ਇਹ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ, ਸਾਹਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਤਾ, ਬੱਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੁਣ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਐ, ਫੇਰ ਵਿਹਲੇ ਈ ਆਂ। ਮੈਂ ਘਰੇ ਵੀ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਟੌਹਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਲੁਕੇ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬਲਾ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਪਾਈ ਐ। ਜੇਕਰ ਘਰੇ ਸਾਰੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਘਰੇ ਅੱਡ ਛਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੁਜਾ ਹਫ਼ਤਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਮੈਂ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾ ਕੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਸਰ ਜੀ ਹੋਰ ਤਾਂ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰਾ ਈ ਸੈਟ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੋਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਪਰੀਅਡ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ।” “ਨਾ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਆਪਣੇ ਸੋਲਾਂ ਪੀਰੀਅਡਾਂ ਤੋਂ ਵਧਣੇ ਨੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਬਹੁਤ ਹੈ ਆਪਣੇ ਪੀਰੀਅਡ ਸੋਲਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਲੋਗੇ ਸੈਟ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹੜਾ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹ? ਤੁਸੀਂ ਐਂ ਕਰੋ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਪੁਲੰਦਾ ਘਰੇ ਲੈ ਜੋ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਹੈ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਇਓ।” “ਚਲੋ ਜੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।” ਮੈਂ ਛਿੱਥੇ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੇ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਆਖਿਆ ਪਤੰਦਰਾ ਅੱਜ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਘਰੇ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਘਰੇ ਏਹੀ ਕੰਮ ਕਰੀਦੈ। ਅੱਜੋਂ ਕਹਿੰਦੈ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਇਓ ਪਤੰਦਰਾ ਆਰਾਮ ਤਾਂ ਉਦੈਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿੱਦੈਂ ਦਾ ਇਹ ਪੰਗਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਔਖਾ ਔਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮਨ ਤੇ ਫੇਰ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਫੇਰ ਮਨ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਖੈਰ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਹਨਤ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਐਤਵਾਰ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਬੀਤਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਤੇ ਫੇਰ ਸਹੀ। ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਫੇਰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸੈਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਨੀਆਂ ਛਕੀਆਂ ਤੇ ਪੈ ਗਏ। ਦੇਖੀ ਜਾਊ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹੋਊ। ਤੜਕੇ ਉੱਠੇ, ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕਰਕੇ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਛੋਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਹੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਸਾਹਬ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਜਾ ਰੱਖਿਆ। ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਆਖਿਆ। “ਅੱਛਾ ਹੁਣ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਪਰਚੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਨਿਬੇੜ ਦਿਓ।” “ਕਿਹੜੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ?” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਰਚੀਆਂ ਪੁਰਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। “ਪਰਚੀਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹਰ

ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਪਰਚੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣੀ।” ਅਗਲਾ ਆਵਦੇ ਕੰਮ ਲੱਗੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। “ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ ਕੱਲ ਤੱਕ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ।” ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਪਰਚੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀਆਂ। “ਠੀਕ ਹੈ ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਹੁਣ ਆਹ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਵੀ ਸਾਂਭਲੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦਾ ਸੰਬੰਧ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” “ਕਿਹੜਾ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ।” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਿਛਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ? “ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਛੁੱਟੀ ਤੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਉਸਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦੁਜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਡਜਸਟ ਕਰ ਦੇਣੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਵਿਹਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦੇ ਹੋ।” ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਰੌਲਾ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਾਂਭ ਲਿਆ।

ਕਿੱਸਾ ਮੁਖਤਸਰ, ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰਚੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੈਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਫਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੋਰਚਾ ਸਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਦੀਆਂ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਦੇ ਰੀਮਾਰਕਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਮੈਂ ਨੌਂਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਵਜੋਂ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ। ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਹਾਲੇ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।” ਮਨ 'ਚ ਬੜੀ ਔਖਿਆਈ ਜਿਹੀ ਆਈ ਏਹਨੂੰ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਸੈੱਟ ਐ। “ਤੁਸੀਂ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾਇਓ ਮੈਂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਆਵਾਂ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਲੋ ਜੀ ਪੜ੍ਹਾਤਾ ਏਹਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੀਮਾਰਕਸ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। “ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦਰਅਸਲ ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।” ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਚੱਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਲਾਵਾਂਗੇ ਕੰਮ। ਤੁਸੀਂ ਦਰਅਸਲ ਹਾਲੇ ਨਵੇਂ ਓ ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ

ਕੀ ਰੁਝੇਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਸੈਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਹੋਜੂਗਾ ਤਜਰਬਾ ਤੁਹਾਨੂੰ। ਉਂਝ ਤੁਸੀਂ ਮੇਹਨਤ ਕਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚਲੋ ਆਪਾਂ ਲਾਹਲਾਂਗੇ ਡੰਗ।” ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾਲੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਵੀ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਾਲੇ ਫੂਕ ਵੀ ਛਕਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਚਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੋ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਦਫਤਰੋਂ ਫੋਨ ਆਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਚੱਲਿਆਂ ਆਪਾਂ ਫੇਰ ਕਰਾਂਗੇ ਗੱਲ।”

ਲੋ ਜੀ ਮਿਲ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਾਬਸ਼ੇ ਮੈਂ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਆਉਂਦਾ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਈ ਪਤੰਦਰਾ ਪੀਰੀਅਡ ਤੂੰ ਕੋਈ ਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਲੰਛੇ ਡੰਗ ਸਕੂਲ ਵੜਨੈ। ਅਖੇ ਮੇਰੇ ਪੀਰੀਅਡ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਾਏ। ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਕਲਾਸ 'ਚ ਪੁੱਜਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਗਰੇ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਬੋਲਿਆ, “ਜੀ ਸਾਹਬ ਨੇ ਫੇਰ ਜਾਣੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਓ ਜਰਾ।” ਏਹਨੂੰ ਪਤੰਦਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਈਂ ਥਿਆਇਐਂ ਗੱਲ ਸਨਾਉਣ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ‘ਮੈਂ ਆਇਆ’ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਫਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। “ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਇੱਕ ਕੰਮ ਤਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਗਿਆ।” “ਉਹ ਕਿਹੜਾ?” ਮੈਂ ਉਤਸਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। “ਉਹ ਜੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵਾਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ।” ਮੁਖੀ ਬੋਲਿਆ। “ਅਧਿਆਪਕ ਵਾਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ? ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦੈ ਜੀ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੱਗਪੱਗ ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਕੇ ਉਸਦੇ ਬਣਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਉਸਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਆਉਣ ਆਪਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਨੋਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਗਣ। ਬੱਸ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੰਮ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਕੰਮ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚਲੋਣੇ ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਮੈਨੂੰ ਦਰਅਸਲ ਹਾਲ ਤਾਂਈ ਬੰਦਾ ਈ ਨੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕੰਮ ਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਚੋਰ ਐ ਦਰਅਸਲ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰਨਾ ਨੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਅਖੇ ਤਨਖਾਹ ਦੇਈ ਚੱਲੋ। ਬੱਸ ਪੁੱਛੋ ਨਾ ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਬੇੜਾ ਗਰਕਣ 'ਤੇ ਆਇਐ ਮਾਸਟਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ।” ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। “ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵਾਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਵੀ ਬਣਜੂਗਾ ਪਰ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨ।” “ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਲਾਓ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕ ਲੰਡੂ ਜਿਆ ਰਜਿਸਟਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜੀ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਫਾਇਲ ਚੁੱਕ ਲੀ। ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਸਾਈਡ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਖ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। “ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਨੂੰ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਜੇ, ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨੀਂ ਕਰਨਾ ਬੱਸ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਫੇਰ ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਬ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਘਾਟੇ ਪੁਰੇ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ

ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਿਸਾਬ ਮਾਸਟਰ ਐ।” ਦੂਜੇ ਸਟਾਫ ਨੇ ਵੀ ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਵਿਅੰਗ ਮਾਰਨਾ, “ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿੱਲਾ, ਖਿੱਚੀਂ ਆਉਣੈ ਕੰਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਐ ਬਈ ਗਿੱਲ ਦੀ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸਾਬੂ ਵੀ ਗਿੱਲ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।” ਬੱਚੇ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ‘ਆਹ ਨਵਾਂ ਮਾਸਟਰ ਕਿਤੇ ਆਇਆ ਈ ਨਹੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ। ਐਂਵੇਂ ਫਾਈਲ ਜੀ ਕੱਛ ‘ਚ ਅੜਾ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰੂ। ਹਿਸਾਬ ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਪੜ੍ਹਾਦੂ।’ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੱਬ ਘੁਟ ਕੇ ਦਰ ਗੁਜਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਅਖੀਰ ਅਧਿਆਪਕ ਵਾਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਵੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਆਖਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੋ ਸਾਡੇ ਬਣਾਏ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਅਤੇ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟਾਂ ਦੇ ਸਾਈਡ ਇਫੈਕਟਸ ਵੀ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਪੀਰੀਅਡ ਵੱਜਣ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪੀਰੀਅਡ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗਿੱਲਾ ਤੂੰ ਯਾਰ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਪੀਰੀਅਡ ‘ਕੱਠੇ ਹੀ ਠੋਕੇ ਪਏ ਆ ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਤਾਂ ਨੀ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦੈ।” ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। “ਗਿੱਲਾ ਯਾਰ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਈ ਨੀਂ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੀਰੀਅਡ ਰਸਿੱਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਤੇ ਰਸਿੱਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਠੋਕਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਅੰਗਰੇਜੀ।” ਸਾਇੰਸ ਵਾਲਾ ਅੱਡ ਔਖਾ ਹੋਈ ਜਾਵੇ, “ਗਿੱਲਾ ਤੂੰ ਯਾਰ ਮੇਰਾ ਨੌਵਾਂ ਪੀਰੀਅਡ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਸਵੀਂ ‘ਚ ਠੋਕਤਾ। ਭਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜਾ ਪੜ੍ਹਾਦੂ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਦੂ ਸਾਇੰਸ। ਸੁਰਤ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।” ਇੱਕ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲੀ ਮੈਡਮ ਬੋਲੀ, “ਵੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਲੇਡੀਜ਼ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰੱਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ। ਤਿੰਨੇ ਪੀਰੀਅਡ ਵਿਹਲੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਲੱਗੇ। ਸੱਤਵਾਂ ਪੀਰੀਅਡ ਮੇਰਾ ਵੀ ਅੱਠਵੀਂ ‘ਚ ਤੇ ਡਰਾਇੰਗ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੀ ਅੱਠਵੀਂ ‘ਚ।” ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ ਔਖਾ ਹੋਈ ਜਾਵੇ। ਇੱਕ ਮਾਸਟਰ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋਈ ਜਾਵੇ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਵਧੇਰੇ ਔਖਾ ਸੀ ਬੋਲਿਆ, “ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਣੈ, ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ ਵੰਝ ‘ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਤਾ।” ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਆਖਰ ਰੌਲਾ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਦਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਭ ਤੋਂ ਤੰਗ ਮੈਨੂੰ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਨਿੱਤ

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਦੋ ਦੋ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਕ ਅਧਿਆਪਕ ਛੁੱਟੀ ਤੇ ਹੁੰਦੇ। ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਅੱਜ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਹਨ ਕਰ ਦਿਓ ਕੇਰਾਂ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਣਾ। ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਤਾਂ ਚਲੋ ਕਰ ਦੇਣੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਸਟਾਫ ਨੇ ਚਿੜ ਚਿੜ ਕਰਨੀ। “ਗਿੱਲਾ ਯਾਰ ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਪੀਰੀਅਡ ਮਸਾਂ ਹੀ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੂੰ ਠੋਕ ਦਿਨੈਂ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਭੇਰਾ ਗੀਲੈਕਸ ਵੀ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਜੀਹਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਅਡਜਸਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਣਾ। ਕੀਹਨੂੰ ਕੀਹਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟੀਕਾਰਨ ਦੇਈਏ।

ਇੱਕ ਫੁਕਰੇ ਜਿਹੇ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਟਾਹਲੀ 'ਚ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਮਾਰਕੇ ਲੱਤ ਤੁੜਾ ਲਈ। ਸੱਤਵੇਂ ਪੀਰੀਅਡ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਇਹਦੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪਊ। ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਇੱਕ ਮੈਡਮ ਪਸ਼ੁਤਾ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪੀਰੀਅਡਾਂ ਦੀ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਪੱਕੀ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੱਕਮਾ ਜਿਹਾ ਅਧਿਆਪਕ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦੈ ‘ਬੱਸ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਐ, ਵੀਜਾ ਆਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਯਾਰਾ ਨੇ ਤਾਂ ਮਾਰ ਜਾਣੀ ਐ ਉਡਾਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ, ਏਥੇ ਇੰਡੀਆ 'ਚ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਬਰਾੜ ਦੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਹੈ। ਏਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗਿੱਲਾ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸਰਵਿਸ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘੂ, ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਯੱਭ ਪੈ ਗਿਆ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਦਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਗੀਲੀਵ ਕਰਨ ਦੇ ਆਰਡਰ ਆ ਗਏ। ਗਿੱਲਾ ਹੋ ਜਾ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਲਈ ਤਿਆਰ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਇਹਨੂੰ ਆਖਾਂ ਬਈ ਆਪਣੀ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਜਾ।

ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਚਲੋ ਹੋਈ। ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਚਲੋ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਸ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕਸ਼ਟਦਾਇਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਅਣਹੋਣੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਵਰਨਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸਹਿਣਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਅਣਹੋਣੀ ਹੋਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਤਜਰਬੇ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਤਜਰਬਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਰਨਣ ਲਈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਧਿਆਇ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਸ ਅਣਹੋਣੀ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਜਾ

ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਈ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਜੋ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖੀ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਨਾ ਸੋਚੀ ਨਾ ਵਿਚਾਰੀ ਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਜਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤ ਕਹੀਏ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸੇਵਾਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਇੱਕ ਚਮਤਕਾਰ ਹੀ ਕਹਿ ਲਵੋ। ਆਰਡਰ ਆ ਗਿਆ ਜੀ 'ਅਖੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਲੱਗਿਆ ਕਰੂ ਅਤੇ ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਪੂਰਾ ਆਰਡਰ ਆ ਗਿਆ ਜੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਚਲੋ ਸਾਡੀ ਸੇਹਤ 'ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅੱਗੇ ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਬੁੱਧਵਾਰ ਲਾ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੇਹਤ 'ਤੇ ਅਸਰ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸਾਹਬ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਆਰਡਰ ਆ ਗਿਆ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਵਾਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਬੁੱਧਵਾਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਡਜਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਬੁੱਧਵਾਰ ਦੇ ਨੌਂ ਪੀਰੀਅਡ, ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਪੀਰੀਅਡ। ਚਾਰ ਪੀਰੀਅਡਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਿੱਧਰ ਲੈ ਜਾਈਏ। ਪੂਰਾ ਈ ਰੋਲ ਘਚੋਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੈ ਜੀ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਏਹ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਰਿਹਾ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਅਖੀਰ ਚੌਥੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਆਡਰ ਆ ਗਿਆ 'ਜੈਸੇ ਥੇ' ਭਾਵ ਬੁੱਧਵਾਰ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਅੱਧਾ ਲੱਗਿਆ ਕਰੂ। ਲਉ ਜੀ ਕਰ ਲਉ ਗੱਲ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਹੀ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਬਸ ਤਜਰਬੇ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਿਛਲੇ ਪਚਵੰਜਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੋਟ ਆਈਆਂ। ਕਦੇ ਕਿੰਨੀਆਂ, ਕਦੇ ਕਿੰਨੀਆਂ। ਕਦੇ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੋਂ। ਪੰਜਵੀਂ ਅੱਠਵੀਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਕਦੇ ਬਣਾਤਾ ਕਦੇ ਢਾਹਤਾ। ਅੱਠਵੀਂ ਤੱਕ ਅਖੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਫੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਨੌਂਵੀਂ ਦਸਵੀਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਕਮਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਮੈਥ ਕਿੱਥੋਂ ਕਰਲੂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿਨੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਕੂਲ, ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਆਦਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਵਾਧੂ ਖਰਚ ਦਾ ਹੀ ਥਾਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ 14-15 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਦੋਂ 16-17 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਆਨਲਾਈਨ ਉਸ ਦੇ ਘਰੇ ਭੇਜ ਦੇਣ। ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਰਹਿ ਗਿਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦਾ। ਐਵੇਂ ਭੇਡਾ ਚਾਲ ਹੈ। ਜਗਤ

ਕੀ ਭੇਡਾ ਚਾਲ ਹੈ, ਚਲਤੇ ਤੇ ਪਾਛੇ ਚਲੇ। ਜਿਧਰ ਇੱਕ ਭੇਡ ਤੁਰ ਪੀ ਦੂਜੀਆਂ ਬਾਂ ਬਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਅਖੇ ਫਲਾਣੇ ਮੁਲਕ ਨੇ ਐਂ ਕਰਤਾ, ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਐਂ ਕਰਤਾ ਅਸੀਂ ਵੀ ਏਵੇਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੋਚਣਾ ਨਹੀਂ ਕੁੱਝ ਸਮਝਣਾ ਨਹੀਂ ਅਖੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੁੱਟ ਖਾਂਦੇ ਵੀ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੁੱਟਦੇ ਵੀ ਰਹੇ ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ, ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ, ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਅਪਣੇਪਨ 'ਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕੋਈ ਕਸਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਗੱਲ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਿਜ਼ਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਪਤੈ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਜਾਵੇ। ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਬਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪੱਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਵਾਲਾ ਕਲੀਂਡਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਗਲ਼ ਪਿਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਹੀ ਮੈਂ ਚੁੱਕਿਆ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਹਬ ਦੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਆਹ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰ ਤਾਂ ਸਾਹਬ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਂਭ ਲਵੋ, ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਲ ਛਿੱਤਰੋ ਛਿੱਤਰੀ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਲਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਾਂਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁੱਡ ਬੁਕਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ। ਇਕ, ਦੋ ਤਿੰਨ।

## ਐਵੇਂ ਵਖਤ ਨੂੰ ਫੜੇ ਲੋਕ

ਕੁੱਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭਲਾ ਵਖਤ ਰੱਬ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁੱਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਵਖਤ ਸਹੇੜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੜੀ ਜਾਣਾ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਸ਼ੌਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹਾਈ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਉਧੇੜ ਬੁਣ ਅਤੇ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ (ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ) ਬੋਲ ਚਾਲ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਪੱਚਰਣ ਦੇ ਢੰਗ ਕੁਝ ਨਿਵੇਕਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਥਾ ਉੱਠੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਾਤਣ ਕੁਰਲਾ ਅਤੇ ਨਹਾਉਣ ਧੋਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਟੁੱਬ ਬੁਰਬ ਪੇਸਟ, ਵਾਬਰੂਮ ਬਾਬਰੂਮ ਆਦਿਕ। ਸਾਡੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਾਗ ਅਤੇ ਦਹੀ ਨਾਲ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਰਗੜੀਆਂ ਚੁੱਕਿਆ ਸਾਈਕਲ ਅਤੇ ਚੱਲ ਪੇ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਜਨਾਬ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਬਰੇਕ ਫਾਸਟ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਲੰਚ ਟਿਫਨ ਛੇਤੀ ਕੀਤੇ ਲੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਨਾਬ ਕੋਲ ਘਰਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਚੈਪਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਨਾਨੀ ਤੇ ਜੁਆਕ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੋਚਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਈਏ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਘਰ ਵੜਦਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਊਟੀ ਵਾਲਾ ਕਲੀਂਡਰ ਗਲ 'ਚੋਂ ਲਹੁਣੈ। ਪੰਜਾਮਾ ਟੰਗਿਆ ਕਿੱਲੇ 'ਤੇ। ਕੋਈ ਕੱਟਾ ਵੱਛਾ ਇੱਕ ਕਿੱਲੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਕਰਤਾ। ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਸੁਗਲ ਮੁਗਲ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਗ ਲਾਇਆ ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਘੁਸ-ਘੁਸਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਟੈਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਹੋਈ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲਈ ਤਰੋ ਤਾਜਾ ਹੋਣ ਲਈ ਲੋਟ ਗਏ ਬਿਸਤਰ 'ਤੇ ਘੋੜੇ ਵੇਚਕੇ ਬਫਿਕਰੀ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚਲੋ ਬਈ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖੀਏ। ਉਹ ਆਪਣਾ, ਕਾਗਜ਼ ਪੈਨ ਅਤੇ ਡਾਇਰੀ ਆਦਿ ਚੁੱਕਣਗੇ ਅਤੇ ਐਵੇਂ ਅੱਧਾ-ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਮਗਜ ਪੱਚੀ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ।

ਫਲਾਣੇ ਤੋਂ ਆਹ ਲਿਆ, ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਔਹ ਦਿੱਤਾ। ਫਲਾਣੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਫਲਾਣਾ ਮਿਲਿਆ। ਫਲਾਣੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੀਤੀ, ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਨਾਲ ਪਕੌੜੇ ਖੁਆਏ। ਫਲਾਣੀ ਅਤੇ ਫਲਾਣੇ ਦੇ ਰੋਮਾਂਸ ਦੇ ਚਰਚੇ ਅੱਜ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੂ ਰਹੇ। ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਦਾਰੂ ਪੀਕੇ ਲੜ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦਫਤਰੀ ਕੰਮ ਬਾਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਬਈ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰੋਮਾਂਸ ਕਰਨ ਜੋਗੇ, ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਭਿੜਨ ਜੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਫਾਈਲਾਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਂਭ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਲਾ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੋ ਗੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਨਵਾਂ ਮਾਅਰਕਾ ਕਿਹੜਾ ਮਾਰਿਐ? ਖਾ ਪੀ, ਲੋਕ ਗਏ। ਰੋਮਾਂਸ ਲੋਕ ਕਰ ਗਏ ਲੜਨ-ਭਿੜਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਖਰੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕੀ ਨਵਾਂ ਕੀਤਾ? ਕਾਰਨਾਮੇ ਅਖੇ ਮਰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੇ ਡਾਇਰੀ ਥੋਡੀ। ਵਾਹ ਉਏ ਮਾਂ ਦਿਉ ਪੁੱਤਰੋ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਬਾਰਾਤ ਆਈ ਮਿਲਣੀਆਂ ਗਿਲਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਠੰਡੇ ਤੱਤੇ ਪੀਤੇ ਗਏ। ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸ਼ਗਨ ਦੇਣ ਜਾਣੀ ਵਾਰਨੇ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਇੱਕ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਅੱਖੇ ਸੌਖੇ ਜਿਹੇ ਸਾਹ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਸ਼ਗਨ ਪਾਈ ਜਾਣ, ਬਾਈ ਜੀ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਵਧਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਈ ਜੀ ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਹੀ ਵਖ਼ਤ ਨੂੰ ਫੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕੁਝ ਇੱਕ ਲਿਖਾਰੀ ਲੋਕ ਜਾਂ ਕਵੀ ਸੱਜਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਦੋ ਚਾਰ ਟੁੱਟੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖ ਲਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀ ਜਾਣਗੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਾਂ ਰਚਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭੇ ਜਾਂ ਨਾ। ਜੇ ਕਿ ਆਮ ਕਰਕੇ ਨਾਂਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਘਰੇ ਜੁਆਕਾਂ ਜਾਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਛਿੱਤਰੋ ਛਿੱਤਰੀ ਹੋਈ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਐਨੀ ਵਧੀਆ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਫਲਾਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਛਪ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਆਖੀ ਜਾਣਗੇ, ਬਸ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਪੁਸਤਕ

ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਫਲਾਣੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਕੋਲ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਹੁਣ ਨੂੰ ਆ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਦਰਅਸਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨਾਲ ਬੋੜਾ ਪੰਗਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਾ 'ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਹੱਕ ਮੈਂ ਰਾਖਵੇ ਰੱਖਣੇ ਹਨ' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਵਾਹ ਓਏ ਭਲਿਆ ਮਾਣਸਾ, ਜੇ ਹੱਕ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਲੇਖਕ ਉਸ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅਖੌਤੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ 20-25 ਪੁੱਠੇ ਸਿਧੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਲ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਰਲਗੱਡ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੋਲ ਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਫੁੱਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੋਸਤ ਘਰ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਹ ਕੋਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਾਲ ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਨਕਸ਼ੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਮਕਾਨ ਦੇ ਦਿਖਾ ਵੀ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਡਾਇਰੀਆਂ ਉਸਨੇ ਮਕਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਦੇ ਲਿਖਦੇ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪਰੀਚਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਨਾਂ ਸੀਮੈਂਟ ਰੇਤਾ ਬੱਜਰੀ। ਕਿਨੀਆਂ ਇੱਟਾਂ, ਸਰੀਆ, ਕਿੱਲ ਮੇਖਾਂ ਆਦਿ। ਕਿੰਨੇ ਮਿਸਤਰੀ, ਕਿੰਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ। ਕਿੰਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਡਵਾਂਸ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨੇ ਸੀਮੈਂਟ ਦੇ ਖਾਲੀ ਬੋਰੇ, ਕਾਲਬ 'ਚ ਸਮਾਨ, ਬੱਲੀਆਂ, ਫੱਟੇ, ਰੱਸੇ ਘੋੜੀਆਂ ਆਦਿ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਸਿਰ ਦੁੱਖਣ ਲੱਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਸਿਰ ਦੁੱਖਦੇ ਦੀ ਗੋਲੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗੀ, ਉਹਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਘਰ ਪਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿੰਨਾ ਸਕੂਟਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਟਰੋਲ ਮੱਚਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸਦੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਭਲੇ ਮਾਣਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਘਰ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਜੋ ਸਮਾਨ ਲੱਗਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਲੱਗਕੇ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਲਿਖਣ ਪੁੰਝਣ ਨਾਲ ਉਹ ਘੱਟ ਵੱਧ ਤਾਂ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਫੇਰ ਐਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਮੱਖ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਮਾਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ?

ਕੁਝ ਇੱਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਮੋਬਾਈਲ ਨੰਬਰ ਨੋਟ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਫਲਾਣੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਐਮ.ਪੀ., ਜਥੇਦਾਰ, ਮੰਤਰੀ, ਬੋਰਡ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ., ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਫਲਾਣੇ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕਾਰ, ਕੋਠੀ ਦਾ ਆਹ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਫਲਾਣੇ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਪੀ.ਏ. ਦਾ ਇਹ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ

ਨੰਬਰ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰੀ ਰੱਖਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੀ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਈਂ ਕੰਮ ਆਦਿ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਕੱਢਣਗੇ। ਕਹਿਣਗੇ ਆਪਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਈਂ ਖਾਸ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਆਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਕਾਰ ਨੰਬਰ, ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਜੁਗਾੜੀ ਲੋਕ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਮੁਰਗੀਆਂ ਆਪਣੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੋਰੀ ਫੁਲਕਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੁਮਾ ਲੋਕ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਤਾਂ ਕੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦਾ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੈਟ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੰਬਰ ਡਾਇਲ ਕਰਕੇ ਘੰਟੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹੀਦੇ ਤੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੀਸੀਵਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਾ ਸੈਟ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ। ਰਹੀ ਗੱਲ ਸਕੂਟਰ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਕੂਟਰ ਦੇ ਨੰਬਰ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਵਖਤ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅੱਧਾ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਕੂਟਰ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰ ਗਈ। ਵਾਇਰਲੈਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਪੁਲੀਸ ਥਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚੌਕਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੋਰੇ ਸ਼ਹਿਰਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਚੋਕਾਂ ਤੇ ਨਾਕੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਖੜੇ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਇੱਕਦਮ ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਝ ਕੁ ਬੇਧਿਆਨੀ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਸਪੀਡ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਕੂਟਰ ਰੁਕਦਾ ਰੁਕਦਾ ਵੀ ਪੰਜ ਸੱਤ ਕਰਮਾਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ। “ਤੈਨੂੰ ਰੁਕਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤੈ, ਤੂੰ ਗਾਂਹ ਈ ਗਾਂਹ ਵਧਦਾ ਜਾਨੈ। ਤੈਨੂੰ ਪੁਲਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨੀ ਪਤਾ?” ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਲਸੀਆ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਰਾ ਝਾੜਿਆ। “ਕੌਣ ਐਂ ਤੂੰ, ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਐਂ, ਕਿੱਥੇ ਜਾਣੈ, ਕੀ ਨੰਬਰ ਐ ਤੇਰੇ ਸਕੂਟਰ ਦਾ?” ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੀ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। “ਸਕੂਟਰ ਆਵਦੈ ਕਿ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆਂਦੈ ਕਿਸੇ ਦਾ?” “ਸਕੂਟਰ ਤਾਂ ਜੀ ਆਵਦਾ ਹੀ ਏ।” “ਕੀ ਨੰਬਰ ਆ ਦੱਸ ਫਿਰ?” ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਉਸੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜਵਾਂ ਸਤਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਨੰਬਰ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਟਪਲਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਕਈ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਸਾਨੂੰ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਥੋਂ ਸਾਡੇ ਹੀ

ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਕਦੀ ਇਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਨੰਬਰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਨੰਬਰ ਪਲੇਟ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ। “ਠੀਕ ਹੈ, ਆਵਦਾ ਸਕੂਟਰ ਹੋਵੇ 'ਤੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚੋਰੀ ਦਾ ਸਕੂਟਰ ਲਈ ਫਿਰਦੈ। ਕੋਈ ਨੀਂ ਆਉਦੈ ਸਾਹਬ, ਫੇਰ ਲੈਨੇ ਆ ਤੇਰੇ ਝੱਗੇ ਦਾ ਮੈਚ। ਐਧਰ ਸੈਡ 'ਤੇ ਲਾ ਦੇ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾ ਸੜਕ 'ਤੇ।” ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਹੁਕਮ ਚਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਵਾਹ ਉਏ ਕਰਮਾਂ ਦਿਆ ਬਲੀਆ, ਰਿਨ੍ਹੀ ਖੀਰ ਤੇ ਬਣ ਗਿਆ ਦਲੀਆ। ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੰਝ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਚੰਬਲ ਘਾਟੀ ਦਾ ਖੁੰਘਾਰ ਡਕੈਤ ਹੋਵਾਂ। ਅਸੀਂ ਜੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਚੈੱਕ ਕਰਦਾ ਉਹਦਾ ਸਾਹਬ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਸਕੂਟਰ ਕੋਲੇ। “ਆ ਜੋ ਜੀ ਆਹ ਖੜ੍ਹਾ ਏ ਬੰਦਾ, ਏਹਨੂੰ ਜੀ ਆਵਦੇ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਨੀਂ ਪਤਾ। ਅਜੇ ਕਹਿਦੈ ਸਕੂਟਰ ਮੇਰਾ ਈ ਏ। ਨਾਲੇ ਜੀ ਏਹਦੇ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।” ਕਾਂਸਟੇਬਲ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਮਗਾਰਡ ਦਾ ਜਵਾਨ ਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਾਹਬ ਪਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ। ਮਾਨੋ ਉਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਅੱਜ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਖੁੰਘਾਰ ਤਸਕਰ ਵੀਰੱਪਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਹੱਛਾ! ਸਾਹਬ ਨੇ ਵੀ ਬੜੇ ਰੋਹਬਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ, “ਰੰਗ ਤਾਂ ਬਈ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਈ ਲੱਗਦੈ। ਲਿਆ ਦਿਖਾ ਖਾਂ ਵੀ ਜਵਾਨਾ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਏਹਦੇ।” “ਉਂ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਨੀਂ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ।” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਰਲਵਾਂ ਮਿਲਵਾਂ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮ ਜਤਾਉਂਦੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਸੰਬੋਧਨੀ ਲਹਿਜੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੰਦਾ ਉਹ ਭਲਾ ਮਾਣਸ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਪਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਜਿਹੀ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੀ, ਕਰਲੋ ਕਾਗਜ਼ ਚੈੱਕ। ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਡਿੱਗੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜਾਪਾਨੀ ਲੈਦਰ ਦੀ ਕਿੱਟ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਡਿੱਗੀ ਵਿਚਲੇ ਕੂੜ ਕਬਾੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿੱਟ ਲੱਭਣੀ ਕਿਹੜਾ ਸੌਖੀ ਸੀ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਰੈਂਚ ਪਾਨੇ, ਚਾਬੀਆਂ ਇੱਕ ਟੋਚਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰੱਸਾ, ਇੱਕ ਗਲਾਸੀ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਾਰੂ ਵਾਲੇ ਖਾਲੀ ਅਧੀਏ ਪਉਏ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਅੱਜ ਘਰਦੀ ਦਾਰੂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅੱਧੀਆ ਪਉਆ ਹੈ ਨੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਣੇ ਪੈ ਜਾਣੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਮਾਨ ਜੇ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਐਧਰ ਕਰਾਂ, ਕਿਤੇ ਐਧਰ ਕਰਾਂ। ਇੱਕ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿੱਟ ਲੱਭ ਵੀ ਪਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਦਿਖਾਉ ਕੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿੱਟ 'ਤੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁਗਲੈਲ (ਮੋਬਿਲ ਆਇਲ) ਦੀ ਭਰੀ ਭਰਾਈ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਡੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ

ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਰੀਨਿਊ ਡੇਟ ਲੰਘੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਢ ਸਾਲ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਸੰਸ ਅਜੇ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। “ਕੁਸ ਦਿਖਾਏਗਾ ਵੀ ਕਿ ਐਵੇਂ ਛੇਣੇ ਜੇ ਹੀ ਖੜਕਾਈ ਜਾਏਗਾ।” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਪੁਲਸੀਆ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਏਨੇ ਨੂੰ ਫਲਾਇੰਗ ਪੁਲਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੌਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਆ ਟਪਕੇ। “ਕਿਉਂ ਜੀ ਹੌਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਛ ਪਿਆ ਪੱਲੇ?” ਹੌਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਡਿਊਟੀ ਹੌਲਦਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। “ਬਸ ਜੀ ਕਰੀ ਜਾਨੈ ਆ ਕਾਰਵਾਈ, ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੱਲੇ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਔਹ ਬੰਦਾ ਖੜੈ ਸ਼ੱਕੀ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦੈ, ਇਹਦੇ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਨੰਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਏਸਨੂੰ ਆਵਦੇ ਸਕੂਟਰ ਦਾ।” ਹੌਲਦਾਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕਿਹੜਾ ਔਹ?” ਹੌਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹੱਸ ਪਿਆ। “ਉਹ ਤਾਂ ਜੀ ਸਾਡੇ ਉਸਤਾਦ ਐ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਏਹਨਾਂ ਕੋਲੇ। ਸਾਸਰੀਕਾਲ ਜੀ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਅਸੀਂ ਜੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਥੋਡੇ ਕੋਲ। ਤੁਸੀਂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਾਬ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਪੁਲ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਕੀਤੀ ਥੋਡੇ ਕੋਲੋਂ 96 'ਚ।” ਹੌਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। “ਉਏ ਤੂੰ ਚਮਕੋਰ ਐ।” ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਯਾਦਆਸ਼ਤ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ। “ਹਾਂ ਜੀ 98 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਗੇਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਨੰਬਰ ਵੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੈ।” ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਵਾਰਤਾ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। “ਛੱਡੋ ਜੀ ਪਰ੍ਹਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਚੈੱਕ ਕਰਨੇ ਆ। ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਟੁਕੜੇ ਪਏ ਆਂ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਰਲੋ ਡਿੱਗੀ ਬੰਦ।” ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਮੈਂ ਡਿੱਗੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰਖੂਰੂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸਾਬਾਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਉਸਨੂੰ ਥਾਪੜਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਹੋਰ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ। “ਬੱਸ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮੇਹਰ ਉਤਲੇ ਦੀ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੱਸੋ ਸਾਡੇ ਲਾਇਕ ਸੇਵਾ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬਈ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਨੀ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਐਵੇਂ ਆਹ ਨਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਬੰਦਾ ਨੀ ਵੇਹਦੇ ਬੰਦਾ ਕੁਬੰਦਾ, ਆਖ ਦੇਣਗੇ ਲਾ ਦੇ ਸੈਡ 'ਤੇ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੌਲਦਾਰ ਹੋਮਗਾਰਡੀਏ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਝਾੜਦਾ ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ‘ਗੁਸਤਾਖੀ ਮਾਫ਼’।

## ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਹੈ ਜੀ!

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਦਾ ਆਮ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਬੰਦ ਪਿਆ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਜਿਉਂ ਫਾਟਕ ਕੋਟਕਪੂਰੇ ਦਾ।' ਆਖਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਲੋਕ ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਬੋਲੀ, ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸੁਣੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਬਰਾਤ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਸ ਫਾਟਕ ਉੱਤੇ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਫਾਟਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਤੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬੰਦ ਮੁਦਰਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਜਮਾਲ' ਦਾ ਅੰਤ 'ਜਵਾਲ' ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਹੀ ਫਾਟਕ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਜਵਾਲ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਿਆ ਅੱਜ ਇਹ ਫਾਟਕ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਝੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਉਪਰ ਫਲਾਈਓਵਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਸਤਾ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜਾਈ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੱਡੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਜਾਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਫਾਟਕ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਜਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ। ਗੱਡੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਛੱਕ-ਛੱਕ ਕਰਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਾਟਕ ਮੀਆਂ ਵਿਚਾਰੇ ਮੰਜੌਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਝਾਕਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਸ਼ਾਇਦ ਫਾਟਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਗੱਡੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਲੰਘ ਕੇ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਸੀਟੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਇੰਜ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇ 'ਆਹ ਜਾਨੀ ਆਂ ਲਾ ਲੈ ਜਿਹੜਾ ਲਗਦੈ ਜ਼ੋਰ'।

ਫਾਟਕ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੂਚੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਰੇਲਵੇ ਫਾਟਕ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਬੈਰੀਅਰ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਬੈਰੀਅਰ ਰਹਿਤ, ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੇਕਰ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਲੱਗਭੱਗ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਇਆ। 'ਦਾਲ ਦੱਸ ਖਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਅੰਦਰ, ਕਿੰਨੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਨੇ' ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਇਹ ਕੋਟਕਪੂਰੇ ਵਾਲਾ ਫਾਟਕ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅੱਖ-

ਤਿਣ ਕਿਉਂ ਬਣਿਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਫਾਟਕ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ।

ਕੋਟਕਪੂਰੇ ਤੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਾਈਡ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਫਾਟਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਮੋਗੇ ਦਾ। ਮੋਗੇ ਦੇ ਬਾਈਪਾਸ ਦੇ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਟਵਾਂ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ। ਇਸ ਰੇਲਵੇ ਫਾਟਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਖੂਬੀਆਂ ਹਨ। ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਨੀਂ ਪਾਸੀਂ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਰੁਕਣ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਉਤਸੁਕ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਮੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੰਬੀ ਸਾਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਆਵੇਗੀ ਆਪਾਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਕਈਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇੰਨੀ ਲੰਬੀ ਉਡੀਕ ਬਾਅਦ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਲੰਡਾ ਜਿਹਾ ਇਕੱਲਾ ਇੰਜਨ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਲੇਲ ਗੱਡੀ ਕਿੱਧਰ ਗਈ? ਮਾਪੇ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਦੱਸਣ? ਸਰਕਾਰੀ ਸਾਨੂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਇੰਜਨ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਖੂਬੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਟਕ ਹੋਣਗੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਾਟਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੋਰਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਫਾਟਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਫਾਟਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਾਟਕ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਵੀ ਅਕਸਰ ਬੰਦ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਫਾਟਕ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਰਾਜ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਟਰੈਫਿਕ ਇੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੰਟਾਂ-ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਈ ਮੀਲ ਲੰਬੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੱਧੇ ਵਾਹਨ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਜਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੋਲੋ ਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਡੀ ਆ ਟਪਕਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੂਟਰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਕੰਨ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਅੱਡ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਲਾ ਝਾੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਾਟਕ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਲੰਘਾਉਣ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਪਵੇ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਖੂਹ ਖਾਤੇ। ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪੰਜੀ ਸਾਲੀ ਵਾਹ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਾਚਾ, ਤਾਇਆ, ਮਾਸੜ, ਫੁੱਫੜ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਫਾਟਕ ਦੀ ਤੀਜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਵੀਰਾਨ ਜਿਹਾ ਫਿਲਮ ਥਿਏਟਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਸੱਲੂ ਫਿਲਮ ਥਿਏਟਰ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀ ਕਰੀਏ। ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਬੱਸ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਥਿਏਟਰ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੱਜ ਹਾਲ ਦੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੀਸ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਅਲੀ ਬਾਬਾ ਚਾਲੀ ਚੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਫਾਟਕ ਦੀ ਚੌਥੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਈਡ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਕੁੰਡੇ ਘੋਟਣੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁੱਖਾ ਰਗੜ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਕੁੱਝ ਸੁੱਖਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲਲਚਾਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਕਈ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਵੀ ਉਸਲ ਵੱਟੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਭੇਤੀ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਗੱਫਾ ਲਾ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੈਰ ਇਹ ਦਿਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੋਰੀਅਤ ਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਫਾਟਕ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪੇਸ਼ਵਰਾਨਾ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪੱਕੇ ਡੇਰੇ ਲਾ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਕਰੋਪੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਸ਼ੋਕਾ-ਪੀੜਤ ਤਾਂ ਬਣਾ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੰਗੀਨ ਖੂਬੀਆਂ ਵਾਲੇ ਫਾਟਕ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਣਾ ਇਸ ਕਲਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਾਟਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਾਂਝੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਟਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਟਕਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਗੇਟ ਮੈਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁੱਢੇ ਠੇਰੇ, ਭੰਗੀ-ਪੌਸਤੀ, ਅਮਲੀ ਸ਼ਮਲੀ, ਛੜੇ, ਨੰਗ ਮੰਲਗ ਅਤੇ ਲਾਪਵਾਹ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੇਟ ਮੈਨਾਂ ਅਤੇ ਫਾਟਕਾਂ ਦਾ ਗੱਡੀ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਂ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੱਡੀ ਆਉ ਤੇ ਆਪੇ ਆ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਊ। ਜੇਕਰ ਸੁੱਖੀ ਸਾਂਦੀ ਲੰਘ ਗਈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਭੇਡ-ਬੱਕਰੀ, ਕੱਟਾ-ਵੱਛਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੁੱਤਾ-ਬਿੱਲਾ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਵੱਢਿਆ ਵੀ ਜਾਊ ਤਾਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੋਈ ਖੱਚਰ-ਰੇਹੜਾ, ਟਰੱਕ-ਬੱਸ ਜਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਟੈਂਪੂ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਜੂੰ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੇਲਵੇ ਮੰਤਰੀ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ 'ਦੋਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ'। ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਮੁਆਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਮੂਲੋਂ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੌਰੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਟਕਾਂ ਦੇ ਗੇਟ ਮੈਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਥੋਂ ਵਧੀਕੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗੀ-ਪੋਸਤੀ, ਅਮਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਇੱਕ ਰੇਲਵੇ ਕਰਾਸਿੰਗ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਚੌਵੀ ਜਾਂ ਛੱਤੀ ਘੰਟੇ ਕੋਈ ਗੱਡੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਗੇਟ ਮੈਨ ਵਿਚਾਰੇ ਵਿਹਲੇ ਕਰਨ ਵੀ ਕੀ। ਗੱਡੀ ਆਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਆਪਣਾ ਅਮਲ-ਛਮਲ ਛੱਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੱਡੀ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਲੇਟ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਖਿੜੇ ਖਿੜਾਏ ਰਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਡੀ ਛੇ, ਅੱਠ ਜਾਂ ਦੱਸ ਘੰਟੇ ਵੀ ਲੇਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੱਡੀ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਦੋਸ਼ ਗਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦੇਣ, ਬਿਨਾਂ ਫਾਟਕ ਰੇਲਵੇ ਲਾਂਘਿਆਂ ਤੋਂ ਮੱਝਾਂ, ਗਾਵਾਂ, ਸਾਨ੍ਹਾਂ, ਢੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰੜ ਕੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤਾਂ ਆਏ ਦਿਨ ਸੁਣਦੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁਝ ਇੱਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਖ਼ਬਰ ਸੀ ਇੱਕ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਰਹਿਤ ਰੇਲਵੇ ਇੰਜਨ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਫਾਟਕ ਰਹਿਤ ਲਾਂਘੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਇੱਕ ਜਿੰਮੀਦਾਰ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕੁ ਰੇਲਵੇ ਇੰਜਨ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਇੰਜਨ ਨੂੰ ਪਟੜੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੱਝ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਦੁੱਪੜਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਨਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਲਦੀ ਮੱਝਾਂ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਨਾ ਹਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਰੇਲਵੇ ਟਰੇਕ ਵਿੱਚ

ਵਿਘਨ ਪਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਪਰ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਗੇਟ ਮੈਨਾਂ ਦਾ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਏਵੇਂ ਹੀ ਨਾਮ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰੋਤਾਜ਼ਾ ਖ਼ਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੇ ਮਲੋਟ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਾਕਾਲ ਦੀ ਇਹ ਆਖਰੀ ਫਲਾਈਟ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਡਿੱਬੇ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਗਊਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਦੁਰਘਟਨਾ ਕੁਝ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਿੱਬੜੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਡਿੱਬੇ ਦੇ ਚੱਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜਾਮ ਹੋਏ ਚੱਕੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਘਸੀਟਦੇ ਟੁਰੇ ਆਏ ਜਿਸ ਦੀ ਰਗੜ ਕਾਰਨ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਚਿੰਘਆੜਿਆਂ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਇੱਕ ਗੈਂਗਮੈਨ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰਜੈਂਸੀ ਝੰਡੀ ਦੇ ਗੱਡੀ ਰੁਕਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਡਰਾਈਵਰ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਰੇ ਭਾਣੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੀ ਮੀਟਰਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਗੱਡੀ ਨੇ ਲਾਈਨ ਬਦਲਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੱਡੀ ਦੇ ਉਸ ਡਿੱਬੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਲਟਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੋ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਬੋਲੋ ਰਾਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਮੀਆਂ ਜੋ ਅਪਣੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਦੇ ਬਕਾਏ-ਸ਼ਕਾਏ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਸ਼ਾਇਦ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭ, ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਘਰ ਜਾਣਾ ਪਵੇ।

## ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ

ਇੱਕ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 'ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ' ਬੜੀ ਉਤੇਜਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਲੇਖ ਬੜੇ ਕੰਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਚੰਗਾ ਨਾਮਵਾਰ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਬੜੀ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਣ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਵੱਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਥੀਸੀਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅਮੂਮਨ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਠਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੇਖਕ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੇਖਕ ਲੋਕ ਆਮ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਿਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿਰਫ 'ਕਲਾ' ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਤਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ ਰੋਟੀਆਂ ਲਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੇਖ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਥਲੇ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲੱਗਾ।

ਲੇਖ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਚਕਾਚੌਂਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਜ਼ਰ ਚੁਧਿਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਬਿਜਲੀਆਂ ਜੱਗ ਪੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਂਹ ਖਿਲਾਰੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਦੀਆਂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਤਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਦੇਰ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ ਲੇਖਕ ਨੇ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਲਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। 'ਦੋਵਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ।' ਤੂੰ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੁਸੀਂ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆਪੇ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਓਂ ਨਾ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਰਦਾ ਆਦਿ ਬਲਕਿ ਇਓਂ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ, 'ਜੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਦੋ ਮਿੰਟ...ਜਰਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਕਢਿਓ...ਆਪਾਂ ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੇ ਬਜਟ 'ਤੇ ਜਰਾ ਨਿਗ੍ਹਾ ਤਾਂ ਮਾਰ ਲਈਏ। ਬੱਸ ਦੋ-ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਕੱਢ ਲਿਓ,

ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ 'ਮੀਨੂੰ' ਤਿਆਰ ਹੋ ਜੂ ਨਾਲੇ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਟੂਰ ਆਦਿ ਉਲੀਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਬਹਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੁਝਾਅ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਹਾਲੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, "ਆਹ ਟੋਕਰਾ ਤਾਂ ਚੁਕਾਈਂ ਆ ਕੇ...ਤੜਕੇ ਹੀ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਅਖਬਾਰ' ਇਹਦੇ 'ਚੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੱਢਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੀਹ ਸਿਆਪੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਏ ਹਨ ਹਾਲੇ। ਧਾਰਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਅਜੇ। ਜੁਆਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਤੋਰਨਾ ਐ, ਇਹਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਬਣੀ ਐ।"

ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਲੇਖਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਉਤਲੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕਿਹੜਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਇਹੋ 'ਦੋ ਮਿੰਟ' ਵਾਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੀ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜੀ ਦੋ ਮਿੰਟ।" ਗੱਲ ਹਾਲੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਉੱਤਰ ਆਇਆ, "ਤੂੰ ਦੋ ਦੂ ਮਿੰਟ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦੇਹ, ਏਧਰ ਆ ਕੇ ਟੋਕਰੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪੂਆ ਨਾਲੇ, ਤੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ ਸਕੂਲ ਨੂੰ। ਫਿਰ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਕਹਿਨਾ ਹੁੰਨੇ ਮੇਰਾ ਪੈਨ ਹੈ ਨੀਂ, ਮੇਰੀ ਐਨਕ ਹੈ ਨੀਂ। ਕਿਤੇ ਆਖੂ ਜੁਰਾਬ ਦਾ ਇੱਕੋ ਪੈਰ ਥਿਆਉਂਦੈ ਦੂਜਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਐ...।" ਲੈ ਜੀ ਪਹਿਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਲੇਖ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲੱਭ ਪਵੇ ਇਸ 'ਚੋਂ। ਇਸ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਹੀ ਲੈ ਚਲੀਏ ਤੇ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਕੂਲ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਸੁਝਾਅ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਝ ਨਾ ਆਖੋ ਕਿ ਤੂੰ ਲੀੜੇ ਧੋ ਦੇ ਜਾਂ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਦੇ ਬਲਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਬੜੇ ਸਲੀਕੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਮਿਜਾਜ ਵਿੱਚ ਆਖੋ, 'ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜੀ' ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਪੜੇ ਧੋ ਲਈਏ ਤੇ ਨਾਲੇ ਬਰਤਨ ਸਾਫ ਕਰ ਲਈਏ। ਕੰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਗਲ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ। ਸੁਝਾਅ ਤਾਂ ਖੈਰ ਕਾਫੀ ਚੰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲੇਖਕ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਨਾਂ ਅਤੇ ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤੀ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੀਰੀਅਡ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਖ ਕੇ ਮੁੜ ਵੀ ਗਏ ਸੀ 'ਸੁਝਾਅ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਐ ਜੀ'।

ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਸੁਝਾਅ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਸ਼ੀਮਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਵਧੀਆ ਜਿਹੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ...।

ਬੈਰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਕਹਿਨੈ ਕਿਉਂ? ਬਿਰਲੇ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਲਗਦੀ ਐ। ਜੁਆਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਆ' ਇਹਨੂੰ ਬੁੱਢੇ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਹੋਟਲ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਆ, ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੇਖਕ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਤੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਪੈਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਠੂਠੇ ਡਾਂਗ ਮਰਵਾਉਣ ਦਾ ਜੁਗਾੜਮੈਂਟ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਫੇਰ ਸਮਾਂ ਕੱਢਿਆ ਲੇਖ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਝਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜੋ ਸਿਰਫ ਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਸੁਝਾਅ ਸਨ।

ਮਸਲਨ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪਸੰਦ ਯਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਂਡ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਹੀ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੁੱਟ ਕਰੋ। ਕਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਵਰਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਾ ਕਰ ਬਲਕਿ ਇੰਝ ਆਖੋ ਡਾਰਲਿੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਅਜਿਹੇ ਵਤੀਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਖਿਝੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੌਲੀਆ ਤਣੀ ਉਪਰ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਆਦਿ ਆਦਿ। ਸੋ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹੀ ਗਿਆ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪਈ। ਇਸ ਭੜ੍ਹਏ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਭਾਈ ਭਲਿਆ ਮਾਨਸਾ ਤੌਲੀਏ ਤੁਲੀਏ ਨਿਚੋੜਣ ਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਉਹਨੂੰ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਉਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਦੱਸ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਤਨੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਪਤੀ ਖੁਸ਼ ਰਹੇ ਜਾਂ ਨਾ ਰਹੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੀ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਹਾਸੇ-ਹੀਣਾ ਜਿਹਾ ਸੁਝਾਅ ਸੀ ਯਾਨੀ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ। 'ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਯਾਨੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਆਖੋ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਆ? ਬਲਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੋਂ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਡਾਰਲਿੰਗ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਣ ਸਵਰ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਤੌਬਾ ਤੌਬਾ ਬਿੱਲੀ ਗਲ਼ ਟੱਲੀ ਕੌਣ ਬੰਨ੍ਹੇ।

ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਲੇਖ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ

ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਲੀ ਬਲਕਿ ਫਿਜੀਕਲੀ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਗਿੱਦੜ ਸਿੰਗੀ ਹੈ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਨਾਲੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਉ ਕਿ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਜੀਓ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੌ ਇੱਕ ਐਤਵਾਰ ਸਮਾਂ ਕੱਢਿਆ। ਵਾਟ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦੂਰ ਸੀ ਪਰ ਸੁਬਾ ਸਾਈਕਲ ਚੁੱਕਿਆ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਪਾਇਆ ਤੇ ਜਗਰਾਵਾਂ ਲਾਗੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਬਾਈ ਜੀ ਹਾਲੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਉੱਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਲਈ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਫੂਕਾ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਗ ਵਿਚਾਰੇ ਤੋਂ ਮਚੇ ਨਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਨਕਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੀ। ਕੋਈ ਪਤਨੀ ਪੁਤਨੀ ਜਾਂ ਜੁਆਕ ਜੱਲਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਬਾਈ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਜੁੱਡੇ ਜਿਹੇ ਲੋਟ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਫਾ ਜਿਹਾ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਖਿਸਆਨੀ ਜਿਹਾ ਹਾਸਾ ਹਸਦਿਆਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹਾਲਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਰਸਮੀ ਜਿਹੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ। ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ। ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਲੇਖ ਬੜੀਆਂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ। ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਉਜੜਦੇ ਉਜੜਦੇ ਘਰ ਵਸ ਗਏ ਹੋਣੇ ਹਨ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਲੇਖਕ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਮਿੰਨਾ ਜਿਹਾ ਹਾਸਾ ਹੱਸਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਬਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਬਾਰੀ 'ਚੋਂ ਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਕੱਢੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹਰੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਬੋਲਿਆ, ਚਲੋ ਹੁਣ ਚਾਹ ਕੀ ਪੀਣੀ ਹੈ ਇਹੋ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਲਗਦੇ ਹੱਥ। ਉਸ ਨੇ ਕਰੜਾ ਜਿਹਾ ਪੈਂਗ ਪਾਇਆ ਬੋਲਿਆ 'ਚੀਅਰਸ' ਅਤੇ ਪੈਂਗ ਚੜ੍ਹਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੇਹੜਾ ਘੱਟ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਗਿਲਾਸ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮੇਜ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪੈਂਗ ਪੀਣ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਫਿਰ ਲੇਖ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, "ਛੱਡ ਬਾਈ ਜੀ ਪਰ੍ਹੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਲਿਖਣ ਲਿਖਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਦਾਰੂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਾਂਈਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੈ, ਇਹ ਕੀਹਨੇ ਖੁਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਆਲੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਰੁੱਸ ਕੇ ਗਈ ਨੂੰ। ਤੂੰ ਬਾਈ ਜੀ ਪੈਂਗ ਪਾ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਯਾਰ ਨੇ ਦੋ ਲੰਡੂ ਪੈਂਗ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਸਾਈਕਲ ਪਾਇਆ ਅਬਹੋਰ ਬਰਾਂਚ ਦੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ

ਅਤੇ ਵਾਇਆ ਦੌਧਰ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੌਧਰ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਸਾਡੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਦੇਖ ਕੇ, ਕੈਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਗੜਵੀ ਭਰ ਲਿਆਏ। “ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਬੜੇ ਟੈਮ 'ਤੇ ਆਇਐਂ। ਰਾਤ ਈ ਬਣਾਈ ਐ।” ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਉਸਨੇ ਖਾਲੀ ਗਲਾਸੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਗੜਵੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹਰੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ।

## ਮਸ਼ਵਰਾ ਮੁਫ਼ਤ

ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਮੁਫ਼ਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਇਹ ਕਿਸੇ ਚਮਤਕਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭਗ ਹਰ ਵਸਤੂ ਹੀ ਮੁਫ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਬੱਸ ਤਸੀਂ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰਾ ਮੁਫ਼ਤ ਸੈੱਲ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਮੁਫ਼ਤ ਸੈੱਲ ਖੋਲਣ ਉਪਰੰਤ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਟੀ.ਵੀ. ਦਾ ਬਟਨ ਔਨ ਕਰੋ। ਮਿਹਰ ਮਿੱਤਲ ਜੀ, ਡੋਕਲ ਜਿਹੀ ਕੱਛ ਪਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਗੇ, ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਗੇ, ਦੋ ਕਿਲੋ ਸੋਨਾ... ਮੁਫ਼ਤ। ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ... ਮੁਫ਼ਤ। ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਮੁਫ਼ਤ ਕਲਰ ਟੀ.ਵੀ., ਫਰਿਜ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ, ਸਕੂਟਰ, ਏ.ਸੀ. ਕੂਲਰ, ਬੈਂਡ-ਸੋਫੇ, ਪੱਖੇ, ਪੈਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਛ ਮੁਫ਼ਤ, ਮੁਫ਼ਤ, ਮੁਫ਼ਤ!!! ਬੱਸ ਦੀਵਾਲੀ ਬੰਪਰ, ਵਿਸਾਖੀ ਬੰਪਰ, ਰਾਖੀ ਬੰਪਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੰਪਰ ਦੀ ਇੱਕ ਟਿਕਟ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੌ ਦਾ ਨੋਟ।

ਮੁਫ਼ਤ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਤਸੀਂ ਕਾਹਲੇ ਨਾ ਪਓ, ਜਰਾ ਜ਼ਬਤ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ। ਟੀ.ਵੀ. ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੱਬੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਮੁਫ਼ਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਉਡਰ ਦੇ ਡੱਬੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਬਣ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਮੁਫ਼ਤ, ਮੁਫ਼ਤ ਟੁਥਪੇਸਟ ਨਾਲ ਇਕ ਟੁਥ ਬੁਰੱਸ਼ ਮੁਫ਼ਤ। ਸ਼ੇਵਿੰਗ ਕ੍ਰੀਮ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਲੇਡਾਂ ਦੀ ਡੱਬੀ ਮੁਫ਼ਤ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਉਂਝ ਤਾਂ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਲੱਖਾਂ ਮੁਫ਼ਤ ਦੇ ਤੋਹਫੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜਰਾ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਓ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਲਾਟਰੀ ਦੇ ਸਟਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲੱਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਵਾਲੇ ਮੁਫ਼ਤ ਦੇ ਤੋਹਫਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੇਹੜੀਆਂ ਲੱਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਨ-ਪਾੜਵੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ

ਕੁੰਜੁਸੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਹਾਡੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੱਖੀ ਚੂਸਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਪਿਆ, ਦਸਾਂ, ਵੀਹਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜਾਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟ ਇੱਕ ਲਾਟਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਂ ਇਨਾਮੀ ਕੂਪਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਕਹਿਰੇ ਲਾਭ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਹਰਾ ਲਾਲਚ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਲੇ ਪੁੰਨ ਨਾਲੇ ਫਲੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਟਰੀ ਟਿਕਟਾਂ ਅਤੇ ਇਨਾਮੀ ਕੂਪਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਰਾਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਯਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਬਲਕਿ ਬੇਸਹਾਰਾ, ਲੂਲੇ-ਲੰਗੜੇ, ਅਪਾਹਜਾਂ, ਯਤੀਮਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ, ਗਰੀਬ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਇਨਾਮ ਨਾ ਵੀ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਤਾਂ ਸੱਤਰ ਗੁਣਾ ਕਿੱਧਰੇ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਲਓ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਅਗਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਲਵੋ। ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਬੱਸਾਂ, ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ, ਕੁਝ ਹੱਟੇ-ਕੱਟੇ, ਕੁਝ ਅਪਾਹਜ, ਕੁਝ ਕਾਲ, ਸੋਕਾ ਜਾਂ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤ, ਕੁਝ ਗਾਉਣ-ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਦਾਨ ਪਾਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਸੱਜਣ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬੱਸ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਦੀ ਛੱਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਵੇ ਪੁੱਠੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਥਪਥਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਟਾਟੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲਓ ਜੀ! ਮੇਹਰਬਾਨ! ਕਦਰਦਾਨ! ਤੁਸੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਬੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਸਮਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ। ਬੱਸ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਬਸ ਇੱਕ ਅੱਧ ਮਿੰਟ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਇਹ ਚਾਕੂ-ਛੁਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਲੂ ਛਿੱਲੋ, ਪਿਆਜ਼ ਛਿੱਲੋ, ਘੀਆ ਛਿੱਲੋ ਭਾਵੇਂ ਕੱਦੂ-ਕਸ ਕਰੋ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਮਲਟੀਪਰਪਜ ਯਾਨੀ ਬਹੁਉਦੇਸ਼ੀ ਚਾਕੂ-ਛੁਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਖਾਸ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਛੁਰੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਮਿਲੇਗੀ। ਅਚਾਨਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜ-ਸਤ ਮਹਿਮਾਨ ਆ ਲੱਥੇ। ਕਿਸੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਛੁਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਬਜ਼ੀ, ਹਲਵਾ, ਤਰਕਾਰੀ ਮਿੱਟਾਂ-ਸਕਿੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ

ਦਾ ਵਧੀਆਂ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਨਾਬ ਹੋਣੀ ਹੁਣ ਇਸ ਛੁਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਕੀਮਤ ਵੱਲੋਂ ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ, ਵੀਹ ਪੱਚੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ। ਇਸ ਛੁਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਘਰ ਦੀ ਰਸੋਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਮਤ ਰੱਖੀ ਗਈ ਕੇਵਲ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦਸ ਰੁਪਏ। ਹਾਂ ਜਨਾਬ ਦਸ ਰੁਪਏ ਬਣਵਾਈ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹਾਂ ਇਸ ਛੁਰੀ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਦੋ ਚਮਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਗਿਲਾਸ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਨਾਬ ਦਸ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਾਕੂ ਛੁਰੀ, ਦੋ ਚਮਚ ਅਤੇ ਗਿਲਾਸ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਪੰਜ ਪੇਚਕਸਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ ਹੈ। ਪੇਚਕਸ ਜੋ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਟੀ.ਵੀ. ਰੇਡੀਓ, ਡੈੱਕ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ, ਸਿਲਾਈ ਮਸ਼ੀਨ ਆਦਿ ਕੁਝ ਵੀ ਖੋਲ ਜਾਂ ਕਸ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬਾਈਚਾਂਸ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਥਾਪਾ ਸਰਵਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਪੈਂਟ ਦੀ ਹੁੱਕ ਚਿਪਕ ਕੇ ਪੈਂਟ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੈਸ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਦਫਤਰ ਵਾਸਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਪੁੰਤੂ ਪੈਂਟ ਦੀ ਹੁੱਕ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਅੜ ਰਹੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਪੈਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੈਸ ਹੈ, ਸੋ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਇੱਕ ਪੇਚਕਸ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਕੋਈ ਔਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਪੇਚਕਸ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਪੰਜ ਪੇਚਕਸ, ਕੀਮਤ ਸਿਰਫ ਦਸ ਰੁਪਏ। ਪੂਰਾ ਸੈੱਟ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੇਲਕਟਰ ਤੇ ਇੱਕ ਚਾਬੀ ਦਾ ਛੱਲਾ ਮੁਫਤ। ਪੰਜ ਬਾਲਪੈਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੇਵਲ ਦਸ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪੈਂਸਲ, ਨੋਟ ਬੁੱਕ, ਰਬੜ ਅਤੇ ਸ਼ਾਰਪਨਰ ਫਰੀ, ਜਾਣੀ ਮੁਫਤ। ਸੋ ਬਟਣਾਂ ਦਾ ਪੈਕਟ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਈਲਨ, ਥਰੈਡ, ਦੋ ਗੀਲਾਂ ਤੇ ਦੋ ਫਿਰਕੀਆਂ, ਕੀਮਤ ਕੇਵਲ ਦਸ ਰੁਪਏ, ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸੂਈਆਂ ਦਾ ਪੈਕਟ, ਇੱਕ ਪੇਚਕਸ ਤੇ ਇੱਕ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਕੁੱਪੀ ਮੁਫਤ। ਸੋ ਜਨਾਬ! ਇਸ ਖਚਾਖਚ ਭਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁਝ ਮੁਫਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਖਾਵੇ, ਉਹ ਵੀ ਪਛਤਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਉਹ ਵੀ ਪਛਤਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁਸੱਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜੂਸ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦਸ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਲਿਆਏ ਸਾਂ, ਨਾਲ ਕੁਝ ਤੋਹਫ਼ੇ ਮੁਫਤ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਖੈਰ ਹੁਣ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹਫਤਾਂ ਕੁ ਭਰ ਅਸੀਂ ਸੰਤਰਾਂ ਜਾਂ ਮੁਸੱਮੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਖ਼ਬਰੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਸ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣੀ ਆਈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੁਝ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨੁਕਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਾਹ ਜਹਾਨ ਦੀ ਲਾ ਥਕੇ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾ ਮੁਸੱਮੀ ਨਾ ਸੰਤਰੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਜੂਸ ਦੀ

ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਉਧਰੋਂ ਬੱਚੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕੌਲੀਆਂ, ਬਾਟੀਆਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਉਦਾਲੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਡੈਡੀ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਜੂਸ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਭ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਸ਼ੀਮਤੀ ਜੀ ਔਖੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਬੁੜ੍ਹ ਬੁੜ੍ਹ ਕਰੀ ਜਾਣ ਅਖੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਥੋਡੀ ਲਿਆਂਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚੱਲੀ ਐ? ਐਵੇਂ ਪੈਸੇ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅੱਗਾ-ਪਿੱਛਾ ਨੀਂ ਦੇਖਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੰਤਰੇ ਮੁਸੱਮੀਆਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਬੈਠੇ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਲੂ ਚਿਪਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਚਿਪਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਲਿਆਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਆਲੂ ਚਿਪਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਗਾਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਲੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿਪਸ ਤਰਾਸ਼ਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਆਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਭਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਮੁਫਤ ਦੇ ਤੋਹਫੇ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਤਾਏ ਦੀ ਧੀ ਚੱਲੀ, ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਰਵਾਂ ਕੱਲੀ' ਦੇ ਅਖਾਣ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਚੋਰੀ, ਆਮਦਨ ਕਰ ਚੋਰੀ ਕਾਰਨ ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਚੂਨਾ ਲਗਾਤਾਰ ਲੱਗੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਮੁਫਤ ਤੋਹਫੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਆਮਦਨ ਕਰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਨਾਮੀ ਕੂਪਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਦੇ ਕੇ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਕੂਪਨ ਖੁਰਚੋ ਇਨਾਮ ਪਾਓ' ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬੜੀ ਕਰੇਜ਼ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਕੂਟਰ, ਟੀ.ਵੀ., ਫਰਿੱਜ ਆਦਿ ਮੋਟੀਆਂ ਆਈਟਮਾਂ, ਜਾਣੀ ਸਾਬਣ, ਕੱਛੇ ਬਨੈਣਾਂ, ਬਿਸਕੁਟ, ਡਬਲ ਰੋਟੀਆਂ, ਟੁੱਥ ਪੇਸਟਾਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਬਰੈੱਡ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਕਟ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਖੋਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਇਨਾਮੀ ਕੂਪਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲੇ, ਚਾਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੀ ਪੀਵਾਂਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੂਪਨ ਖੁਰਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੋਚਿਆ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅਸਟੀਮ ਜਾਂ ਮਾਰੂਤੀ ਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ। ਫਰਿੱਜ ਜਾਂ ਕਲਰ ਟੀ.ਵੀ. ਤਾਂ ਕਿੱਧਰੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਚਲੋ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪੱਖਾ ਜਾਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਟਾਰਚ ਹੀ ਸਹੀ। ਚਾਹ ਵੀ ਠੰਡੀ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਖੁਰਚਿਆ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿਆ ਟਰਾਈ ਅਗੇਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਜ਼ਾਕ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

## ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀ

ਦੇਖੋ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਾ ਆਂ। ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀਆਂ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਛਾਂ ਖਿੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦੋ ਰਿਹਰਸਲ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੂਗਾ। ਯਾਰਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ-ਗੇਲਾ, ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਜਾਣ ਪਛਾਣਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਦੋ ਦਿਨ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ, ਖੁੱਲਾ-ਭੁੱਲਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਦਾਰੂ ਪਾਣੀ ਮੁਫਤ ਦਾ। ਸੰਭਾਵੀ ਸਫਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ, ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਬਤੌਰ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਸਾਰੀ ਮਖਲੂਕਾਤ ਦੇ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਦਿਨ, ਘਰ ਦੀ ਖਚ-ਖਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ 'ਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਨੀਮਤ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਜਦ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀਆਂ ਪੁੱਜਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਈ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧ ਸਾਫ਼ ਝਲਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਫਟ ਆਦਮੀ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਉੱਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉੱਤੋਂ ਉੱਤੋਂ ਉਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣਗੇ, ਲਓ ਬਈ ਪੈ ਗਿਆ ਜੱਥੂ। ਫਸ ਗਏ ਬਈ। ਕਿਧਰੋਂ ਸਿਆਪਾ ਸਾਡੇ ਗਲ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਹ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਲਿਸਟ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਜੇਹੀ ਵੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਲਿਆਜ-ਭਿਆਜ ਜਾਂ ਸਾਕ-ਸਕੀਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੈੜਾ ਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਡਿਊਟੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉੱਤੋਂ ਉੱਤੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ, ਬੜੇ ਬਚੇ ਬਈ, ਬੜੇ ਬਚੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਦਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਐਸ਼ੋ ਅਰਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਹਿ ਜਾਣਦਾ ਝੋਰਾ ਕੁਰੇਦ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਵੇਖਣਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਕਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਮਿਲ ਜਾਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਰੇ-ਨਿਆਰੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਤਾਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋ ਚਾਰ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਰਾਹ-ਦਾਰੀ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਲਾਲਚੀ ਸੱਜਣ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਨਕਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਪੰਚਾਇਤ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਅਮਲੇ ਦਾ ਵਾਹ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਸੰਬੰਧਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਚੋਣਾਂ ਨੈਕ ਟੂ ਨੈਕ ਫਾਈਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਣ ਅਮਲੇ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਉਮੀਦਵਾਰ, ਔਰਤ ਜਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੋਟੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੋਟੇ ਜਾਂ ਔਰਤ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹੀ ਧਿਰ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਅਮਲਾ ਹੋਰ ਕਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੰਬੰਧਤ ਧਿਰ ਵੀ ਨਿਸ਼-ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੋਣ ਅਮਲਾ ਬੈਠਾ ਮੈਜੋਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗੂ ਝਾਂਕਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਤੀਸਰੀ ਰਿਹਰਸਲ 'ਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਪੋਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਮੋਗੇ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਰਿਜ਼ਰਵ ਜਾਂ ਔਰਤ ਕੋਟੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਝਲਕ ਸਪਸ਼ਟ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇਸਤ ਸ਼ਾਇਦ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੋਟੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕਿਸਮਤ 'ਤੇ ਬੜਾ ਰਸ਼ਕ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂਕਿ ਉਸਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨ, ਪਿੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਉਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਉਮੀਦਵਾਰ, ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਾਊਂ ਆਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਵਧੀਆ ਆਉ-ਭਗਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗਿੱਟਮਿੱਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਬਣੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆਂ ਪੋਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ ਪਾਰਟੀ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਨ ਵੈਜ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਵੀ ਰੋਣਕ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਸੋ ਪਾਰਟੀ ਬੜੀ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਆਪਣੇ ਪੋਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਲਹਿਰਾਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਥੇ ਨਕਸ਼ਾ

ਕੁਝ ਆਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਪਿਆ। ਬਸਤੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਜੂਨ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੀ ਇੱਕੀ ਤਾਰੀਕ ਯਾਨੀ ਕਿ ਸਾਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਿਨ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਰੇਤਲੀ। ਇਸ ਲਈ ਗਰਮੀ ਵੀ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵਧ। ਜੋ ਸੱਜਣ ਮੋਗੇ ਅਗਾਉਂ ਆਓ ਭਗਤ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਯਾਨਿ ਵੈਜ ਜਾਂ ਨਾਨ ਵੈਜ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਦਿਸੇ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਲਿਆਓ ਬਈ ਲਿਆਓ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੰਜੇ-ਮੁੰਜੇ। ਖੈਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਓ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਦੀ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਧਾਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਸਤੀ 'ਚੋਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਗਿਆ। ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਬਿਨਾਂ ਬਰਫ ਪਾਣੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਓ। ਬਰਫ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬਰਫ ਕਹਿੰਦੇ ਹੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਜੀ ਰਲਾ-ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਾਢੇ ਕੁ ਅੱਠ ਵਜੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਧ ਕੱਚੇ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਅੱਧ ਖੱਟੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਚਾਹ ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਮੋਗੇ ਵੈਜ ਜਾਂ ਨਾਨ ਵੈਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੋਟੇ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉੱਪਰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਸੀ, ਕੁਝ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦੋਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਲਗਭਗ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਆਉਣ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਅਸੀਂ ਵੇਹਨੇ ਆਂ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਆ, ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕਿੱਧਰੇ ਗਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਵੀ ਉੱਝ ਹੀ ਆਖ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਆਖੀਏ ਬਈ ਸਾਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਮੰਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਦਿਓ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪੋ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਿਬੜੀ ਜਾਇਓ। ਨਹੀਂ ਜੀ ਨਹੀਂ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਆਪਾਂ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ ਕਪਾਹ 'ਚੋਂ ਕੁੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਵਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਰਹਿਓ।

ਨਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਬਲੱਬ, ਨਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੱਖਾ। ਕਿਸੇ ਘਰੋਂ ਨਲਕੇ ਦੀ ਹੱਥੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਨਲਕਾ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਏ। ਅੱਧੇ ਕਰਨ, ਮੀਟ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਐ, ਆਪਣੇ ਵਾਲਾ ਫਰਿੱਜ 'ਚ ਰੱਖ ਲੋ, ਦਿਨੇ ਬਣਾਲਾਂਗੇ ਐਵੇਂ ਖਰਾਬ ਹੋਊ। ਰਾਤ ਦੇ ਦਸ ਕੁ ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਅੱਧੇ ਕਹਿਣ ਕੁਵੇਲਾ ਹੁੰਦੈ, ਸਰਦਾਰਾਂ ਜੋਗਾ ਮੀਟ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾ ਲੋ, ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਫੇਰ ਸਹੀ। ਪਟਿਆਲਾ ਮਾਰਕਾ ਦੇਸੀ ਠੇਕੇ ਦੀ ਬੱਕਲ-ਕੱਤੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਰਫ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਬਾਈ ਮੋਗੇ ਵਿਸਕੀ ਦੇ ਬਰਾਂਡ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ, 'ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਬਾਈ ਮੋਗੇ ਵਿਸਕੀ ਦੇ ਬਰਾਂਡ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈਰਾਨੀ ਸਾਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ

ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਵਿੱਛਣ ਲਈ ਬਿਸਤਰਿਆਂ 'ਚ ਰਜਾਈ, ਗਦੇਲੇ ਅਤੇ ਤਲਾਈਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਜਰਨੇਟਰ ਲੈ ਆਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਤੇਲ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਜਰਨੇਟਰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਚੱਲਿਆ, ਸੋ ਚੱਲਿਆ ਤੇ ਅੰਤ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਟੈਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜਰਨੇਟਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਐਸੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਫੇਰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ। ਉਧਰ ਅਸੀਂ ਗਦੈਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪਏ ਪਾਸੇ ਮਾਰੀ ਜਾਈਏ। ਦੋ ਮਿੰਟ ਜਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਪੈਣਾ ਗਦੈਲੇ ਨੇ ਤਪ ਜਾਣਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਗਦੈਲਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਤਾ ਗੋਲ। ਰੜੇ ਮੰਜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਤਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀ।

ਮੈਂ ਉਪਰ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਈ ਚੋਣ ਡਿਉਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਇਹ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਘੋਂਟ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਗਿਆ, ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅਫਸਰ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜੀ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਕੋਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਜੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਜੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਨੈਂ, ਮੈਂ ਫਲਾਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਜੀ ਸਟੈਚੁਅਰੀ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਨਾਲ ਇੰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉੱਝ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾਵੇ। ਇੰਓਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ, ਜਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਫੜਫੁਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਅਸੀਂ ਮੋਗਿਓਂ ਟਰੱਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆ ਨੇ ਹੀ ਤਾੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਟਰੱਕ 'ਚ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਵਾਲੇ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਹੀ ਬੈਠਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਲਾਗੜ ਦੋਗੜ ਸਭ ਪਿਛੇ। ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਰੱਕ ਦੇ ਟੂਲ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਭਲਿਆ ਮਾਨਸਾ, ਜੂਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਵਾਲੇ ਕੈਬਿਨ 'ਚੋਂ ਸੇਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਗੰਧ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖ ਆਪਣੇ ਸਟੇਟਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚੱਲੇ ਹਾਂ ਉੱਪਰ। ਸੋ ਜੀ ਟੀ. ਰੋਡ 'ਤੇ ਮੀਲ ਕੁ ਚੱਲ ਕੇ ਟਰੱਕ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਸੁਰਜ ਵੱਲ। ਕੋਈ ਗਲਤ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਟਰੱਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੁਝ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਸਾਰੇ ਟਰੱਕ ਰੋਕਣੇ ਪਏ। ਅੱਧ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਟੂਲ 'ਤੇ ਉਤਲੀ ਹਵਾ 'ਚ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਉਲਟ ਆਪਣੇ ਕੈਬਿਨ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ

ਹੋਇਆ। ਤੇਲਿਓ-ਤੇਲੀ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਮੁੜਕਾ ਪੁੰਝੀ ਜਾਵੇ।

ਹਾਂ ਤੇ ਉਹੀ ਭਾਈ ਜੋ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਡਿੰਗਾ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਐ ਕਰਦਾ ਹੁੰਨਾਂ ਮੈਂ, ਮੈ ਜਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਨਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਟਿਚਨ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਈ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਉਵੇਂ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੋਮਬੱਤੀ ਫੜਾਈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਖ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਦੇਹ ਲਿਫਾਫਾ ਤੇ ਲਿਫਾਫਾ ਮੋਹਰ 'ਤੇ ਮੋਹਰ। ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਮਤਲਬ ਦੇ ਗੈਰਜ਼ਰੂਰੀ ਜਿਹੇ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਮੋਹਰ ਠੋਕ ਦੇਵੇ। ਖੈਰੇ ਜੀ ਬੰਦਾ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖੈਰ ਖੁਆਹ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੋਗੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਦੇ ਇੱਕ ਕੁ ਵਜੇ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅੱਗੇ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਈ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਇੱਕ ਬੱਲਬ ਥੱਲੇ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਖੈਰ ਜੀ ਘੈਂਟ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੀ। ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਿਤੇ ਫਿਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣੋ। ਬਾਈ ਜੀ ਦੀ ਬੰਬ ਪਰਸਨਲਟੀ, ਦਾੜੀ ਚੜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਟਿਆਲਾ ਮਾਰਕਾ ਪੀਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਾਹ ਮਾਰੀ।

ਨਾ ਜੀ ਨਾ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਉਂ ਈ ਸ਼ਰਾਬ ਨੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਅਸੂਲ ਹੀ ਨੀਂ। ਮਾਸਟਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਭਾਵ ਸਾਨੂੰ ਜੀ ਉਹਨੇ ਕੱਚੇ ਜਿਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਐਨੀ ਕੁ ਗੱਲ ਨਾਲ ਪੀਣੋਂ ਤਾਂ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦੌਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਬਾਈ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਰੋਟੀ ਆਉਣ ਦੀ ਝਾਕ ਜਿਹੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਾਈ ਜੀ ਇੱਕ ਕਾਰਕੁਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀ ਜਾਣ ਇੱਥੋਂ ਭਲਾ ਬੀਅਰ ਮਿਲ ਜੂ, ਪੈਸੇ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਬੀਅਰ ਦੀ ਬੋਤਲ ਲਿਆ ਦਿਓ, ਯਾਰ ਥੱਕ ਜਿਹੇ ਗਏ ਅੱਜ ਤਾਂ। ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਹੱਸਣ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਬਈ ਹੁਣ ਆਉਂਦੇ ਇੱਧਰ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਕੇ ਕੰਨ ਜਿਹੇ ਵਲੇਟ ਲਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਬਈ ਇਹਨੂੰ ਬੀਅਰ ਕਿਹੜਾ ਲਿਆ ਦਊ। ਪਟਿਆਲਾ ਮਾਰਕਾ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੇ ਆਖਿਆ, ਠਹਿਰ ਜਾਹ, ਹੁਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਚਿਲਡ ਬੀਅਰ ਨਾਲ ਸਾਫਟ ਡਿਰੰਕ ਵੀ ਆਉਂਦੀ। ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿ-ਕਹਾ ਚੁਕਤਾ। ਅਸੀਂ ਪੈਂਗ ਪੈਂਗ ਹੋਰ ਚਾੜ੍ਹਤਾ। ਬੀਅਰ ਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਣੀ ਸੀ, ਬਾਈ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵੀ ਕਰੇ ਪੀਣ ਨੂੰ ਖੈਰ ਜੀ ਅਸੀਂ ਸੁਲਾਹ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਈ ਜੀ ਆ ਜਾਓ, ਇਹ ਵੀ ਬੀਅਰ ਈ ਐ। ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਚਲੋ ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਇਹੋ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦਰਸਲ ਮੈਂ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਟਿਚਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪੀਣ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੂੰਹ ਗਿਲਾਸ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਮੇਜ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਰੂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਥੋੜੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਫਟਾ ਫਟ ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੰਡੂ ਪੈਗ ਹੋਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬੋਤਲ 'ਚ ਥੋੜੀ ਬਾਈ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜਾ ਹੋਏ। ਬਾਈ ਵਿਚਾਰਾ ਹੰਸਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਾਗਾਂ ਸੰਗ।

ਇਸ ਘੋਂਟ ਪਰਸਨਲਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈਰਾਨੀ ਮੈਨੂੰ ਓਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਟਾਈਮ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰੋਂਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਚੋਣ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਬਤੌਰ ਇਨਾਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ। “ਬਈ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛਿਆ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦੇ ਦੂ ਸੌਖੇ।” “ਅੱਛਾ!” ਮੈਂ ਦਾਨਾ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਆਖਿਆ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਫੜ ਲਿਓ ਫੇਰ। ਆਪਾ ਆਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣੇ।

“ਚਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੜ ਲਵਾਂ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫੜ ਲਵੋ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਪੋਲਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਲਾਜਮੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਅਕਲ 'ਤੇ ਹਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਆ ਲੱਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਈ ਰਾਤ ਇੱਕ ਵਜੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼ਪੱਤ ਇੱਕ ਬੱਲਬ ਥੱਲੇ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਂ, ‘ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਫਿਰ’।

## ਲੇਖਕ ਮੀਆਂ, ਅਲੋਚਕ ਮੀਆਂ

ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਬਨਾਮ ਅਲੋਚਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ 'ਤੇ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਰਕ-ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਜਿਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਨਿਬੰਧਕਾਰ, ਕਥਾਕਾਰ, ਕਿੱਸਾਕਾਰ, ਕਵੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਆਦਿ-ਆਦਿ। ਸੌਰੀ ਆਦਿ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਰਗ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਹਿਬਨ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਵੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਰਗ ਨੂੰ 'ਅਲੋਚਕ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ 'ਖਿਮਾ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਛਾਪਕ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਂਝ ਇਹ ਖਿਮਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਣ ਦਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਲੋਕ ਖਿਮਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਠੱਪ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਨੁਕਸ ਕੱਢਣਾ'। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦੇਣ, ਇਹ ਕਿਧਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੋਈ। ਸੋ 'ਨੁਕਸ ਕੱਢਣਾ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਨੁਕਸ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਨ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਬਾਹਲਾ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰਿਆ, ਮੁੜੇ ਮੁੜੇ, ਨਾ ਮੜੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁੜੇ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੀ ਏ? ਦੂਜਾ ਸਾਹ ਆਇਆ ਜਾਂ ਨਾ ਆਇਆ। 'ਹਮ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਇੱਕ ਦਮੀ' ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬੜਾ ਜੋਖਮ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬੜਾ ਜੋਖਮ ਭਰਪੂਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਂਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਿਰ ਸੋਚ ਕੇ ਇਹ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤਾ Fault finding is an easy process ਭਾਵ ਨੁਕਸ ਲੱਭਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਾਨ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਨੁਕਸ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੀ ਏ 'ਅਖੇ ਖਾਂਦੇ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਹਿਲਦੀ ਏ' ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਨੁਕਸ ਤਾਂ ਹੈ ਵੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੀ। ਭਲਾ ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵਨ ਬਾਈਆਂ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਕਿਵੇਂ ਹਿੱਲ ਜੂ ?

ਖੈਰ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਚਲੋ ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਭਰਪੂਰ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾ ਪੈਂਦਾ

ਦੇਖਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਬਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਜਾਦੂ ਦਾ ਖੇਡ ਆਦਿ (ਉਂਝ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇਹ ਕੰਮ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬਾਈਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਹੈ) ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਨਟ, ਨਾਟ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਨਟ ਬੜੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਨਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੂਜੇ ਦੀ ਇੱਕੋ ਰੱਟ ਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੈ 'ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਦੀ ਰੱਟ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਹੀ ਇਸ ਇੱਕੋ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਲੋ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਾਹਲਾ ਕੀ ਲੰਮਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਖਿਮਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਝੋਟਿਆਂ ਵਾਲੇ ਘਰੋਂ ਲੱਸੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਮੱਝ ਅੱਗੇ ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤੁਕ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਸੋਚ ਲਵਾਂਗੇ। ਫਿਲਹਾਲ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਕੌਡੀ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਚਲੋ ਜੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਆਲੋਚਕ ਆਖ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਇਸ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਲੋਚਕ ਲੇਖਕ ਮੰਨਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਲੋਚਕ, ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ 'ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਵਾਲੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚਲੋ ਫਿਲਹਾਲ ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰੋਮਾਂਸਵਾਦ, ਸੋਹਜਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਖੈਰ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪੂੰਜੀਵਾਦ, ਸਮਾਜਵਾਦ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ, ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਪਰਾ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਲੈਨਿਨਵਾਦ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਲੈਨਿਨ ਮਾਰਕਸ ਜਾਂ ਮਾਰਕਸ ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਦਾਂ ਦਾ ਗੱਲ ਲੈ ਬੈਠੀਏ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਜਵਾਂ ਹੀ ਲੀਹ ਤੋਂ ਲਹਿ ਜੂ। ਆਪਾਂ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਹੀ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਡੰਗ ਸਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਤਕੜਾਵਾਦ ਹੈ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲੇਖਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਆਲੋਚਕ ਦੀ ਪਧੱਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਮਿਲ ਗਈ, ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਆਲੋਚਕ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਆਲੋਚਕ ਕਹਿ ਲੋ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਠਾਵਾਦ ਹੈ (ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀਆਂ

ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਠੋਸ ਤਰਲ ਅਤੇ ਗੈਸ ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਇਸੇ ਰੋਲ ਘਚੋਲੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿਖ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੁੰਧਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਯਥਾਰਥਵਾਦ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਰਹੀ ਹੁਣ ਪਰਾ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਾਲੇ ਨਿਖਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਾਦ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਵੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਲੋਚਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਉੱਥੇ ਬਾਕੀ 'ਵਾਦ' ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਤਾਂ 'ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ' ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ।

ਹਾਂ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸਵੈ-ਭੂ' ਭਾਵ ਆਪੇ ਬਣੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪੇ ਹੀ ਫਸਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਲੋਚਕ ਬਾਈ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਲੇਖਕ 'ਸਵੈ ਭੂ' ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਲੋਚਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਾਜਬ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸ਼ੁੱਠ-ਪ੍ਰਤੀਸ਼ੁੱਠ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਹੌਸਲਾ ਵਰਧਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਲੋਚਕ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਪਸਤ ਹੋਣ ਲੱਗਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਖੈਰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਲੇਖਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਹਾਨੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਝਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਹ 'ਗਾਡ ਗਿਫਟਿਡ ਬਰੇਨ' ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਭਾਵੇਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਂਝ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ) ਉਂਝ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਗਿਫਟਿਡ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਅੱਖਰੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਣ ਕਲਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸ਼ਾਇਰ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਗੁੰਮਨਾਮੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਇਸ ਜਹਾਨੇ ਫਾਨੀ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੁੰਮਨਾਮੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਟੁਚੂ-ਨੁਮਾ ਲੇਖਕ, ਟੈਲੈਂਟ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਜੀਅ-ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਕਲਾ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੈਨਰ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਹਾਂ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਅਸੀਂ ਵਾਰਿਸ, ਹਾਸ਼ਮ, ਪੀਲੂ, ਕਾਦਰਯਾਰ, ਬੁੱਲੋਸ਼ਾਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਫੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਹਾਰਨਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੈਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਦਿਆ ਨਾਮਮਾਤਰ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜੋਕੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ 'ਪਦਾਰਥ' ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਘਤਿਤ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸਪੀਅਰ ਜੋ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤਬੇਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਾਨ ਮਿਲਟਨ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੋਹਤਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ।

ਉਹ ਸੌਰੀ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਰਗ ਤਾਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਾਂ ਜੀ ਇਹ ਵਰਗ ਹੈ ਸਥਾਪਤ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਥਾਪਤ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਉਹ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਟੇਲੈਂਟ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਜੋ ਚਾਪਲੂਸੀ, ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੀ ਜੁਗਾੜਬੰਦੀ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਧਨੀ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਮੇਲ ਅਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਦਾਅ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜਾਂ ਤੁਰਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਟੁੱਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਏ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਾਬ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਖੂਬੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਇੱਕ ਆਈਟਮ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। 'ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਟੱਟੂ 'ਤੇ ਤੜਕ ਚੜ੍ਹਦੀ, ਬੋਲੋ ਤਾਰਾ ਰਾਰਾ, ਤਾਰਾ ਰਾਰਾ।' ਦੋ ਕੁ ਟਪੂਸੀਆਂ ਏਧਰ ਮਾਰੀਆਂ, ਦੋ ਕੁ ਓਧਰ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤੜਕੇ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਨੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਲਈ ਕਲਾ ਨਾਲੋਂ ਮੌਕਾ ਮੇਲ ਦਾ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਸਥਾਪਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਕਿਰਤ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਥਾਪਤੀ ਹੋਈ, 'ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਟੱਟੂ 'ਤੇ ਤੜਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਨਾਲ'।

ਸਥਾਪਿਤ ਲੇਖਕਾਂ/ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਜੀ ਗੱਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਜੀ ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਜੀ ਦੂਰ ਬਲਾਈਂ ਹੀ ਸਮਝੋ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਥਾਪਤੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਹੀ ਲੈਂਦੇ

ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਲੇਖਕ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਲਾ ਅਤੇ ਟੇਲੈਂਟ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਅਜਿਹੀ ਮਗਜ਼ਪੱਚੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਖੀ, ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਗਾਈ ਜਾਣ ਲੋਕ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਲਪੇਟ ਕੇ ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਅਖੇ, 'ਰੋਟੀ ਚੱਜ ਦੀ ਖਾਈਏ ਜੀ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਟਮਾਰੀ ਕਰੀਏ।' ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਟੁੱਚੂਨੁਮਾ ਲੇਖਕ ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਤਾਂ ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਡਾਇਲਾਗ ਸਾਂਝਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਗ ਸ਼ੌਂਗ ਸਾਂਝਾ ਹੋ ਜੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿਣੈ, ਬੱਸ ਚੁੱਪ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ।

ਸਥਾਪਤੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਡਣ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਨਾਬ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉੱਡਦਿਆਂ-ਉੱਡਦਿਆਂ ਕਬੂਤਰਬਾਜੀ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁੱਲ ਖਿਲੇ ਸੰਗਤ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ... 'ਪੂਛੋ ਨਾ ਕੈਸੇ ਮੈਨੇ ਰੈਣ ਬਿਤਾਈ'।

ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮੀਕਾ (ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਭਰਾ) ਹੀ ਚੰਗਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦਾ ਖੇਤਰ ਸਗੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਤਾਂ ਟੀਸੀ ਦੇ ਬੇਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। (ਰਾਖੀ ਸਾਵੰਤ) ਕਹਿ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੇ?

ਉਂਝ ਸ਼ਰੇਆਮ ਧੱਕੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਉਂਝ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਚਲੋ ਫਿਰ ਵੀ ਬੰਦਾ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਓਵਰ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਲੋ ਤਰੀਕਾਂ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਹੀ ਭੁਗਤੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਵੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਸ ਨੇ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੜ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮੀਕਾ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਖੀ ਸਾਹਿਬਾ ਨੂੰ ਰਾਜੀਨਾਮੇ ਲਈ ਏਨੀ ਕੁ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਛੋਹਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਉਦਹਾਰਣ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਗੋਚਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ:-

ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਾ ਵਾਕਿਫ ਚਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਹ ਵਿਚਲੇ ਇੱਕ ਰੇਲਵੇ ਜੰਕਸ਼ਨ 'ਤੇ ਗੱਡੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਿਆਂ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਚੁੱਪ ਤੋੜਨ ਲਈ

ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਆਲੋਚਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆਂ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।” ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਆਲੋਚਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ।” ਤੀਜੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ “ਮੈਂ ਆਲੋਚਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹਨ।” ਚੌਥਾ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਆਖਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਲੇਖਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਹੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਕਿਵੇਂ?” ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਨੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾਉਣ ਦੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, “ਤੁਹਾਡੇ ਤਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?” ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। “ਉਹ ਜੀ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਆਲੋਚਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾ ਨਾ ਲੱਭੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।”

## ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ-ਇਹ ਜੀ ਲੇਖਕ ਨੇ

ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਗੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਜਾਂ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ, ਜਵਾਨ, ਔਰਤਾਂ, ਕਿਸਾਨ, ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਵਪਾਰੀ, ਅਧਿਆਪਕ, ਪਰ-ਅਧਿਆਪਕ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ, ਵਿਹਲੜ, ਨਖੱਟੂ ਆਦਿ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਹ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਨ ਸੂਝ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਅਜਨਬੀ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਈ ਕਿਸ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਜਨਾਬ ਕੀ ਨੇ? ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਝੱਟ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਵੀ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਹੱਥ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਪਰੀਚੈ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੀ ਫਲਾਣਾ ਸਿਉਂ 'ਖਾਹਮਖਾਹ', ਲੇਖਕ 'ਵੜੀਆਂ ਪਕੌੜੇ' ਅਤੇ 'ਉਡਣਾ ਸੱਪ'। 'ਵੜੀਆਂ ਪਕੌੜੇ' ਮੇਰਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਅਤੇ ਉਡਣਾ ਸੱਪ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ 'ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ' ਹੈ ਜੀ। ਭਾਵ ਉਹ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ 'ਆਦਮੀ' ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 'ਲੇਖਕ' ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਕਿਸੇ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਰਗ ਦੇ ਅਫਸੋਸ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪੀ ਜਾਣਾ। ਮੇਰੀ ਜੀ ਫਲਾਣੀ ਰਚਨਾ ਬੜੀ ਟਾਪ ਦੀ ਸੀ। ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੰਸਸਾ ਪੱਤਰ ਆਏ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਮ ਹੀ ਛਪਦਾ ਰਹਿਨੈ। ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਘਿਸੀ ਪਿਟੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕੱਟਿੰਗ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰੋ ਜਾਂ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਫਲਾਣਾ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਪੜਿਆ ਹੋਣੈ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ।

ਬਈ ਭਲਿਆ ਮਾਣਸਾ, ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਨੀਂ, ਬੁਲਾਇਆ ਨੀਂ, ਤੂੰ

ਐਂਵੇ ਈ ਲਾੜੇ ਦਾ ਤਾਇਆ ਬਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਕੁੱਝ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰਾਮ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈਂ ਆ ਕੇ। ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਨੱਕ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕੱਢਕੇ ਜਾਂ ਤੇਵਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਹੀ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। 'ਜਿਵੇਂ, ਉਂਝ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਕਾਹਣੀ' 'ਤੇ ਹੱਥ ਅਜਮਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ 'ਕਛਿਹਰਾ' ਛਪੀ ਆ ਜੀ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਣੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਰੋਣਕੀ ਰਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਆ। ਆਪਾਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਬਾਈਚਾਨਸ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰ ਦੇਵੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਫਰ ਹਰਾਮ ਸਮਝੋ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣਾਂ ਤੋਂ ਜਰਾ ਬਚਕੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਬੱਸ 'ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਬੱਸ ਦੀ ਇੱਕ ਸਬੂਤੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਵਾਹਵਾ ਕੁੱਝ ਸਾਮਾਨ ਜਿਹਾ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸਾਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ ਇੱਕ ਡਾਇਰੀ, ਇੱਕ ਸਫਰੀ ਬੈਲਾ, ਇੱਕ ਬਾਲ ਪੈਨ, ਇੱਕ ਐਨਕ ਦਾ ਕਵਰ, ਇੱਕ ਟਾਨਿਕ ਦੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ, ਇੱਕ ਪੋਲੀਥੀਨ ਦੇ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਜਿਹੇ ਪਾ ਕੇ ਕੁਝ ਲਪੇਟ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਦਾਰੂ ਦਾ ਪਉਆ ਜਾਣੀ ਕੁਆਟਰ ਹੋਣੈ। ਬਾਈ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਉਲਝਿਆ ਵਾਹਵਾ ਤਰਲੋ-ਮੱਛੀ ਜਿਹਾ ਹੋਈ ਜਾਵੇ। ਕਿਤੇ ਥੈਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਕੱਢ ਲਵੇ, ਕਿਤੇ ਫਿਰ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਫੋਲਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਠੀਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸੇ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਾਲਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਐ? ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬਾਈ ਜੀ ਫਲਾਣੇ ਲੇਖਕ ਨੇ, ਬਲਕਿ ਕਵੀ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਫੁਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੋੜਾ-ਖੋਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਚਲੋ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਈ ਇੱਕ-ਅੱਧਾ ਸ਼ਿਅਰ ਨਿਕਲਜੂ ਤਾਂ ਨਾਰਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਆਖਰ ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਲੈ ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ' ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਤੌਬਾ ਕੀਤੀ ਨਾ ਜੀ ਜਦੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਫੁਰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਬਲਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖਫਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਮੂਡ ਈ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਸਾਂ ਕਵਿਤਾ ਫੁਰਨ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਸੱਤਿਆਨਾਸ ਈ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਜੁਆਕਾਂ ਨੂੰ

ਕੁੱਟ ਵੀ ਧਰਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਨੀ ਜੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਲਾ ਸਕਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਦੁਚਿੱਤੀ ਜਿਹੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਬਈ ਬੰਦੇ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਜਾਨ ਨਿਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਪਤੰਦਰ ਕਹਿੰਦਾ ਅਸੀਂ ਬੁਲਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਹੀ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਦੇਖੀ ਜਾਊ, ਜੱਟ ਦਾ ਜੱਟ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਲਊ। ਬਾਹਲਾ ਔਖਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮਾੜੇ ਆ ਇਹਤੋਂ ਦੋ ਮਾਰਾਂਗੇ ਗਿੱਚੀ 'ਚ, ਦਮੇ ਦਾ ਤਾਂ ਖਾਧਾ ਪਿਆ ਹੈ ਇਹ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਲੂ। ਸੌ ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਗੁਲਾਮ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।” ਮੇਰੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਕਰਤੀ ਸ਼ੁਰੂ। ਮੈਂ ਜੀ ਫਲਾਣਾ ਕਵੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਫਲਾਣੀ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਗਜ਼ਲ 'ਤੇ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਇੱਕ ਗਜ਼ਲ ਲਿਖਦੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸ਼ੇਅਰ ਤਾਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਬਣੀ ਹੈ। ਸਣਿਓ ਜਰਾ ਕਹਿਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਉਲ ਜਲੂਲ ਜਿਹਾ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਮੇਰੇ ਪੱਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਵਾਹ ਵਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਫੁੱਲ ਕੇ ਭੜੋਲੇ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋਰ ਉਹ ਮਿਸ਼ਰਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੜੀ ਤੋੜ ਖੋਹੀ ਜੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਆਖਿਆ ਬੱਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਬਈ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਡਾਇਰੀ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੇਰੀ ਐਨਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਭੁੱਲ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਆਹ ਬਾਈ ਜੀ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨੱਕ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਨਕ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?” ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਐਨਕ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਔਹ ਸੌਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੱਜ ਸ਼ਰਮ ਮੰਨੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ਰਮ ਉਲਟੀ ਮੈਨੂੰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ।

## ਬਾਪੂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀ.ਏ. ਬਣਨਾ

ਭੋਲਾ ਅਤੇ ਗੋਲਾ ਇਕੋ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਇਕੋ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਅੱਗੜ-ਪਿੱਛੜ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਬ-ਸਲਾਮ ਅਤੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਜੋਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁੱਖਦੇ ਸੁੱਖ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਜੱਟ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ। 'ਜੱਟ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਸਾਲੇ' ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕੇ-ਕਬੀਲੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅੰਗਲੀ-ਸੰਗਲੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ੇਤਦਾਰੀ ਦਾ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਦੋਨੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਰੁਤਬੇ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਨ। ਭੋਲਾ ਇੱਕ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਾਅਫੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੋਲਾ ਇੱਕ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਅਵਾਰਾ ਅਤੇ ਔਸਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਭੋਲੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਫ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰੁਝਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿਉਂ ਇੱਕ ਜੁਗਾੜੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ 'ਕੈਲਾ ਜੁਗਾੜੀ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਭੋਲਾ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਬੀ.ਏ. ਬੀ.ਐਡ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਣਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਾਲਜ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਗੋਲਾ ਵੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲੋਂ ਬੋਸ-ਗੀਰੀ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਵਾਰਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਉਠਣੀ ਬੈਠਣੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਡਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਵੀ ਪਨਪ ਪਏ ਸਨ।

ਗੋਲੇ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਅ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਕਿਧਰੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਵੈਟਨਰੀ ਕੰਪਾਊਂਡਰ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਿਆ ਅਤੇ ਜੁਗਾੜੀ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ

ਉਠਣੀ ਬੈਠਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਗੋਲੇ ਲਈ ਵੈਟਰਨਰੀ ਕੰਪਾਊਂਡਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਭੋਲਾ ਅਜੇ ਬੀ.ਏ. ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੋਲਾ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਈ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ ਕਰਾਕੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਗੋਲਾ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੰਪਾਊਂਡਰਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਨਿਯੁੱਕਤੀ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਫਾਰਮਾਸਿਸਟਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ ਨੂੰ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਕਲਾਸ ਫੇਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਫੇਰ ਗੋਲੇ ਵਰਗੇ ਜੁਗਾੜੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਰੋਹਬ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਗੱਲ ਕੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭੋਲਾ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਐਡ. ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਕ ਲੱਗਾ ਭੋਲਾ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਧਾਕ ਜਮਾ ਲਈ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐਡ. ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕ ਗਰੀਬੜੇ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰੁਤਬੇ ਅਤੇ ਟੌਹਰ ਫੌਹਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਭੋਲੇ ਦਾ ਗੋਲਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੋਲੇ ਦੀ ਭੋਲੇ ਨਾਲੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਭੱਲ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਭੋਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ। ਭੋਲਾ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ ਚਲਦਾ ਗਿਆ। ਆਪਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਆਪਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਲੈਚਕਰਾਰ ਨਿਯੁੱਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵੀਂ ਆਪਣੀ ਤੋਰ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੋਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀਆਂ ਅਕਾਕਸ਼ਾਵਾਂ ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉਚੇਰੀਆਂ ਸਨ।

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੋਲੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਿਆ ਅਤੇ ਜੁਗਾੜੀ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਠਣੀ ਬੈਠਣੀ ਸੀ। ਹੋਇਆ ਕੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਧਾਇਕ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਦਾਅ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਕੈਲੇ ਜੁਗਾੜੀ ਨੇ ਕਰਤਾ ਜੁਗਾੜ ਫਿੱਟ, ਉਹ ਗੋਲੇ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਨਿਯੁੱਕਤ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੋਲਾ ਹੁਣ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ

ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਜਾਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿਹੜਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੂਛਾਂ ਮਰੋੜੇ। ਕਿਹੜਾ ਸਿੰਗ ਦਾਗੇ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਸੁਆਉਂਦਾ ਫਿਰੇ। ਹੁਣ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਲੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਗੋਲੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਉਹ ਪੀ.ਏ. ਸੀ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਗੋਲੇ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ। ਗੋਲਾ ਹੁਣ ਘਰੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦਫਤਰ ਲਾ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ। ਉਸਦੇ ਘਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਗੇਟ ਮੂਹਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਕ ਦੋ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਗੋਲੇ ਦੀ ਟੌਹਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੂਣੀ ਤੀਣੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਭੋਲੇ ਦਾ ਪਿਉ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਜੋ ਇੱਕ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਕਰੇ, ਉਸਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਐਨੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਅਤੇ ਰੌਣਕ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਗੇਟ ਮੂਹਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਦੋ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲਾ ਵੀ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਭੋਲਾ ਵੀ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਭੋਲਾ ਸਗੋਂ ਗੋਲੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਐਨੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਗੋਲੇ ਦੀ ਐਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਿਉਂ ਹੈ।

ਆਖਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, “ਭੋਲਿਆ, ਭਲਾ ਗੋਲਾ ਕਿਹੜੀ ਨੌਕਰੀ ’ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹ ਡਿਊਟੀ ’ਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਘਰੇ ਉਹਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਰੌਣਕ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੱਡੀਆਂ ਵੀ ਇੱਕ ਦੋ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਭੀੜ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਇੱਕ ਦੋ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।” “ਉਹ ਬਾਪੂ ਜੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਬ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਹੈ।” ਭੋਲੇ ਨੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। “ਉਸਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਡਿਊਟੀ ਡਿਊਟੀ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।” “ਹੈਂ!” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਪੀ.ਏ. ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦੈ? ਉਹ ਪੀ.ਏ. ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਜਾਦੈ ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ?” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਪੁੱਛੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਨਹੀਂ ਬਾਪੂ, ਪੀ.ਏ. ਬਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।” “ਹੱਦ ਲਹਿਰੀ ਯਾਰ ਤੂੰ ਨਾਲੇ ਉਹਤੋਂ ਵਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ

ਪੀ.ਏ. ਬਣ ਸਕਦਾ।” “ਨਹੀਂ ਬਾਪੂ ਇਹ ਗੋਲੇ ਵਰਗੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਕੀ ਲੈਣੈ ਹੈ ਪੀ.ਏ. ਬਣਕੇ। ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਐਂ ਈ ਠੀਕ ਆਂ।”

ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਗੱਲ ਕੋਈ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਰਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਜੇਕਰ ਗੋਲਾ ਪੀ.ਏ. ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਨੀਂ ਪੀ.ਏ. ਬਣ ਸਕਦਾ। ਭੋਲਾ ਤਾਂ ਗੋਲੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਆਖਰ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ, ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਸਬਬ ਨਾਲ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦਾ ਉਹ ਦੋਸਤ ਵੀ ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਵੀ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। “ਲਹਿਣਾ ਸਿਆਂ ਇਹ ਕੇਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜੇ ਗੋਲਾ ਪੀ.ਏ. ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਨੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਦਿਲ ਰੱਖ ਆਪਾਂ ਬਣਾਂ ਲਾਂਗੇ ਜੁਗਾੜ।” “ਅੱਛਾ।” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ। “ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਪਾਂ ਚਾਰ ਛਿੱਲੜ ਵੀ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਖੁੱਭੀ ਆਪਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢਣੀ ਹੈ।” “ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਾਈ ਜੀ ਏਸ ਕੰਮ ਦਾ ਜੁੰਮਾ ਮੇਰਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਟੈਮ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਲੀ। ਇਉਂ ਐ ਨਾ ਹੁਣ ਇਲੈਕਸ਼ਨ 'ਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪੂਰੇ ਅੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਆਪਾਂ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਖਿੱਚ ਦਿਨੇ ਆਂ। ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਵੋਟਾਂ 'ਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਤਕੀਂ ਉਹਦੀ ਜਿੱਤ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲਕੀਰ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣੁਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਪੀ.ਏ. ਲਵਾਉਣ ਦਾ ਜੁੰਮਾ ਮੇਰਾ। ਆਪਾਂ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਖ ਰੁਪਈਆ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਫੰਡ ਦੇ ਦਿੰਨੇ ਆ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਾਣੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਰਿਹਾ ਮੇਰਾ। ਤੂੰ ਵਹਿਮ ਨਾ ਕਰ। ਵਧੀਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪੂਰੇ ਟੈਮ 'ਤੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਤੀ, ਆਪਾਂ 'ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ ਕਪਾਹ 'ਚੋਂ ਕੁੱਤੀ।” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਜਚ ਗਈ। ਬੋਲਿਆ, “ਖਰਚ-ਖਰਚ ਦਾ ਨਾ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰ। 50-60 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਾ ਲੈਂਦੈ, ਬਾਰਾਂ ਕਿਲਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਢੇਰੀ ਐ। ਹੋਰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਆਂ ਕਮਾਈਆਂ।” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਪੂਰੇ ਹੌਸਲੇ 'ਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਹੀ ਉਹਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਬੋਲਣ

ਚੱਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਬਦਲਣ ਲੱਗਾ। ਭੋਲਾ ਸਿਉਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਵੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇਹਨੇ ਵੋਟਾਂ ਵੂਟਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ ਕਦੇ। ਭੋਲਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਹਾਵੇ ਭਾਵ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ। ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਾਰੂ ਦੇ ਦੌਰ ਵੀ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਰੂ ਦੀ ਪੇਟੀ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰੇ ਲਿਆ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। “ਬਾਪੂ ਐਤਕੀਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੋਟਾਂ ਵੂਟਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਕਦੇ।” ਭੋਲੇ ਨੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। “ਤੂੰ ਬਸ ਵੇਂਦਾ ਜਾਹ ਕੀ ਬਣਦੈ, ਵੋਟਾਂ ਐਤਕੀਂ ਆਪਾਂ ਫਲਾਣਾ ਸਿਉਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਉਣੀਐਂ ਜਿਤਾਉਣੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ।” ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। ਭੋਲਾ ਵਿਚਾਰਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਚਲ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਿਉ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇਹਨੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਵੈਸਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਨੀਂ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਈ ਸਮਝਾਂਵਾਂਗੇ ਏਹਨੂੰ। ਆਪਾਂ ਕੀ ਲੈਣੇ ਸਿਆਸਤਾਂ ਤੋਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ। ਭੋਲੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ।

ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਏ ਗਏ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਘਰੇ ਘੱਟ ਹੀ ਠਹਿਰਿਆ ਕਰੇ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ। ਬੱਸ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰੇ। ਭੋਲਾ ਸਿਉਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਹ ਪਿਓ ਮੂਹਰੇ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਕਹੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹੇ। ਜੇ ਕਹੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਕਹੇ। ਬਾਪੂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਘਰੇ ਈ ਨਹੀਂ ਵੜਦਾ। ਅੱਜ ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਸ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਦੌਰਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦਾ ਸੌਂਹ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਹ ਚੁਕਵਾਉਣੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਤੀਜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਗੇੜਾ।

ਖੈਰ ਜੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਬਣਦੇ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਦੋ ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗ ਗਏ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਪਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਹੇ। ਅਖੀਰ ਜੀ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੰਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਭੋਲੇ ਵਾਸਤੇ ਪੀ.ਏ. ਦਾ ਨਿਯੁੱਕਤੀ ਪੱਤਰ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲਿਆ ਫੜਾਇਆ। “ਕੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸਕੂਲ ਸਕਾਲ ਨੀਂ ਜਾਣਾ। ਆਹ ਫੜ ਚਿੱਠੀ।”

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋ ਮਿੱਤਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਘਰ ਆਇਆ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਦੇਖਿਆਂ ਹੀ ਬਣਦੇ ਸਨ।

ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਏ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਵਾਹਵਾ ਵਾਹਵਾ ਬਣੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਨੇ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। “ਭੋਲਾ ਸਿਆਂ ਜਰਾ ਆਈ ਐਧਰ।” ਭੋਲਾ ਸਿਉਂ ਬੜੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੱਸੋ। ਬੱਸ ਦੱਸਣਾ ਕੀ ਐ?” “ਕੱਲ ਤੋਂ ਤੂੰ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।” “ਕਿਉਂ?” ਭੋਲੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਗੀ ਬਾਪੂ ਜੀ?” “ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਣੀ ਐ, ਆਹ ਫੜ੍ਹ ਚਿੱਠੀ।” ਭੋਲੇ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਬੜੀ ਉਸ਼ਸਕਤਾ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਪੜ੍ਹਕੇ ਭੋਲੇ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਥਾਉਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਸ.ਸ.ਸੀ. ਸਕੂਲ ਸਿਰਸੜੀ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਨਿਯੁੱਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਉਹੋ ਬਾਪੂ ਜੀ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ। ਆਪਾਂ ਤੋਂ ਨੀਂ ਇਹ ਪੁੱਠਾ ਕੰਮ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੋਲੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਵੇ। ਨਾਲੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਹੁਣ ਕਦੇ ਤੂੰ ਦੇਖਿਐ ਗੋਲੇ ਨੂੰ?” ਭੋਲੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੈਨੀ ਉਹ ਹੁਣ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਬਾਰ ਵੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਹੀ ਹੁੰਦੈ।” “ਬਾਪੂ ਜੀ ਦਰਅਸਲ ਥੋਨੂੰ ਨੀ ਪਤਾ। ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਜੀਹਦਾ ਉਹ ਪੀ.ਏ. ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਐ ਅਤੇ ਗੋਲਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲੇ ਆ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਭਗੌੜਾ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਨਾਨੀ ਉਹਦੀ ਦਾ ਵੀ ਨੀਂ ਪਤਾ ਜੁਆਕ ਜੱਲਾ ਲੈ ਕੇ ਕਿੱਧਰ ਭੱਜ ਗਈ। ਨਾਲੇ ਨੌਕਰੀ ਗਈ ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ‘ਨਾ ਬਾਪੂ ਨਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀ.ਏ. ਬਨਣਾ’।”

“ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਮਰਜੀ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕੇਰਾਂ ਕਿੜ ਈ ਕੱਢਣੀ ਸੀ। ਸ਼ਰੀਕ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਪੀ.ਏ. ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਗੱਡਾ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਪੀ.ਏ. ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਰਾਂ ਬੱਕਰੀ ਗੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਨੀ ਸੀ ਸੋ ਚਾੜ੍ਹਤੀ। ਅੱਗੇ ਪੁੱਤਰਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜੀ।” ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਭਾਵੇਂ ਦੋ-ਢਾਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨੇ ਹਾਲ ਤੱਕ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਤੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਲਹਿਣਾ ਸਿਉਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਬਣੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।

## ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ

ਸਕੂਟਰ ਖਰੀਦੇ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਾਪੀ ਵੀ ਨਵੀਂ ਬਣ ਕੇ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਬੀਮੇ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਪੂਰੇ ਸਨ। ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੀਨਿਊ ਵੀ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਾਂ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਵ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਆਕੜ ਨਾਲ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਤੁਰਨਾ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਕਿਉਂ, ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਲੰਬੇ ਲੰਬੇ ਹਾਰਨ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਸੀ।

ਸ਼ਹਿਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੁਲਸ ਨਾਕਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਰੁਕਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬੇਬਾਕ ਸਕੂਟਰ ਰੋਕ ਕੇ ਬੜੀ ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਦੱਸੋ ਜੀ? 'ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੇ ਚੱਲੋ' ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੌਲਦਾਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਆਕੜ ਨਾਲ ਹੌਲਦਾਰ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। 'ਜਦੋਂ ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰੇ ਆ, ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਮੂੰਹ 'ਚ ਪਾ ਲਉ।'

“ਹਾਂ ਬਈ ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰੇ ਆ?” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਫ਼ਸਰੀ ਰੋਹਬ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹਾਂ ਜੀ ਪੂਰੇ ਆ।” ਅਸੀਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। “ਸਕੂਟਰ ਦੀ ਕਾਪੀ 'ਤਿਆਰ ਹੈ ਜੀ।” “ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ।” “ਉਹ ਵੀ ਹੈਗਾ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਰੀਨਿਊ ਕਰਵਾਇਆ ਐ ਜੀ। ਬੀਮੇ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੇ ਆ।” ਅਸੀਂ ਆਕੜ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇਈ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਧਰਤੀ ਖਿਸਕ ਗਈ ਜਦੋਂ ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ।” “ਹੈਅ! ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਨੀਂ ਜੀ।” ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਆਕੜ ਵੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਆਖਿਆ “ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਸੈਡ 'ਤੇ ਲਾ ਦੇ।”

ਅਸੀਂ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦੀ ਨਾ ਉਤਲੇ ਦੰਦੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਪੁੰਤੂ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਖਹਿੜਾ ਤਾਂ ਆਖਰ ਛੁਡਾਉਣਾ ਈ ਸੀ।

ਚਲੋ ਜੀ ਕੋਈ ਨੀ ਫਿਰ ਬਣਾਲਾਂਗੇ ਛੇਤੀ। ਅਜੇ ਪਤਾ ਈ ਨੀਂ ਸੀ ਨਾ ਹੀ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਬਣਾ

ਲੈਂਦੇ। ਨਾਲੇ ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ ਆ ਜੀ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਆਦਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਆਵਾਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਨੀ ਫੇਰ ਵੀ ਬਣਾਲਾਂਗੇ ਛੇਤੀ।” “ਬਣਾਲਾਂਗੇ’ ਛੇਤੀ ਨੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਐ, ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਨੈ?” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। “ਮਾਸਟਰ ਆਂ ਜੀ।” ਮੈਂ ਆਖਿਆ। ਹੈ! “ਮਾਸਟਰ ਆਂ, ਤਾਹੀਓਂ ਐਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨੀ, ਜਵਾਕ ਤੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਫ਼ਸਰੀ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਝਾੜ ਸੁੱਟੀ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੋਧੀ ਦਾ ਖਟਾਰਾ ਜਿਹਾ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਲੰਘਿਆ। ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਉਹਦੇ ‘ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਡਰੰਮ ਲੱਦੇ ਅਤੇ ਧੂੰਆਂ ਰੋਲ ਕਰਦਾ ਰੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਚੱਲਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਰੋਕਿਆ। “ਆਹ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਆਲਾ ਧੂੰਆਂ ਕੋਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦੈ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਨੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਦੀ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਕੂਟਰ ਵੀ ਨਵਾਂ ਏਂ, ਧੂੰਏਂ ਦੀ ਲੇਸ ਨੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ।” ਮੈਂ ਹੌਲਦਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਪੁਛਿਆ। “ਧੂੰਏਂ ਧਾਏਂ ਦਾ ਨੀ ਪਤਾ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ ਐ।” ਹੌਲਦਾਰ ਨੇ ਖਿਝ ਕੇ ਆਖਿਆ।

“ਅਛਾ ਜੀ ਸਮਝ ਗਿਆ, ਜਾਣੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਏ।” ਮੈਂ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸ ਮਾਰਿਆ।

“ਏਹਦਾ ਚਲਾਨ ਕੱਟ ਯਾਰ, ਆਪੇ ਇਹਨੂੰ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਦੱਸਦੂ ਬਈ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਾਇਸੈਂਸ ਕੀ ਹੁੰਦੈ।” ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਹੌਲਦਾਰ, ਦੂਜੇ ਵਾਹਨਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ।

ਅਸੀਂ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਿਆਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਗੱਡੀ ‘ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

## ਫਰਲੋ ਅਇਜ਼ਮ

ਫਰਲੋ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਚੋਰੀ। ਚੋਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਪੈਸੇ ਧੋਲੇ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਚੋਰੀ ਕਾਸੇ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣੇ, ਪੈਸੇ ਟਕੇ, ਲੀੜੇ ਕੱਪੜੇ, ਬਸਤਰ-ਬਰਤਨ ਜਾਣੀ ਭਾਂਡੇ-ਟੀਂਡੇ, ਸਕੂਟਰ-ਸਾਈਕਲ, ਜੁੱਤੀ-ਜੋੜਾ, ਕਿਤਾਬਾਂ-ਕਾਪੀਆਂ, ਪੈਨ-ਪੈਨਸਿਲ, ਰਬੜ, ਸਿਆਹੀ ਆਦਿ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਜਾਂ ਜੁੱਤੀ ਜੋੜੇ ਆਦਿ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਚੋਰੀਆਂ ਸਮਝਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਚੋਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸਫ਼ਰ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਫਰਲੋ ਦੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਚੋਰੀਆਂ ਹੀ ਹੋਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਜੰਮਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਰੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਟਲ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਾਹਲਾ ਜਾਊ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ, ਭਾਂਡਾ-ਟੀਂਡਾ ਜੁੱਤੀ ਜੋੜਾ, ਸਕੂਟੀ-ਸਾਈਕਲ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਲਾਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਨਾਬ, ਦਿਲ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖੋਗੇ? ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦਿਲ ਦੇ ਚੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਸ਼ਾਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਜਰਾ ਬਚ ਕੇ ਮੋੜ ਤੋਂ।

ਚੋਰੀ ਦੀ ਧੱਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਛੱਡ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਢੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਿਆ ਹੋਣੈਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ, ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਜਾਏ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਨਾ ਜਾਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਸਤੂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ ਅਜਿਹਾ ਹਾਲ ਹੀ ਫਰਲੋ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫਰਲੋ ਤੋਂ ਆਮ ਭਾਵ ਹੈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣਾ। ਬਾਕੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਂਝ ਫਰਲੋ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੂਸਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਬੈਂਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਕਈ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਫਰਲੋ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਲੱਭਣੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਫਰਲੋ ਐਨੀ

ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀ ਫਰਲੋ ਉਪਰ ਹੈ ਜਾਂ ਡਿਊਟੀ ਉੱਪਰ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕੁਤਾਹੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਜਦੋਂਕਿ ਮਾਸਟਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫਰਲੋ ਇੱਕ ਗਨੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਫਰਲੋ 'ਤੇ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਵਿਦਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਫਸਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਫਰਲੋ ਉੱਪਰ ਫੜ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀਰਪਨ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਖੁੰਘਾਰ ਡਾਕੂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੰਬਲ ਘਾਟੀ ਦੀ ਕੋਈ ਫੂਲਾਂ ਰਾਣੀ ਗਿ੍ਫਤਾਰ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਘੁਟਾਲੇ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

ਬਾਕੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਫਰਲੋ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹੈ ਵੀ ਕੀ? ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਗਨੀਮਤ ਨਾ ਸਮਝਣ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਸਮਝਣ। ਬਾਕੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੈ। ਬੜੇ ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਪਾਸ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਫਰਲੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜਾਨ ਜ਼ੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ।

ਖੈਰ! ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਨੂਠਾ ਦਰਿਆ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਫਰਲੋ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਨੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਗਨੀਮਤ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਲਈ ਬੜੇ ਬੜੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਫਰਲੋ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਭੁੱਲ ਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਮਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਰਲੋ ਮਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਫਰਲੋ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਵੀ ਬਦਲਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਪਿਓ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਖੀ ਦੇ ਬਦਲ ਜਾਣ ਤੇ ਕਈ ਸੁਭਾਗੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਫਰਲੋ ਦਾ ਤੀਜੀ ਜਾਂ ਚੌਥੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਘੜੀ ਦਾ ਖੜ ਜਾਣ, ਘੜੀ ਦਾ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸੂਈਆਂ ਘੁਮਾ ਲੇਣੀਆਂ, ਇਸ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਵੱਡੀ ਉਦਹਾਰਣ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਗੁੱਟ 'ਤੇ ਘੜੀ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘੜੀ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਪਾਸ ਘੜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਸਕੂਲ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਘੜੀ ਦਾ ਰੇਡੀਓ ਟਾਈਮ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਸਿਲੋਨ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸੇ

ਘੜੀ ਦਾ ਟਾਇਮ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਗਲਤ ਹਨ।

ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਾਰੀ, ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਟਾਇਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਟੰਗੀ ਇਸ ਘੜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਟਾਇਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਜਾਂ ਘੰਟਾ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੋਣਾ ਉਸ ਲਈ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਫਰਲੋ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ। ਰਾਤੀ ਯਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਟਾਇਮ ਮਿਲਾ ਬੈਠਾ। ਬਸ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹਾਨਾ ਬੜਾ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੜੀ ਨਾਲ ਟਾਇਮ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਪਕ ਕਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਘੜੀ ਘੰਟਾ ਅਡਵਾਂਸ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ। ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਮ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਵੀ ਸਕੂਲੋਂ ਲੇਟ ਸੀ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਘੜੀ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਰਾਤੀ ਯਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ ਘੜੀ ਦਾ ਕੁਝ ਟਾਇਮ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਟ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ। ਯਾਨੀ ਅੱਧੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਦੀ ਲੇਟ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਲੇਟ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਸੂਰ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਘੜੀ ਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਟਪਲਾ ਖਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹਿਰ ਹਫਤੇ ਭਰ ਤੋਂ ਬੰਦ ਪਈ ਸੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵੀ ਉਸੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਤੇ ਸੀ।

ਇੱਕ ਮੂੰਹ ਫਟ ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਆਪਣੀ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਪਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ। ਬਈ ਜੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ' ਵਾਲੀ ਸਤਲੁਜ ਯਮੁਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਰਾਤੇ ਰਾਤ। ਭਾਅ ਜੀ ਵਿਚਾਰਾ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦੀ ਨਾ ਉਤਲੇ ਦੰਦੀ।

ਇੱਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਮੂਮਨ ਹੀ ਲੇਟ ਆਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਰੋਜ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਬਹਾਨਾ ਘੜ ਲੈਣਾ। ਕਦੀ ਸਾਇਕਲ ਪੈਂਚਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਦੀ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਮਹਿਮਾਨ ਆ ਗਿਆ। ਕਦੀ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਦਵਾਈ ਪੀ ਲਈ। ਕਦੀ ਕੋਈ ਸਜਵਿਆਹੀ ਨੂੰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਘਟਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਲੋ ਛੱਡੋ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਦੀ ਓਟ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਗੱਲੀਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਉਣੀ ਤੇ ਰਾਹ ਪੈਣਾ। ਆਖਿਰ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਚੌਕੰਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਦਿਨ ਫੇਰ ਲੇਟ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਅੱਜ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭੈੜਾ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ।” “ਅੱਛਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ।” ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲਿਆ। “ਬਾਹਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਤੇ?” “ਬਸ ਜੀ ਟਰਾਲੀ ਮੁੱਧੀ ਹੋ ਗਈ। ਬੜਾ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਪਿਆ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਜੁਆਨ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਬੁੜੀਆਂ ਸਨ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ ਬਸ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਡਿਟੇਲ ਦੱਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਜੀ ਭੱਜ ਕੇ ਗਏ। ਹੋਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੋਕ ਆ ਗਏ। ਸੱਟਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਜੀਆਂ ਸੀ। ਮੱਸਾਂ ਟਰਾਲੀ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ, ਜੁਆਕਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਸੀ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਾਲਾ ਰਜਿਸਟਰ ਆਪ ਵੱਲ ਖਿਸਕਾ ਲਿਆ। ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਦਾਅ 'ਤੇ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਚਲੋ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਖ਼ੈਰ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਕੈਜੂਅਲਟੀ ਤਾਂ ਨੀਂ ਨਾ ਹੋਈ।” ਬਾਈ ਨੇ ਹੁਣ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਨ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਦਾਅ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ, ‘ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਰੂ ਹਾਦਸਾ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਸੀ।’ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੁਖੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਉਸ ਦੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਰਾੜ ਸਾਹਿਬ’ ਅੱਜ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਟਰਾਲੀ ਵਾਲੇ ਮਰ ਜਾਣ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾ ਸਕਦੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਓ।” ਬਾਕੀ ਸਟਾਫ ਨੇ ਹਾਸੜ ਚੱਕ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਈ ਜੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਚੁਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਭੱਜਿਆ।

ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮੁੰਗਫਲੀ ਖਾਣ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਇੱਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਟ ਆਉਣ ਦੀ ਧੱਤ ਸੀ, ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਕਮਜੋਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਲਿਆ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਲੇਟ ਹੋਣ ਮੁੰਗਫਲੀ ਦਾ ਲਿਫਾਫਾ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਮੁਖੀ ਨੇ ਮੁੰਗਫਲੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਲੱਗ ਜਾਣਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਦੇ। ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਕਮੈਂਟਰੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਲੇਟ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਈ ਨੇ ਉਸ ਦੀ

ਕਮਜੋਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਟਰਾਂਜਿਸਟਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਕਿਕਟ ਦੇ ਮੈਚ ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੌ ਉਸ ਭਾਈ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕੰਨ ਨਾਲ ਟਰਾਂਜਿਸਟਰ ਲਾਈ ਆਉਣਾ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਚਿਨ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜੇ ਤੋਂ ਟੱਪ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਨੀਆਂ ਵਿਕਟਾਂ ਡੇਗ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਐਨੇ ਚੌਕੇ ਤੇ ਐਨੇ ਛੱਕੇ ਮਾਰੇ। ਰੱਖ ਦਿਖਾਈ ਜੀ ਤਦੁਲਕਰ ਨੇ ਇੰਡੀਆ ਦੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਜੀ ਸ਼ੀਲੰਕਾ ਕਮਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਝ, ਮੁਖੀ ਨੇ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਜਾਣਾ।

ਬਾਈ ਜੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਡੰਡੀ ਪੈਂਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ 'ਮੁਖੀ' ਹੀ ਚੰਦ-ਭਾਨ ਦੇ ਟੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਸ ਵਜੇ ਸਕੂਲ ਆਏ ਤਾਂ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ ਗਾਇਬ। ਸਕੂਲ ਆਇਆ ਆਇਆ, ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਾ ਹੀ ਆਇਆ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਫਿਰ ਫਰਲੋ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹ ਮਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰੇ ਨਿਅਰੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਫਰਲੋ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਖੂਬ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਮੁਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਖਰੀ ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਚੁੱਪ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ... ਸੌ ਫਰਲੋ ਜਿੰਦਾਬਾਦ...।

## ਡਾਇਰੀ ਬਨਾਮ ਡੈਅਰੀਆ

ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣਾ, ਸੱਭਿਅਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣਾ ਇੱਕ ਰੀਸ ਦੀ ਘੜੀਸ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਜਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣਾ (ਆਮ ਆਦਮੀ ਲਈ) ਪੂਰਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਇੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ 'ਆਈਨੇ ਅਕਬਰੀ' ਆਦਿ। ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜਨਮ ਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਹਰ ਹਮੀਂ ਤੁਮੀਂ ਆਪਣੇ ਜੁਆਕਾਂ-ਜੱਲਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਤੇ ਬੇਬਾਹ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਕੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕ ਵਰਗਾ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਰਾ ਲਾਅਨ ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਪੱਛਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਹੀ। ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰਬ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੂਰਬ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਨੇ ਪੱਛਮ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੌਰਮਈ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਰੀਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਫੌਕੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਲਈ ਰੀਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਵੱਡੱਪਣ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ 'ਡਾਇਰੀ ਨੂੰ ਡਾਇਰੀਆ' ਇੱਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਲੇਖਕ, ਅਮੀਰ, ਸੱਭਿਅਕ ਜਾਂ ਹਾਈ ਜੈਂਟਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਫੁਕਰੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡਾਇਰੀ ਲੇਖਕ ਦਰਸ਼ਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸਿਰਫ ਫੌਕੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਡਾਇਰੀ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਆਦਰਸ਼ਪੁਣੇ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਕੁਝ ਇਸ਼ਕ-ਮੁਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ? ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ

ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਨੂੰ 'ਤੇ ਛਿੱਤਰ-ਪਤਾਣ ਦਾ ਕਰਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਗੱਲ ਮਾਰ ਮਰਾਈ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਧੌਲਾ-ਧੱਪਾ-ਜੁੱਤੀ-ਪਤਾਣ ਤਾਂ ਗੱਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਜਾਣਾ ਵੀ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋੜਨ ਦੀ ਨੌਬਤ ਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅੜਿਕਾ ਵੀ ਡਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹੜਾ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਡਾਇਰੀ ਨੂੰ ਬਕਾਇਦਾ ਮੇਨਟੇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਿਰਣੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਦਾ ਡਾਇਰੀ ਉਹੀ ਲੋਕ ਲਿਖਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਭਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੈ? ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਡਾਇਰੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ ਦੀ ਡਾਇਰੀ, ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦਾ ਵਹੀ-ਖਾਤਾ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਾਂ ਕਾਰੀਗਰ ਦੀ ਡਾਇਰੀ, ਮਿਲਕਮੇਨ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਡਾਇਰੀ। ਇੱਕ ਸੱਭਿਅਕ ਅਤੇ ਸਿਨਸੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਜ਼ਰੂਰ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖੇਗਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁੱਝ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੁਆਉਣ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਵੀ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਅਹਿਜੇ ਅਧਿਆਪਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਪਰੋਸ ਕੇ ਬਾ-ਅਦਬ ਸ਼ਾਈਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਥੈਂਕਯੂ ਬੋਲ ਕੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਜੇ ਡਾਇਰੀ ਨੂੰ ਡਾਇਰੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਖਤ ਖੜਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਫਿਰ ਬੱਧੇ-ਰੁੱਧੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪਰਸੀਜਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਡਾਇਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜਾ ਸੰਗੀਨ ਨਜ਼ਰੀਆ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ

ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਆਏਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਡਾਇਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਛੇਗਾ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਨੇ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਧੇ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਘਰ ਭੁੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅੱਧੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦੂਜੀ ਪੈਂਟ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਧੀਆਂ ਮੈਡਮਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਦੂਸਰੇ ਪਰਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਡਾਇਰੀ ਨਾ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ। ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕਿਰਲੀ, ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਹੜੀ ਛੱਡੇ ਤਾਂ...।

ਅਧਿਆਪਕ ਡਾਇਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਆਪਕ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਡਾਇਰੀ ਨਾ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਾਈਚਾਂਸ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੈਕ ਡੋਰ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਦਾ ਤੁਕਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਤਹਿਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਲਓ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਓ। ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬੜੀਆਂ ਸਖ਼ਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਹੁਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣੀ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਮੈਥੋਂ ਸਾਈਨ ਕਰਵਾ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਫਾਕਾ ਜਾਂ ਚਿੰਤਾ ਝੋਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰੀਅਡ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਲਈ ਆਉਣ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਉਸ ਉੱਪਰ ਸਾਈਨ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਵੇਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਜਾਂ ਇਸ ਰਸਤਿਓਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਭਿਣਕ ਕੰਨੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖੇਗਾ, ਦੇਖੋ ਬਾਈ ਜੀ ਅੱਜ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਨਿਉਂ-ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਆਉਣੈ, ਆਪਣਾ ਸੜਕ 'ਤੇ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਵੀ ਆ ਸਕਦੈ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਡੀ.ਓ.ਈ. ਲੰਘਦਾ ਟੱਪਦਾ ਆ ਸਕਦੈ, ਆਵਦੀਆਂ ਡੈਰੀਆਂ-ਡੂਰੀਆਂ ਕੰਪਲੀਟ ਕਰਲੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਵੇ, ਉਸ ਨੇ ਡੈਰੀਆਂ ਹੀ ਪੁੱਛਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਅਧਿਆਪਕ ਡਾਇਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਜਾ

ਸਕਦੇ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਨਾਲ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ਅਤੇ ਮਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੀ ਨਾ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਂ, ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਭਾਵ, ਕਾਗਜ਼, ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਕਲਮ ਘਸਾਈ ਦੀ ਬੱਚਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

## ਦਾਸਤਾਨੇ-ਦਾਰੂ ਬਨਾਮ ਸਾਰੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਫੇਲ੍ਹ

ਦਾਅਰੂ... ਨਾਂਹ ਨਾਂਹ ਨਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਦਾਰੂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤਾਂ ਬਾਈ ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੇ। ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤਾਂ ਲੱਗਭੱਗ ਇਸੇ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਹੀ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤੱਪੜ ਦਾਦੇ ਭਾਵ ਗਰੇਟ ਗਰੈਂਡ ਫਾਦਰ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਧ ਸੰਤ ਆਮ ਹੀ ਚਿਲਮਾਂ ਹੁੱਕੀਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੱਪੜ ਦਾਦਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਸ ਆਦਤ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੀ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੰਮਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਿਲਮ, ਹੁੱਕੀ ਪੀਣੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹੁੱਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚਿਲਮ ਜਾਂ ਹੁੱਕੀ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਲਾ ਕੇ ਪੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਹੁੱਕਾ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਨਲਕੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਪੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਹੁੱਕੇ ਦੀ ਨਲਕੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵੀ ਵਧਦੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਪੌੜੀ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੋ ਕਮਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਰਾਖ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਹੁੱਕਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗਰੈਂਡ ਫੋਰ ਫਾਦਰ ਦੂਸਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਨਲਕੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਹੁਣ ਇੰਝ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੁੱਕੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਤੁਲਸੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਵੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, 'ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਈ ਪਰ ਵਚਨ ਨਾ ਜਾਈ'।

ਲਉ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਸਾਡੇ ਗੌਰਵਮਈ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ? ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਚਿਲਮ/ਹੁੱਕੇ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਉ ਵਰਕਾ ਹੀ ਪਾਟ ਗਿਆ। ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਾਣੀ ਫਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲੰਘਾਈ। ਅਜਿਹੇ

ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਦਾਰੂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡਾ ਕਿਵੇਂ ਧਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ 'ਵੀਲਾ' ਨਾਮੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਰਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਰਦ ਵੀ ਐਨਾ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵੀ ਹਰਾਮ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਪਿਆ ਦਿਓ, ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਦਾਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਤੱਕ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ, ਵੀ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਚਲੋ ਦਵਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੀਣੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦਾਰੂ ਪੀ ਲੈ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਰ ਜਾਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ।" ਮੇਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੁੱਬ ਕੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ, ਕਿ "ਫੇਰ ਵੀ ਗੰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ, ਪਿਓ ਦਾਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬਣੁੰਗਾ।"

ਪ੍ਰੰਤੂ ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਵਿੱਧ ਮਾਤਾ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਗਲਤੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਗਈ।

ਸਾਡੇ ਜੀ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਾਫੀ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ, "ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਨੀ ਆਏ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ।"

'ਹੋਤਾ ਹੈ ਵਹੀ ਜੋ ਮਨਜ਼ੂਰੇ ਖੁਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ' ਸੋ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਮੀਤਾ ਅਤੇ ਗਿੰਦਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਦੋ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਆੜੀ ਪੈ ਗਈ। ਅੱਠਵੀਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆੜੀ ਹੋਰ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ। ਆੜੀ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਫਸਟ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅੱਠਵੀਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਸਾਂ ਹੀ ਸੈਕਿੰਡ ਡਿਵੀਜਨ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਆੜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਸੋ ਹੁੰਦੀ ਗਈ।

ਗਿੰਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਘਰੇ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਗਿੰਦਾ ਤੇ ਮੀਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦਾਰੂ ਪੀਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਦੀ ਦਾਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। "ਜੇ ਦਾਰੂ ਪਿਆਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਆੜੀ ਟੁੱਟੀ।" ਅਤੇ ਆੜੀ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਪੀਢੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਪੈ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਮੀਤੇ ਤੇ ਗਿੰਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ

ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, “ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੱਸਣੇ। ਅਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, “ਨਾ ਵਈ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਨੀ ਦਾਰੂ ਪੀਣੀ।” ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਚੱਲਦੀ ਹੁਣ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ, ਅਸੀਂ ਕਹਿਣਾ, “... ਨਾ ਬਈ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਜ਼ੂ।” “ਨਾ ਨਾ ਨਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਂ ਈ ਨੀ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ ਆਪਾਂ।” ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਬਾਹਲੀ ਪੀਣੀ ਆਂ।” (ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ) ਬੈਰ ਜੀ ਬੀ ਗਣੇਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਪੀਤੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਡਿਗਰੀ ਵਧਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਮੈਨੂੰ ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਦੇ ਉਸ ਗੀਤ ਨੇ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ‘ਜਿਸਕਾ ਬੜਾ ਭਾਈ ਹੋ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਛੋਟਾ ਪੀ ਲੇ ਤੋ ਕਿਆ ਹੈ ਖਰਾਬੀ’। ਚਲੋ ਫੌਜੀ ਵੀ ਪੀਂਦਾ ਈ ਐ ਦੇਖੀ ਜਾਊ। ਅੱਜ ਹੋਰ ਭਲਕ ਹੋਰ। ਘਰੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਾਟੋ ਫੁੱਲਾਂ ‘ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਕਰੇ। ਬੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਕਲੀਅਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਦਾਰੂ ਪੀਂਦਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਗੱਲ ਪੁੱਜਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਰ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਸਾਡਾ ਪੱਖ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਨ। “ਇਹ ਕਾਹਨੂੰ ਪੀਂਦੈ ਮੁੰਡੇ ਪਿਆ ਦਿੰਦੇ ਆ ਏਹਨੂੰ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਿਓ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇ ਮੈਂ ਕਰੂੰ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਹ ਪਾਹ। ਬੇਹ ਹੋਣੇ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ। ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਨੀ ਪੀਤੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਰਦਾ ਸੀ।”

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਫੁੱਲ ਹੋ ਕੇ ਆ ਵੜੇ ਘਰੇ। ਬੁੜੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਰਤ ਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਰੋਟੀ ਖੁਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੰਜੇ ‘ਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੈਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਭਾਂਡਾ ਚੋਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਜਾ ਭੱਜਿਆ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀ ਉਲਟੀ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਫੈਲ ਗਈਆਂ। ਬੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਨੱਕ ਲਪੇਟੀ ਫਿਰਨ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ। “ਵੱਡਾ ਤਾਂ ਪੀਂਦੈ ਭਲਾ, ਦਫਾ ਹੋਣਾ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਪੀਣ ਲੱਗ ਗਿਆ।” ਕਹਿੰਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਲਊ ਜੀ ਦਾਰੂ ਪੀ ਕੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ‘ਮੈਂ ਪੀਤਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਪਿਲਾਈ ਗਈ ਹੈ’।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦਾਰੂ ਜਾਨੀ ਸ਼ਰਾਬ ਕੇਰਾਂ ਸੰਘੋਂ ਲੰਘੀ ਫਿਰ ਹੱਡਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਕਿਹੜੇ ਬਾਗ ਦੀ ਮੂਲੀ ਸੀ? ਮੈਰਿਟ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸੈਕਿੰਡ ਡਿਵੀਜਨ ਲੈ ਕੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ

ਕਰੇ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੀਤੇ ਅਤੇ ਗਿੰਦੇ ਵਰਗੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਝੜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਚਲੋ ਜੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ, ਪਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਕੁਝ ਲੀਹੋਂ ਲੱਥ ਚੁੱਕੇ ਸਾਂ ਕਦੇ ਕੰਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਕਦੇ ਰੀਅਪੀਅਰ ਲੈਂਦੇ ਦਿੰਦੇ ਜੀ ਅਸੀਂ ਬੀ.ਏ. ਕਰਕੇ ਬੀ.ਐੱਡ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਏ। ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਫੰਕਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਆ ਗਈ, ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਆ ਗਈ, ਕਦੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਮੂਡ ਬਣ ਗਿਆ, ਦਾਰੂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਸਾਡਾ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਸਬਜੈਕਟ ਸਾਡਾ ਮੈਥ ਜਾਨੀ ਹਿਸਾਬ ਘੈਂਟ ਸਬਜੈਕਟ ਸੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਤੌਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਾਣੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਦਾਰੂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਬਲਕਿ ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਫਰਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਹਰ ਵਾਰ ਆਖਿਆ ਕਰਨ “ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਸੁੱਖੀ ਸੀ।” ਸੁੱਖ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਉਹ ਵੀ ਅੱਧੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰਨਾ ਪਿਆ। ਤਨਖਾਹ ਏਨੀ ਕੁ ਹੀ ਹੈ, ਐਤਕੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਐਤਕੀਂ ਕੱਟ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਹਿ ਕੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਘਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਥੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਆਂਢ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਟਵਾਂ ਇੱਕ ਫੁਕਰਾ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਸਾਥੋਂ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸਾਫ ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਸੋ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਘਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੰਪਾਰਟਮੈਂਟਾਂ, ਰੀਅਪੀਅਰਾਂ ਕਰਕੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਲੇਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਸੋ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਗੋੜਾ। ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਮਿਲਦੇ ਆ ਕਿਤੇ? ਕਿੱਸਾ ਮੁਖਤਸਰ, ਸਾਡੀ ਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਗਈ।

ਜੱਗ ਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਲੱਸ ਪੁਆਇੰਟ ਹਾਸਿਲ ਹੋਇਆ। ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਾਣੀ ਸਾਡੇ ਸਹੁਰੇ ਇੱਕ ਘੈਂਟ ਪਰਿਵਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਦਾਰੂ ਆਪ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਆਪ ਵੀ ਛਕਦੇ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਡੁੱਲੀ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਤਾਉਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਵਾਈ ਭਾਈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬ੍ਰਾਂਡ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਾਇਦਾ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਪਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਮ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ‘ਨਹੀਂ’ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਉਂਝ ਟੋਕ ਟਕਾਈ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਹਾਂ ਮੈਡਮ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ‘ਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਲਾਏ ਜਾਣ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੀਝ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲਉ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੈਨੀ ਭਰੀ ਆਉਣੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ, “ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਐਤਕੀਂ ਦੇਖੀਂ ਪੀ ਕੇ ਬਹੁਤ ਘੈਂਟ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਆ।” ਅੰਨਾ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਵਾਂ ਨੌਂ ਦਿਨ, ਪੁਰਾਣਾ ਸੌ ਦਿਨ। ਸੌ ਨੌਂ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਖੁਮਾਰ ਲਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸੌ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਨੌਂਕ ਝੌਂਕ, ਟੋਕ ਟਕਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੌਰ-ਏ-ਜਾਮ ਬਾਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਦਾ ਕੋਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੱਡੀ ਹੁਣ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਟੋਕ ਟਕਾਈ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੀਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਕਦੋਂ ਗੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ? ਨਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵੱਧ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੋਟੀ ਫੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗੀ ਨੇ ਉਹਨੇ ਹਰ ਵਾਰ ਕਹਿਣਾ, “ਅੱਜ ਫੇਰ ਡੱਕਿਆ ਫਿਰਦਾ।” ਜਾਨੀ ਹਰ ਵਾਰ ਤਜ਼ਰਬਾ ਫੇਲ੍ਹ।

ਸਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਧੀਆ ਬ੍ਰਾਂਡ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਲਿਆਏ। ਸਾਫ਼ ਏਨੀ ਕਿ ਮਿਨਰਲ ਵਾਟਰ ਵੀ ਗੀਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਉਸਦੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਫਰਿੱਜ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਫਰਿੱਜ ਵਿੱਚ ਲੱਸੀ ਵਾਲਾ ਡੋਲਣਾ ਵੀ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦਾਰੂ ਏਨੀ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਹੋਇਆ ਕੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੱਸੀ ਵਾਲੇ ਡੋਲਣੇ ਵਿੱਚ ਠੰਡੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਮੋਲ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੰਮ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਲੱਸੀ ਵਗੈਰਾ ਵੀ ਪੀ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਹੁਣ ਰੋਟੀ ਕੀ ਖਾਣੀ ਐ ਫਿਰ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਥਣ ਤੱਕ ਲੱਸੀ ਵਾਲਾ ਡੋਲਣਾ ਹੀ ਮਸਾਂ ਮੁੱਕੂ। ਖੈਰ ਜੀ ਗਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਲੱਸੀ ਦਾ ਅੰਦਰ ਠੋਕਿਆ ਅਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਨਾ ਜਿਹਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਤਬੀਅਤ ਜੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਰੋਟੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਫਰਿੱਜ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਅਤੇ ਗਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਲੱਸੀ ਦਾ ਪੀ ਲੈਣਾ। ਆਖਰ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਖਤਮ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਆਖੀ ਜਾਣ ਅੱਜ ਪਤਾ ਨੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਏਹਨੂੰ, ਆਉਂਦਾ ਬਿੰਦ ਕੁ ਪਿੱਛੋਂ ਗਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਲੱਸੀ ਦਾ ਪੀ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਕੁ ਗਲਾਸ ਹੋਰ ਚਾੜ੍ਹ ਲਏ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਅੱਜ ਥੋਨੂੰ ਕੀ

ਹੋਇਆ, ਤੜਕੇ ਦੇ ਲੱਸੀ ਹੀ ਪੀ ਜਾਨੇ ਆਂ?” “ਉਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਐਵੇਂ ਕਾਲਜਾ ਜਿਹਾ ਮੱਚੀ ਜਾਂਦਾ।” ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਟਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਸੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਜੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਡੋਲਣੇ 'ਚੋਂ ਭਰਿਆ ਵੱਡਾ ਗਲਾਸ ਲੱਸੀ ਦਾ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੋਲ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਫਰਿਜ ਵਿੱਚ ਦਾਰੂ ਤਾਂ ਆਮ ਹੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਏਨੀ ਕੁ ਸਮੋਲ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਏਨੀ ਕੁ ਸਮੋਲ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹੋਇਆ ਏਹ ਕਿ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀ ਲੱਸੀ ਸੁੰਘ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਲੱਸੀ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪਈ ਰਹੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉੱਧਰ ਗੋੜਾ ਲੱਗਾ, ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਲੱਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, “ਕੀ ਗੱਲ ਅੱਜ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਲੱਸੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ? ਹੈਂ ਕੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਕੁੱਤੇ ਲੱਸੀ ਕਾਹਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ?” ਅਖੀਰ ਜੀ ਸਮੋਲ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਉਹਦੇ ਵੱਜੀ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਸਾਫ ਹੋ ਗਈ।

“ਮੈਂ ਵੀ ਆਖਿਆ, ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਬਿੰਦ ਕੁ ਪਿੱਛੋਂ ਆਉਂਦੈ, ਗਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਲੱਸੀ ਦਾ ਪੀ ਜਾਂਦੈ। ਥੋਹ ਹੋਣੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਲੱਸੀ ਖਰਾਬ ਕਰਤੀ ਦਾਰੂ ਪਾ ਤੀ ਆ ਵਿੱਚ।”

ਲਉ ਜੀ ਲਕੋ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਸੈਂਟ ਪਰਸੈਂਟ ਫੇਲ੍ਹ ਗਿਆ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਕੁੱਝ ਨੰਬਰ ਵੱਧ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਿਰ ਦਿਨੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਟਿੰਗ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੁਭਾ ਅੱਠ ਕੁ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਜ਼ਰਬਾ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੀ ਸੀ ਪਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪੈਂਗ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਦਾ ਹਾਲੇ ਹੋਰ ਕੱਚ ਸੀ। ਤੀਜਾ ਪੈਂਗ ਪਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਸੀ ਆਰਡਰ ਚਾੜ੍ਹ ਤਾ “ਪਾ ਦਿਉ ਬਈ ਰੋਟੀ।” “ਅੱਜ ਤੜਕੇ ਹੀ ਕਰ ਤਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ।” ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ। “ਨਹੀਂ।” ਮੈਂ ਮੋੜਵਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। “ਸਮੋਲ ਤਾਂ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਐ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ।” ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਦੋਂ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਆਈ ਸੀ ਸੋ ਸਾਡੀ ਰਾਤ ਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਈ ਕਿ ਦਾਰੂ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡੀ ਜਾਵੇ? ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਾਰੂ ਇੱਕਦਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬੰਦਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਛੱਡੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਅਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਫੇਰ

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਘਰੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਬੀਅਰ ਹੀ ਪੀਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਨਾਲੇ ਦਾਰੂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਸਸਤੀ ਹੈ। ਬੀਅਰ ਦੀ ਬੋਤਲ ਸੱਠਾਂ ਦੀ ਤੇ ਦਾਰੂ ਦੋ ਸੌ ਦੀ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। “ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਐ, ਚੰਗਾ ਐ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਵੀ ਦਿਨ ਫਿਰਨਗੇ ਤਾਂ।” ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੇਵਿੰਗ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਜੀ ਕਰਤਾ ਬੀਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਬੀਅਰ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਤਾਂ ਠੇਕੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕਿ ਬਸ ਇੱਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉੱਥੇ ਦੋ, ਘਰੇ ਇੱਕ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਉੱਥੇ ਤਿੰਨ, ਘਰੇ ਇੱਕ। ਹੁਣ ਉਠਾਂ ਨੂੰ ਗੁੜਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣੂੰ? ਆਰ.ਸੀ. ਦੀ ਬੋਤਲ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੀਅਰ ਕੀ ਕਰੂ? ਭਲਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘਰੇ ਵੀ ਦੋ ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋਰ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਕੰਮ ਸਸਤੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘਰੇ ਵੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਬੀਅਰ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਹੀ ਬੋਤਲਾਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਫਿਰਨ। ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਿੰਗ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। “ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਸਸਤੀ ਪਊ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਦੂੰ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪੈਂਦੀ ਲੱਗਦੀਅ ਹੈ। ਰਹਿਣ ਦੇ ਤੂੰ ਉਹੋ ਹੀ ਡੱਫ ਲਿਆ ਕਰ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਦੂੰਗੀ ਮਿੰਦੂ (ਸਾਲਾ ਸਾਹਿਬ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਜੂਗਾ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੈਨੀ ਹੋਰ।” ਲਉ ਜੀ ਦਾਰੂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਤਜਰਬਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ਫੇਰ ਜੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੁਹਿਰਦ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਾਂ ਵਿਗਾੜੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। “ਮਾਸਟਰ ਦਾਰੂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਮੰਗਲਵਾਰ ਅਤੇ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਾਰੂ ਨਾ ਪੀਵੇ।” ਬਾਈ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। “ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਇੰਝ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦਾਰੂ ਆਪੇ ਹੀ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।” “ਸਤ ਬਚਨ ਜੀ। ਇੰਝ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲੈਨੇ ਆਂ।” ਅਸੀਂ ਜੀ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੰਗਲਵਾਰ ਅਤੇ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੋ ਜੇ। ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ। ਸੁਕਰ ਹੈ ਜੇ ਮੁੜਦੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਧਰਤੀ ਨਿਮਸਕਾਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਲਉ ਜੀ ਮੰਗਲਵਾਰ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫੋਰ ਫਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਤੁਲਸੀ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਲੋਕ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। “ਪਾਣ ਜਾਈ ਪਰ ਵਚਨ ਨਾ ਜਾਈ।” ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਬਈ ਅੱਜ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ

ਰੋਟੀ ਜਰਾ ਸਵਖਤੇ ਬਣਾ ਲਿਓ। ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਰੋਟੀਆਂ ਲਾਹ ਤੀਆਂ। ਸਾਡੇ ਹੁਣ ਏਨੀ ਸੰਦੇਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘੇ ਰੋਟੀ? ਆਏਂ ਥੋਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਲਾਹ ਲਉ ਰੋਟੀਆਂ ਠਹਿਰ ਜਾਉ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਿਰ ਹੋਰ। ਰੋਟੀ ਵੱਲ ਤਾਂ ਝਾਕਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਾ ਕਰੇ। ਸੁਤਾ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਦਾਰੂ ਵਿੱਚ। “ਤੂੰ ਦਾਰੂ ਪੀਣੀ ਹੋਣੀ ਐ ਐਵੇਂ ਬਹਾਨੇ ਜੇਹੇ ਕਰੀ ਜਾਨੈਂ।” “ਉਹ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ, ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੈ।” ਸਾਡੀ ਵੀ ਅਣਖ ਜਾਗ ਪਈ ਫਿਰ ਕਹਿਤਾ, “ਲਿਆਓ ਰੋਟੀਆਂ।”

ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਕ ਰੋਟੀ ਪਰੋਸ ਦਿੱਤੀ। ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਜੀਅ ਤਾਂ ਕਰੇ ਨਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਖਾਧੀ ਕੁੱਝ ਅੱਧ ਖਾਧੀ ਦੋ ਕੁ ਫੁਲਕੇ ਲੰਘਾ ਲਏ। ਲੜਕੇ ਨੇ ਫਟਾਫਟ ਦੁੱਧ ਦਾ ਗਲਾਸ ਫੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੀਤਾ, ਪੀਤਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ਸੋਚਿਆ ਏਨਾ ਟੇਸਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੁੱਧ। ਕਿਤੇ ਸੋਫੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਅਸਲੀ ਟੇਸਟ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਈ। ਕੁੱਝ ਦਾਰੂ ਦੀ ਭਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਕੁ ਗੇੜੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈੱਡ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਭਾਵੇਂ ਦਾਰੂ ਵੀ ਪੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਤੇ ਰੇਡਿਓ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਵਾਲੇ ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੁਣਨ ਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਉਰਦੂ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਆਖਿਰ-ਏ-ਸ਼ਬ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਵੱਡੀ ਰਾਤ ਪਈਦਾ ਹੈ। ਚਲੋ ਜੀ ਸਾਢੇ ਦਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਗੀਤ-ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਕਮਲੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵੀ ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗੀ। ਚਲੋ ਜੀ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ 11 ਵੱਜ ਗਏ। ਲੰਘ ਚੱਲੀ ਰਾਤ ਸਮਝ ਲਉ ਬਿਨਾਂ ਦਾਰੂ ਪੀਤਿਆਂ। ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅੱਜ ਤਾਂ, ਚਲੋ ਜੀ ਸੌਨੇ ਆਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ। ਰੇਡਿਓ ਬੰਦ ਕਰਤਾ, ਖੇਸ ਉੱਪਰ ਲੈ ਕੇ ਪੈਣ ਹੀ ਲੱਗੇ ਸਾਂ ਕਿ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਦਾਰੂ ਆਪਾਂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ। ਟਾਈਮ 11 ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਮਿੰਟ ਟੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਬੁੱਧਵਾਰ ਆ ਜਾਣਾ। ਬੁੱਧਵਾਰ ਨੂੰ ਪੀਣ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਹੁਣ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੌਣਾ ਹੋਇਆ। ‘ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਈ ਪਰ ਵਚਨ ਨਾ ਜਾਈ’ ਵਾਲਾ ਵਚਨ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਿੰਟ ਰਹਿ ਗਏ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਹ। ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਉਰਦੂ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ ਤੱਕ ਦਾ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕੱਟਿਆ ਉਸਦਾ ਵਰਨਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ...ਸੋ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜ ਕੇ ਇੱਕ ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੰਡੂ ਪੈਂਗ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਦਾ

ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਖੁਸ਼ੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੋਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੁਣ ਵੀਰਵਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਆਖਿਰ ਮੈਥ ਮਾਸਟਰ ਹਾਂ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਉਮਰ। ਚਲੋ ਜੀ ਗੱਡੀ ਰਿੜ ਪਈ। ਦੋ ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਵੀਰਵਾਰ ਸੁਖੀ ਸਾਂਦੀ ਲੰਘ ਗਏ ਵੀਰਵਾਰ ਫਿਰ ਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਕ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜ ਕੇ ਇੱਕ ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲੰਡੂ ਪੈਂਗ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਸਵਾ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨੀ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪੰਦਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੈਂਗ ਗਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਅਚਾਨਕ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਮੈਡਮ ਸਾਹਿਬਾ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।

ਹੋਇਆ ਇੰਝ ਕਿ ਮੈਡਮ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੇਟ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਦਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਹਸੀਨ ਮੌਕਾ ਮੇਲ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। “ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪੀਆ ਕਰਨੀ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਲੱਗਾ ਪਿਆ।” ਮੈਡਮ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। “ਉਹ ਭੋਲੀਏ ਘੁੱਗੀ ਕੀ ਜਾਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ। ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਵੀਰਵਾਰ ਆ। ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਟਾਈਮ ਵੇਖ ਸਾਢੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।”

“ਦੁਰ ਫਿੱਟੇ ਮੂੰਹ।” ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਮੈਡਮ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਕਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਉਹਦਾ ਵਰਨਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਅਜਿਹੀ ਟਵਿਸਟਿੰਗ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

“ਨਾ ਤੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਜੇ ਕਾਹਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਨਾ ਐ। ਕਿਤੇ ਕਹਿ ਦੂ ਹੁਣ ਦਾਰੂ ਨੀ ਪੀਣੀ ਬੀਅਰ ਹੀ ਪੀਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਹਿ ਦੂ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ। ਕਿਤੇ ਕਹਿ ਦੂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੇ ਵੀਰਵਾਰ ਨੀ ਪੀਣੀ। ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਚੰਦ ਹੀ ਤੂੰ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਚੜਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਅਸੀਂ ਜੀ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦੀਂ ਨਾ ਉਤਲੇ ਦੰਦੀਂ। ਤਜ਼ਰਬਾ ਇਹ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਯਾਦ ਆਈ, ਦਾਰੂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਪੈਂਗ ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਪੈਂਗ ਫੇਰ ਦੋ ਪੈਂਗ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੰਦਾ ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਵੀ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਟਰਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚਲੋ ਦੋ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਰੀ

ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਂਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਦੋ ਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਪੈਂਗਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਪੈਂਗਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੀ ਪੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਗਲਾ ਹਫ਼ਤਾ ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਪੜਛੱਤੀ ਉੱਪਰ ਪਿਆ ਬੇਬੇ ਵਾਲਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗਲਾਸ ਲਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ ਲੰਘੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਗਲਾਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ। ਗਲਾਸ ਲੱਭਿਆ, ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਗਲਾਸ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਪੜਛੱਤੀ 'ਤੇ ਪਿਆ ਕਿੱਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉੱਧਰ ਮੈਂ ਸੋਚੀ ਜਾਵਾਂ ਬਈ ਕਈ ਸਾਲ ਹੋਗੇ ਏਸ ਗਲਾਸ ਨੂੰ ਪੜਛੱਤੀ 'ਤੇ ਪਏ ਨੂੰ। ਏਹਨੂੰ ਹੁਣ ਈ ਏਸਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਸੀ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਜੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਗਲਾਸ ਸਾਡੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਦਰਤੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਬਚੀ ਪਈ ਸੀ। ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਲਓ ਜੀ ਅੰਤਮ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਫੇਲ੍ਹ।

ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਅਨਾੜੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸਾਡੀ ਐਕਟਿਵਾ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਲਿਆ ਮਾਰਿਆ। ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਈ ਅਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸਾਂ। ਗੋਡੇ ਅਤੇ ਗਿੱਟੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਦੋ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਲੱਤ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਫਰੈਕਚਰ ਕੇਸ ਸੀ। ਮੋਗੇ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਫਰਜ਼ੰਦ ਨੇ ਗੱਡੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਪੋਲੋ ਹਸਪਤਾਲ। ਸਾਡੇ ਫਰਜ਼ੰਦ ਜਾਨੀ ਲੜਕੇ ਦੀ ਉੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਡੀ ਚੰਗੀ ਆਉ ਭਗਤ ਕੀਤੀ। ਲੱਤ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗਿੱਟੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੋਡੇ ਤੱਕ ਇੱਕੋ ਸਿੱਧੀ ਰਾਡ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚੱਲ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚੌਥੇ ਕੁ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਘਰੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸੀਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਪਲੱਸਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਨਵੀਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਘਰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੁਆਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪਤਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਨਸੀਹਤਾਂ ਵੀ ਦੇ ਜਾਂਦਾ। ਆਹ

ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਚਲੋ ਕੁਛ ਨੀ ਵਿਗੜਿਆ ਹੱਡੀ ਟੁੱਟੀ ਹੈ ਹੋਰ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਜੁੜ ਜੂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਲਾਜ ਬਹੁਤ ਹੈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ। ਹੋ ਈ ਜਾਂਦੇ ਕਦੇ ਖਾਧੀ ਪੀਤੀ 'ਚ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸੋਫੀ ਸਾਂ, ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੁਟੀਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਖਾਧੀ ਪੀਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਜੋੜ ਲੈਣੀ। ਬਾਹਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਚਲੋ ਕਹੀ ਜਾਣ ਦਿਉ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਫੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਆਪਾਂ।

ਇੱਕ ਭਲਾਮਾਣਸ ਪਤਾ ਲੈਣ ਆਇਆ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਬੜੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮਾਸਟਰ ਪੌਗ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਦੋਂ ਦਾ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉੱਤਰ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ? ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਈ ਹੋਰ ਹੈ ਨੀ। ਪਿਆਂ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਛੱਡਣੀ ਕਾਹਤੋਂ ਆ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ।”

“ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਯਾਰ ਮਨ੍ਹਾ ਨੀ ਕੀਤਾ ਦਾਰੂ ਤੋਂ।” ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ, ਡਾਕਟਰ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਆ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ। ਕੰਡਾ ਵੱਜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਦਾਰੂ ਛੱਡਦੇ। ਛਿੱਕ ਆਗੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਦਾਰੂ ਛੱਡਦੇ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਜਿਗਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ। ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਹੀ ਪੈਣਾ ਆਪੇ ਪੈਂਦਾ ਫਿਰੂਗਾ। ਨਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮੀਚਾਂ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ ਤਾਂ ਦਾਰੂ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਜਾ। ਆਪਾਂ ਕਹਿਣਾ ਯਾਰ ਸਿਰ ਜਿਹਾ ਦੁਖਦਾ ਛਿੱਟ ਲਾ ਕੇ ਆਪੇ ਸੈੱਟ ਹੋਜੂਗਾ।”

ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਹੀ ਏਨੀ ਵਜਨਦਾਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। “ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਐ ਮਾਸਟਰ।” ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਖਿਸਿਆਨੀ ਜੀ ਹਾਸੀ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਪੀਤੀ ਵੀ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਦਾਰੂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੀ ਐਨੀ ਜਬਰਦਸਤ ਬੱਝ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਬਾਈ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵੀ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਛਿੱਟ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖੂਗਾ।

## ਗਰਮ ਪੈਂਟ

ਅਸੀਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਸਨ, ਸਾਲਾਨਾ ਛੁੱਟੀ ਕੱਟਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਪੈਂਟ ਭੁੱਲ ਗਏ ਜਾਂ ਉਂਝ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਪੈਂਟ 'ਤੇ ਜਾ ਪਈ। ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਛਾਂ ਖਿੜ ਗਈਆਂ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜੀਅ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਈਆਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਂਟ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਪੈਂਟ ਚੁੱਕੀ ਵੜਗੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਲੱਗੇ ਪੈਂਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਿੱਟ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ। ਸਾਈਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਪੈਂਟ ਦਾ ਕਮਰ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ। ਬੈਲਟ ਦਾ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਰੱਸੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਂਟ ਆਪਣੇ ਫਿੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਲੈਫਟ ਰਾਈਟ, ਲੈਫਟ ਰਾਈਟ ਲੱਗੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪਰੇਡ ਕਰਨ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੈਂਟ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਪੈਂਟ ਨੂੰ ਰੱਸੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਫਿੱਟ ਕਰਕੇ, ਕੰਮ ਚਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੋਕਇਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂਕਿ ਮੇਨ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹੋ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੈਂਟ ਪਾਕੇ ਕਾਲਜ ਕਿਵੇਂ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੱਲ ਸੀ ਇੱਕ ਬੈਲਟ, ਬੈਲਟ, ਬੱਸ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਹੀ ਖਿਆਲ ਆਈ ਜਾਣ। ਪੜਛਤੀ ਵਿੱਚ ਪਈ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀ ਘੰਗਰਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਘੰਗਰੂ ਕੱਢਕੇ ਬੈਲਟ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਨਾ ਹੋਈ, ਉਲਟਾ ਚਾਚੇ ਤੋਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਾਧੂ ਖਾਣੀਆਂ ਪਈਆਂ।

ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਾਮਾ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਇੱਕ ਰਾਤ ਰਹੇ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ੌਂਕਸੀ ਕਿ ਪੈਂਟ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮਾਮਾ ਜੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਰੁਪਈਆ ਦੇ ਗਏ। ਬਸ ਬਣ ਗਈ ਗੱਲ ਉਸੇ ਦਿਨ ਕਾਲਜੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੱਠ ਆਨਿਆਂ ਦੀ ਰਬੜ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੈਲਟ ਖਰੀਦ ਲਿਆਂਦੀ। ਬੈਲਟ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੈਂਟ ਫਿੱਟ ਤਾਂ ਆ ਗਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਪੈਂਟ ਉਨੀ ਫੱਬਦੀ ਨਹੀਂ ਜਿਨੀ ਫੱਬਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁਹਿਰਦ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੈਂਟ ਦਰਅਸਲ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਕੇ

ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਜਚਦੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਵੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੈਸ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧੋਬੀ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਚਲੋ ਕਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਇਕੱਲੀ ਪੈਸ ਹੀ ਕਾਹਤੋਂ, ਧੋਬੀ ਤੋਂ ਧੁਆਕੇ ਹੀ ਪੈਸ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਦੋ ਆਨੇ ਹੋਰ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਜੀ ਚੁੱਕੀ ਪੈਂਟ ਅਤੇ ਲਿਜਾ ਸੁਟੀ ਧੋਬੀ ਦੇ ਟੇਬਲ 'ਤੇ। ਇਹਨੂੰ ਬਾਈ ਜੀ ਧੋ-ਕੇ ਪੈਸ ਕਰ ਦਿਓ ਅਸੀਂ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਧੋਬੀ ਨੇ ਪੈਂਟ ਚੁੱਕੀ ਉਲਟੀ ਪੁਲਟੀ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਬਾਈ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਨੀਂ ਧੋਤੀ ਜਾਣੀ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। “ਕਿਉਂ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਧੋਤੀ ਜਾਣੀ।” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ। “ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਹ ਗਰਮ ਪੈਂਟ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜੂ ਧੋਣ ਨਾਲ। ਇਹ ਤਾਂ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਹੀ ਹੋਊਗੀ। ਧੋਬੀ ਬੋਲਿਆ। ਹਾਂ ਹਾਂ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ। ਸੁਕਰ ਹੈ ਕੋਈ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਹੈਨੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੀ ਹੋ ਜੂਗੀ। ਠੀਕ ਹੈ, ਕੱਲ ਤੱਕ ਪੈਂਟ ਤਿਆਰ ਚਾਹੀਦੀ ਐ ਅਸੀਂ ਥੋੜਾ ਰੋਹਬ ਨਾਲ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਚਲ ਪਏ। ਉੱਝ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰੇ ਜੋ ਦੋ ਵਾਰ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ‘ਥਾਪਾ’ ਸਰਵਿਸ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਪੈਂਟ ਨੇ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਹੀ ਹੋਊਗੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੌਸਮ ਕੁੱਝ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੈਂਟ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਦਿਨ ਲੰਘਿਆ। ਰਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਾ ਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਆਵੇ। ਮੌਸਮ 'ਤੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਈ ਜਾਵੇ। ਇਹਨੇ ਅੱਜ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਖੈਰ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਗਏ ਬਈ ਪੈਂਟ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਕਾਲਜ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਧੋਬੀ ਤੋਂ ਪੈਂਟ ਫੜੀ ਅਤੇ ਦੋ ਆਨੇ ਮਾਰੇ ਉਹਦੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਚਲਾਕੇ ਅਤੇ ਪੈਂਟ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। “ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਚਾਰ ਆਨੇ।” ਧੋਬੀ ਬੋਲਿਆ। “ਚਾਰ ਆਨੇ ਕਾਹਦੇ, ਦੋ ਆਨੇ ਲੈਂਦੇ ਆ ਸਾਰੇ।” “ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਦੋ ਆਨੇ ਤਾਂ ਸੂਤੀ ਪੈਂਟ ਦੇ ਲਈ ਦੇ ਆ। ਇਹ ਗਰਮ ਪੈਂਟ ਐ ਇਹਦੇ ਚਾਰ ਆਨੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਆ। ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਕੀਤੀ ਆ ਜੀ। ਅਛਾ! ਅੱਛਾ!!” ਸੌਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੋ ਆਨੇ ਹੋਰ ਦੇਣੇ ਹੀ ਪਏ। ਆਖਰ ਪੈਂਟ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਸੁਆਲ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਗਰਮ ਪੈਂਟ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਕਾਇਦਾ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਕੀਤੀ ਪੈਂਟ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜੀ ਕਾਲਜ। ਪੈਂਟ ਤਾਂ ਆਖਰ ਵਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਫਿਟਿੰਗ ਨੇ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਯਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਅੰਗ ਸਾਫ਼ ਝਲਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਟੋਹਰ ਐ ਬਾਈ ਗਿੱਲ ਦੀ ਅੱਜ ਤਾਂ। ਵਾਹ ਉਏ

ਗਿੱਲਾ ਕੱਢਤੀ ਕਪਾਹ 'ਚੋਂ ਕੁੱਤੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਖੈਰ ਨੀਂ ਲੱਗਦੀ।" ਖੈਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਹਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਖਰ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਖੈਰ ਖੁਆਹ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਵੀ ਤਾਂ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਇੱਕ ਸੁਹਿਰਦ ਦੋਸਤ ਨੇ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ, "ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਥੋਡੀ ਪੈਂਟ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਲੂਜ਼ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਤੰਗ ਮੋਹਰੀ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਜਰਾ ਟਾਈਟ ਕਰਾ ਲਉ। ਮਹਿੰਦਰ ਦਰਜੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਫਿਟਿੰਗ, ਬਾਰਾਂ ਆਨੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੋਹਰੀ ਤੰਗ ਕਰਾਈ ਦੇ।"

ਦੋਸਤ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗਾ। ਜੀਅ ਤਾਂ ਕਰੇ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਪਈ ਪੁਆਈ ਦੀ ਮੋਹਰੀ ਤੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਛੱਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯਾਰ ਆਏ। ਪੈਂਟ ਲਾਹੀ ਪਜਾਮਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਪੈਂਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੁਹਿਰ ਨੂੰ ਪੈਂਟ ਦੀ ਮੋਹਰੀ ਤੰਗ ਕਰਵਾਉਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਿਹੜੇ ਲੂਜ਼ ਪੈਂਟ ਨਾਲ ਲੰਘੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘਾ ਲਏ।

ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਰਜੀ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਪੈਂਟ ਦੀ ਫਿਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਟੇਲਰ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ। ਉਹਨੇ ਪਰਸੋਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਵੀ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਥੋਡੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਚਲੋ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਸੁੱਕਰਵਾਰ ਸੀ। ਚਲੋ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੀ ਛੱਟੀ ਮਾਰ ਲੈਣੇ ਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪਜਾਮਾ ਪਾ ਕੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹਲਾਤ ਵੀ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਐਤਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਸੀ ਪਰ ਦਰਜੀ ਕਦੋਂ ਇਕਰਾਰ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਕਿ ਸੋਮਵਾਰ ਦਾ ਪੰਦਰਾਂ ਅਗਸਤ ਆ ਗਿਆ ਕਾਲਜ ਛੱਟੀ ਸੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਅਗਸਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਾਡਾ ਟੇਲਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਹੀ ਲੰਘਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਟੇਲਰ ਨੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਨਾਲ ਪੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੈਂਟ ਫੜੀ ਅਤੇ ਬਾਰ੍ਹੇ ਆਨੇ ਕੱਢਕੇ ਟੇਲਰ ਨੂੰ ਫੜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਟੇਲਰ ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਧਾਰ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਨੈ। "ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ।" ਟੇਲਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। "ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਯਾਰ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਆਨੇ ਲੈਂਦੇ ਆ ਮੋਹਰੀ ਤੰਗ ਕਰਾਈ ਦੇ।" "ਨਹੀਂ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਤਾਂ ਸੂਤੀ ਪੈਂਟ ਦੇ ਚਲਦੇ ਆ। ਥੋਡੀ ਗਰਮ ਪੈਂਟ ਆ ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਡੇਢ ਰੁਪਈਆ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।" ਕੰਮ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁਦਰਤੀ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਸੀਗਾ ਜੇਬ 'ਚ। ਚਾਰ ਆਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਜੇਬ ਖਰਚ ਜੋਗੇ ਬਚਦੇ ਸਨ। ਪੈਂਟ ਫੜੀ ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ।

ਕੰਮ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਂਟ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ

ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹਦੀ ਕਟਾਈ ਸਿਲਾਈ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਂਟਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣੀ। ਪੁਲਾਈ ਜਾਣੀ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਦਾ ਰੇਟ ਵੀ ਦੁਗਣਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਹ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਧੋ ਕੇ ਤਿਆਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਭਾਵ ਧੋਤੀ ਜਾਂ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਸਲੀ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਂਝ ਅੱਜ ਤੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਦਿਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਜਾਣੀ ਪੂਰੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਰਮ ਪੈਂਟ ਪਾਈ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਟੌਹਰ ਜਮਾਈ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਾਲਜ ਦਾ ਦਰਅਸਲ ਮਾਹੌਲ ਹੀ ਕੁਝ ਪੇਂਡੂ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਦੀ ਮੁੰਡੀਰ ਹੁੰਦੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਨਘੋਚਾਂ ਕੱਢਦੀ।

ਖੈਰ ਜੀ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੋਕਤ ਨਾਲ ਪੈਂਟ ਪਾ ਕੇ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਆਹ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਪੈਂਟ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਪੈਂਟ ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੀ ਵਰਦੀ ਦੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਪਜਾਮਾ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਰਿਟਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਆਲ ਦੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਗਰਮ ਪੈਂਟ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਟੌਹਰ ਸੀ। ਪਾਲਾ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਪਤਾ ਈ ਨਾ ਲੱਗਾ ਸਿਆਲ ਕਦੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਪੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਡਰਾਈਕਲੀਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੈਂਟ ਕੀਤੀ ਧੋਬੀ ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਕ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮੌਸਮ ਖਰਾਬ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਕਰਾਂਗੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਲੱਗ ਵੀ ਸਕਦੇ ਆ ਧੋਬੀ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਚਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨੀਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਢਿੱਲ ਕਰਿਓ, ਕਹਿਕੇ ਅਸੀਂ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਧੋਬੀ ਤੋਂ ਪੈਂਟ ਫੜਕੇ ਲਿਜਾਵਾਂਗੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੁੜਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੜਦੇ ਸਾਰ ਇੱਕ ਮਨਹੂਸ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਖ਼ਬਰ ਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਧੋਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਫਰਾਰ। ਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਗਈਆਂ ਥਾਉਂ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਿਆ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਪੈਂਟ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਂਟ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਦੋਸਤ ਵੀ ਭਲੀਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਪੈਂਟ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ

ਸਕਦੀ ਸੀ। ਧੋਬੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਣੈ। ਮੈਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਤਾਹੀਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਪੈਂਟ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਿੱਚ। ਸੋ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਖਿਆਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬੜੀ ਹੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਧੋਬੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਜੋ ਧੋਬੀ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪੈਂਟ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਬਚੇ ਖੁਚੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋਬੀ 'ਬੇਕਾਰ' ਸਮਝਕੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਦੌੜਕੇ ਆਪਣੀ ਪੈਂਟ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਨਾ ਜਤਾ ਦੇਵੇ।

ਸੋ ਅੱਜ ਜਦ 30 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਕਲਮੀ ਰੂਪ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਫੌਜੀ ਭਰਾ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਏਸ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪੈਂਟ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਘਟੀਆ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਭਗੌੜਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਲੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਾਂ ਜਾਇਆ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਮਾਰੂ ਤਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਹੀ ਮਾਰੂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣਾ ਮਾਰੂ ਤਾਂ ਛਾਵੇਂ ਹੀ ਸੁੱਟੋ। ਚਲੋ ਫੇਰ ਵੀ ਸਰਜੂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਹੋਰ ਧੁੜਕੂ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜਿੰਦਰ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਏਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦੀ ਪੈਂਟ ਨਾ ਇਉਂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪੈਂਟ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

\*\*\*





